

TAMPEREEN YLIOPISTO

Henriikka Ahtiainen

LAATULEHDISTÖ PUTININ OHJATUSSA DEMOKRATIASSA

Hallituksen rakenneuudistuksen uutisointi Venäjän laatu-lehdissä ennen vuoden
2004 presidentinvaaleja

Tiedotusopin pro gradu -tutkielma

Heinäkuu 2005

TAMPEREEN YLIOPISTO

Tiedotusopin laitos

Ahtiainen, Henriikka: Laatulehdistö Putinin ohjatussa demokratiassa. Hallituksen rakenneuudistuksen uutisointi Venäjän laatulehdissä ennen vuoden 2004 presidentinvaaleja

Pro gradu -tutkielma, 114 s. + liitteet

Tiedotusoppi

Heinäkuu 2005

Pro gradu -tutkielmani käsittelee Venäjän hallituksen rakenneuudistuksen uutisointia maan laatulehdistössä ennen vuoden 2004 presidentinvaaleja. Tutkimukseni perustuu kolmen venäläisen laatulehden ja valtion sanomalehden uutisoinnin vertailuun. Tätä kautta tutkin, miten laatulehdistö voi Putinin Venäjällä ja millaisia vaihtoehtoisia uutiskanavia äänestäjille oli tarjolla juuri ennen vaaleja.

Presidentti Putinin järjestelmää on kutsuttu ohjatuksi demokratiaksi, jossa perustavanlaatuisten demokraattisten instituutioiden sisältö on syöpynt. Ohjattuun demokratiaan liittyy myös uus-autoritäärinen mediajärjestelmä, joka perustuu valtion tärkeimpien vaikutuskanavien (television) valvontaan. Samalla maassa toimii kuitenkin yli 23 400 sanomalehteä, joista suurin osa julistautuu riippumattomiksi.

Putin on osallistunut tähän mennessä kaksiiin presidentinvaaleihin. Molemmilla kerroilla hän on kieltäytynyt kampanjoinnista. Siksi Venäjän presidentille ei voi olla aivan yhdenentekevää, millaisia viestejä media vaalien alla välittää. Tutkimusten mukaan kansalaisten mielipiteisiin ja vaalikäyttäytymiseen vaikuttavat nimenomaan tavalliset uutisjutut, joissa maan istuva presidentti saa julkisuutta.

Valitsin tarkemman analyysin kohteeksi heti hallituksen rakenneuudistuksen jälkeen ilmestyneiden lehtien etusivuilla julkaistut jutut, joita lähestyin narratologian kautta. Narratologisia työkaluja hyödyntämällä olen tutkinut, millaisia ideologisia representaatioita tekstit sisältävät, kuka jutuissa pääsee ääneen ja saako presidenttiä kritisoida.

Vaikka presidenttiin suhtauduttiin tutkimissani jutuissa yleensä huomattavasti varovaisemmin kuin maan muihin johtohahmoihin, eivät laatulehdet ole vielä Kremlin kont-

rollissa. Venäjän laatulehdistöstä löytyi yllättävän kriittisiä juttuja, joista paistoi läpi ajoittain jopa avoin vastarinta. Lehdet ovat kuitenkin profiloituneet lähinnä eliittien tietolähteeksi, joten suuria massoja lehtien kritiikki ei tavoita. Tavallisen lukijan on myös vaikea päästä juttuihin sisälle, sillä lehdet tuntuvat suuntaavan uutisensa juuri sille yleisölle, joka oletettavasti on jo perillä maan poliittisista asioista. Uutiset voi kuitenkin tarjolla kunnolla kaikille, kunhan jutut on kattavasti taustoitettu. Perusteellisesti taustoitettuja juttuja julkaisevat laatulehdet tarjoavat vaihtoehdon myös tavallisille kansalaisille. Näin kuka tahansa voi löytää vaihtoehtoisia näkökulmia ajankohtaisiin asioihin.

Sisällysluettelo

1. Johdanto	6
2. Vladimir Putin	9
2.1. Venäjä Putinin hallintokaudella.....	9
2.2. Vladimir Putinin henkilöhistoria	9
2.3. Putin presidenttinä	10
2.4. Presidentin suhde Venäjän demokratian kehitykseen	12
2.5. Putinin järjestelmän suhde mediaan	13
3. Demokratia Venäjällä	16
3.1. Moderni demokratiakäsitys	16
3.2. Demokratian kehitys Venäjällä	18
3.3. Vaalit Venäjällä	19
3.3.1. Vallan vaihtumattomuus	19
3.3.2. Mediavaalien synty: vaalivuosi 1996.....	20
3.3.3. Vaalit vuonna 2000	21
3.3.4. Vaalit vuonna 2004	22
3.4. Venäjän demokratian nykytila.....	23
3.5. Demokratian mahdollisuudet Venäjällä	23
3.6. Tulevaisuuden näkymiä.....	26
4. Joukkotiedotus Venäjällä	28
4.1. Venäjän lehdistön perintö.....	28
4.2. Venäjän lehdistön historia	28
4.3. Tiedotusvälineet murroksessa.....	31
4.4. Venäjän lehdistökenttä	32
4.4.1. Lukijakunta	34
4.4.2. Toimittajan asema	35
4.5. Uutinen Venäjällä.....	36
5. Tutkimukseni laatulehtien uutisoinnista: metodologia	38
5.1. Metodien valinta.....	38
5.2. Oman tutkimukseni metodologisista käsitteistä	38
5.2.1. Diskurssi ja tarina.....	38
5.2.2. Ideologia.....	39
5.2.3. Tekstianalyysi	40
5.2.4. Narratologia	41
6. Uutisointi vuoden 2004 vaalien alla	43
6.1. Tutkimuksen lähtökohdat	43
6.2. Lehtien valinta	43
6.3. Ajankohdan valinta.....	44
6.4. Lehtien esittely	45
6.4.1. Izvestija	45
6.4.2. Kommersant Daily	47
6.4.3. Rossiskaja Gazeta	49
6.4.4. Vedomosti	50
6.5. Aineiston rajaus	51
6.5.1. Uutiset 10.3.-12.3.2004.....	51
6.5.2. Uudesta hallituksesta kertovat uutiset päivittäin.....	52
6.6. Juttujen luokittelusta.....	53
6.6.1. Genre vai lajityyppi?.....	53

6.6.2. Lajityyppien kehitys Neuvostoliitossa ja Venäjällä.....	54
6.7. Oman tutkimukseni luokittelu	55
6.7.1. Uutistekstit	55
6.7.2. Operatiiviset tutkivat jutut	56
6.7.3. Tutkivat uutisjutut	57
6.7.4. Tutkivat jutut.....	58
6.8. Lajityypit omassa aineistossani	58
6.9. Uutisoinnin yleiskuva	60
6.9.1. Venäjän hallituksen rakenneuudistuksen tausta.....	60
6.9.2. Rakenneuudistuksen uutisointi 10.3.2004	61
6.9.3. Rakenneuudistuksen uutisointi 11.3.2004	63
6.9.4. Rakenneuudistuksen uutisointi 12.3.2004	66
6.9.5. Uutisoinnin vertailua.....	68
7. Etusivun juttujen analyysi	71
7.1. Rossiskaja Gazeta 10.3.2004: Kevään 17 sukunimeä	71
7.2. Izvestija 10.3.2004: Venäjällä on uusi hallitus.....	72
7.3. Kommersant 10.3.2004: Laittaa täytäntöön	73
7.4. Vedomosti 10.3.2004: Putin paljasti henkilöstön.....	76
7.5. Alustavaa pohdintaa	77
7.6. Uutisoinnin vertailua	78
7.6.1. Kertoja.....	78
7.6.2. Kertojan tietävyys	80
7.6.3. Oletusyleisöt.....	82
7.6.4. Kirjoittajan suhde jutun poliittisiin toimijoihin	84
7.6.5. Jutun näkökulma	88
7.6.6. Jutun uskottavuus.....	91
7.6.7. Juttujen toimijat.....	93
7.6.8. Lähdekäytännöt.....	96
7.6.9. Putinin sitaatit eri lehdissä	99
8. Hallituksen rakenneuudistuksen uutisointi	101
9. Laatulehdistö Putinin ohjatussa demokratiassa.....	105
Lähteet	107

1. Johdanto

Venäjän presidentti Vladimir Putin on monessa yhteydessä vakuutellut kannattavansa demokratiaa ja painottanut vapaiden tiedotusvälineiden tärkeyttä modernille yhteiskunnalle (Lipman & McFaul 121, ks. myös Belin, 300). Samalla hänen puheensa ovat paljastaneet, kuinka huonosti hän ymmärtää näiden käsitteiden merkityksen modernille Venäjälle (Skott, 334). Mathewsin mukaan presidentti Putin on osoittanut täydellistä epäluottamusta niin poliittista pluralismia, riippumatonta oppositiota kuin vapaata mediaakin kohtaan (Mathews 2003, xi).

Becker nimittää Venäjää uus-autoritääriseksi mediajärjestelmäksi, jossa median pluralismia suvaitaan, mutta jossa on myös tiettyjä rajoitteita, erityisesti, kun kyse on maan johdolle tärkeistä aiheista, kuten kansallisesta turvallisuudesta tai vaaleista (Becker, 149). Tunnusomaista uus-autoritääriselle mediajärjestelmälle on suhteellisen vapauden salliminen lehdistölle ja tärkeimmän vaikutuskanavan eli television valvonta (Becker, 157).

Venäjällä vuonna 2000 julkaistun tietoturvallisuuden doktriinin mukaan valtion medioiden tulee dominoida tiedotusmarkkinoita, sillä vain valtio voi antaa kansalaisille objektiivista tietoa siitä, mitä maassa tapahtuu (Lipman & McFaul, 121). Joidenkin länsimaiden julkisen palvelun sähköisiä medioita ajatellen tämä saattaa pitää paikkansa. Venäjän valtiolliset tiedotusvälineet sen sijaan eivät ole onnistuneet täyttämään julkisen palvelun tehtävää, vaan ne pikemminkin jatkavat Neuvostoliiton ajoilta periytynyttä tehtävää julkisen propagandan välineinä. Ja mitä valtio edellä, sitä yksityiset perässä: 1990-luvulla monet Venäjän tiedotusvälineistä päätyivät yksityisiin käsiin, eri ryhmien poliittisten intressien välittäjiksi.

Nyt Venäjällä on tultu tilanteeseen, jossa juuri kukaan ei ole sitoutumaton ja lähes kaikki julkiset viestit ovat jollain tavalla värittyneitä. Vuoden 2000 tietoturvallisuusdoktriinin valossa voidaan ajatella, että Venäjän hallituksen virallinen äänenkannattaja Rossiskaja Gazeta puhuu nimenomaan sillä totuuden äänellä, joka presidentti Putinin mukaan ”tarjoaa kansalaisille objektiivista tietoa valtion asioista”. Mutta kenen äänellä puhuvat Venäjän virallisesti sitoutumattomat laatulehdet? Oma tutkimukseni nojaa muutamien laatulehtien ja valtion virallisen päivälehdän uutisoinnin vertailuun. Tarkoitukseni on tutkia, kuinka erilaisia näkemyksiä uutistapahtumista nyky-Venäjän laatulehdistössä esiintyy, ja poikkeavatko ne valtion virallisesta linjasta.

Tutkielmani ei ole ensimmäinen Tampereen yliopistossa valmistunut Venäjän laatulehdistöä tutkiva pro gradu -työ. Salla Käyhkö tarkasteli pro gradu -tutkielmassaan venäläisten laatulehtien uutisviikkoa vuonna 1997 liittäen tutkielmansa uutistutkimuksen perinteeseen. Tämän jälkeen on ilmestynyt myös Katja Koikkalaisen pro gradu -työ venäläisten lehtien Suomi-kirjoittelusta. Laajemmin Venäjän lehdistön historiaa ja aluelehdistön nykypäivää kartoitti vuonna 2002 Jukka Pietiläinen väitöskirjassaan ”The Regional Newspaper in Post-Soviet Russia”.

Venäjän joukkotiedotuksesta kirjoitettiin Tampereen yliopistolla myös tätä aiemmin. Reino Paasilinnan ja Kalle Koskivirran väitöskirjat käsittelivät glasnostin käsitettä. Tampereella on kirjoitettu myös muita Venäjän tiedotusvälineisiin liittyviä tutkielmia, joista useat ovat kuitenkin keskittyneet lähinnä venäläisen lehtitekstin kielellisiin piirteisiin. Yleisempää Venäjän median tutkimusta on kuitenkin vielä melko vähäisesti. Käsitteäkseni oma tutkimukseni on ensimmäinen yritys tutkia venäläistä lehtitekstiä narratologian avulla.

Aineistoa aiheesta on kuitenkin riittämiin, sillä Putinin ajan Venäjä on innostanut useita kirjoittajia ja politiikantutkijoita. Venäjää ja varsinkin Putinin Venäjää koskevia teoksia on viime aikoina ilmestynyt useita. Useimmat niistä keskittyvät tarkastelemaan presidentti Putinin ensimmäisen kauden saavutuksia. Esimerkiksi Lilia Shevtsova on kirjoittanut jo useita Putinin hallintoa käsitteleviä teoksia. Paljon Venäjän ohjasta demokratiasta ja siihen liittyvästä uusautoritäärisestä mediajärjestelmästä ovat kirjoittaneet myös mm. Michael McFaul, Richard Sakwa ja Andrew Jack, jonka teos ”Inside Putin’s Russia” on ilahduttavan omakohtainen katsaus Venäjän poliittiseen elämään.

Myös Venäjän mediasta on kirjoitettu huomattava määrä kirjoja, joista erityisesti erottuvat venäläisten tiedotustutkijoiden kuten Ivan ja Jassen Zasurskin sekä Elena Vartanovan lukuisat teokset. Mielenkiintoisia ovat myös venäläisten toimittajien ammattikultuuria ja -roolia koskevat tutkimukset. Näistä mainittakoon Anna Sosnovskajan haastattelututkimus ja Svetlana Pastin vuonna 2004 Tampereen yliopistolle tekemä laajempi pietarilaisten toimittajien ammattiroolia käsittelevä lisensiaatintyö.

Demokratiapohdiskeluni pohjautuvat lähinnä Schumpeterin, Dahlin ja heidän työtään kehittäneiden teoreetikkojen ajatteluun. Tämän lisäksi olen käyttänyt hyväkseni Maija Setälän vuonna 2003 ilmestynyttä politiikan tutkimuksen kenttää kartoittavaa teosta ”Demokratian arvo, teoriat, käytännöt ja mahdollisuudet”.

Lähden konstruktivistisesta uutiskäsityksestä, jonka mukaan uutinen muokkaa todellisuutta. Tutkimuskohteenani ovat nimenomaan vuoden 2004 presidentinvaalien aikoihin ilmestyneet jutut ja se, kuinka presidentti Putin ja muut hänelle uskolliset tahot näissä uutisjutuissa esitetään. Kuinka vapaita tiedotusvälineet ja nimenomaan lehdistö, Putinin uus-autoritäärisessä mediajärjestelmässä ovat? Minkälaisia vallitsevaa ideologiaa tukevia käytäntöjä venäläinen journalismi on omaksunut? Kenen ääni laatulehdistössä kuuluu? Onko pluralismi katoamassa lehdistöstä? Saako presidenttiä kritisoida? Jos saa, niin, millä tavalla? Tätä kautta tutkin, mikä on laatulehdistön tila Putinin Venäjällä.

Graduni jakautuu yhdeksään kappaleeseen, joista toisessa esittelen Venäjän ”ohjatun demokratian” luojaan, presidentti Vladimir Putinin. Käyn läpi ensin hänen menneisyyttänsä sekä hänen suhdettaan Venäjän demokratian ja kansalaisyhteiskunnan kehitykseen. Lopuksi tutkin Venäjän tiedotusvälineiden kehitystä presidentti Putinin ensimmäisellä kaudella. Kolmannessa luvussa perehdyn Venäjän demokratian kehitykseen, sen edellytyksiin, mahdollisuuksiin ja tulevaisuuden näkymiin. Neljännessä luvussa käsittelem Venäjän joukkotiedotuskenttää, sen historiaa, nykytilaa ja suuntauksia. Tämän lisäksi huomioin muutamia tutkimukseni kannalta tärkeitä venäläisiin journalistisiin käytäntöihin liittyviä erityisyyksiä.

Viides, kuudes ja seitsemäs luku keskittyvät tutkimukseeni laatulehtien uutisoinnista. Viides luku koostuu lähinnä tutkimuksen metodologian esittelystä, kuudes uutisoinnin yleiskatsauksesta valittuna ajankohtana ja seitsemäs 10.3.2004 ilmestyneiden etusivun juttujen analysoinnista sekä uutisoinnin vertailusta. Kahdeksas luku on yhteenveto tutkimukseni löydöksistä, jonka jälkeen yhdeksännessä luvussa palataan takaisin venäläisen demokratian ja presidentti Putinin pariin. Tähän yhteyteen sijoitan myös oman tutkimukseni puitteissa tekemäni havainnot. Venäläisten sanojen ja nimien translitteroinnissa olen noudattanut tavallisen karkeamman translitteroinnin kaavaa (ks. esim. Vahros & Kahla 1967), sillä katsoin sen parhaiten tukevan tutkielman selkeyttä ja antavan riittävästi viitteitä venäjänkielisten nimien ääntämisasusta myös niille, jotka eivät tunne venäjän ääntämissääntöjä.

2. Vladimir Putin

2.1. Venäjä Putinin hallintokaudella

Putinin hallintokaudella Venäjän valtio on yhä useammin puuttunut median autonomi-
aan, vaikka presidentti onkin lausunnoissaan puhunut median vapaudesta ”yhtenä de-
mokratian kulmakivistä” (Becker, 148). Kesäkuussa 2000 ensimmäisessä hallitukselle
suunnatussa kansakunnan tila -adressissaan Putin jakoi tiedotusvälineet valtiollisiin ja
ei-valtiollisiin medioihin ja syytti yksityisiä omistajia median muuttamisesta taisteluksi
valtiota vastaan (Lipman & McFaul, 121). Putin näyttää uskovan, että lehdistön tulisi
tukea valtion johdon yritystä vahvistaa keskushallintoa (Belin, 287).

Venäjä on vahvasti presidenttijohtoinen maa. Vuonna 1993 hyväksytty perustuslaki ta-
kaa Venäjän presidentille laajat toimintaoikeudet. Tutkijat niin Venäjällä kuin lännessä-
kin ovat kiistelleet presidentti Putinin hallinnon mahdollisista vaikutuksista Venäjän
demokratiakehitykseen. Dmitri Furman on maininnut Putinin hallinnon vastaavan vaa-
leilla valittua monarkiaa. Toiset analyytikot sen sijaan näkevät Putinin ohjatun demo-
kratian järjestelmänä, joka soveltuu parhaiten Venäjän historiallisiin ja poliittisiin tar-
peisiin. (Petukhov & Ryabov, 285-286.)

Tunnetun venäläisen politiikantutkijan Lilia Shevtsovan mukaan johtajuus on Venäjän
ainoa poliittinen instituutio, ja nimenomaan tämä on Venäjän kompastuskivi matkalla
moderniksi valtioksi ja liberaaliksi demokratiaksi (Shevtsova, 5). On mielenkiintoista,
että maailmalla Venäjän demokratian kehityksestä huolestuttiin toden teolla vasta Vla-
dimir Putinin lanseeraaman ”ohjatun demokratian” myötä. Putinin nimityksen aikaan
puhuttiin siitä, kuinka Vladimir Putin ilmestyi kuin tyhjästä. Putin ei kuitenkaan tullut
”ei mistään”, vaan hänellä on takanaan pitkä ura niin valtion turvallisuuspalvelun
KGB:n (ja sittemmin FSB:n) leivissä, kuin poliittisena taustavaikuttajanakin. Käyn seu-
raavissa kappaleissa läpi Vladimir Putinin menneisyyttä ja hänen vaikutustaan Venäjän
demokratian ja tiedotusentän kehitykseen.

2.2. Vladimir Putinin henkilöhistoria

Vladimir Vladimirovitš Putin syntyi vuonna 1952 Pietarissa. Nuori Putin unelmoi työstä
Neuvostoliiton silloisen turvallisuuspalvelun KGB:n riveissä ja luki yliopistossa lakia,
koska tiesi sen auttavan häntä urallaan KGB:ssä. Myöhemmin Putin eteni agenttipäälli-
köksi Itä-Saksaan. Sillä välin hänen juridiikan professoristaan Anatoli Sobotšakista oli

tullut Pietarin kuvernööri, ja tämä kutsui Putinin avustajakseen. (Skott, 333.) Putinista tuli pian Sobtšakin harmaa eminenssi ja Pietarin toiseksi vaikutusvaltaisim mies. Vuonna 1996 Putin siirtyi töihin Moskovaan, ja vuonna 1998 hänet nimitettiin Venäjän turvallisuuspalvelun FSB:n johtoon. (sama.) Kun Boris Jeltsin elokuussa 1999 nimitti Vladimir Putinin maan pääministeriksi, oli tämä vielä suurelle yleisölle hyvin tuntematon virkamies. Myöhemmin Jeltsin toivoi Putinin ryhtyvän Venäjän seuraavaksi presidentiksi kutsuen tätä henkilöksi, joka kykenisi vakauttamaan ja vahvistamaan yhteiskuntaa sekä takaisi reformien jatkumisen. (Colton & McFaul, 2, 175, Sakwa, 16.)

Putinin valintaan Venäjän pääministeriksi arvellaan vaikuttaneen hänen merkittävä roolinsa Pietarin kuvernöörin, Anatoli Sobtšakin kohtaloon liittyvissä asioissa (Skott, 333). Vuonna 1998 Sobtšak pidätettiin syytettynä korruptiosta, mutta Putin, joka oli jo tuolloin Venäjän turvallisuuspalvelun johtaja, piti huolta siitä, että Sobtšak pääsi salaa pakenemaan maasta (Shevtsova, 32, Skott, 333, Jack, 76). Jeltsin, jonka perhettä niin ikään uhkasi syyte korruptiosta, puolestaan ymmärsi, että Putin oli mies, joka asetti lojaaliuden vanhoille hyväntekijöille etusijalle (Shevtsova, 32, Skott, 333). Välittömästi astuttuaan valtaan 1.1.2000 Putin allekirjoitti asiakirjan, joka turvasi Jeltsinin immunitetin ja vapautti Jeltsinin sekä tämän lähipiirin kaikesta oikeudellisesta vastuusta. Tämän asiakirjan ansiosta Jeltsiniä ei voida syyttää mistään virkakauden aikaisesta rikollisesta tai hallinnollisesta väärinkäytöksestä. (Shevtsova, 69, ks. myös Sakwa, 24.)

Pääministeriyden myötä Putinin suosio kasvoi räjähdysmäisesti. Marraskuussa 1999 tehdyn tutkimuksen mukaan 80 prosenttia vastaajista oli tyytyväisiä pääministeri Putinin toimintaan (McFaul, 8). Suosio perustui paljolti siihen linjaan, jonka tämä oli ottanut suhteessa Tšetšenian kysymykseen (ks. luku 3.3.3.). Maaliskuussa 2000 Putin valittiin Venäjän presidentiksi huolimatta siitä, että hänen kannatuksensa oli vielä elokuussa 1999 ollut vaivaiset kaksi prosenttia (Colton & McFaul, 3).

2.3. Putin presidenttinä

Putinin ura Venäjän presidenttinä alkoi harvinaislaatuisesti uutena vuotena. Ajankohdalla ja tavalla, jolla Vladimir Putin ”kruunattiin” virkaansa, oli suuri rituaalinen merkitys ainakin poliittisen kommunikaation kannalta (Zassoursky, I. 2004, 129). Tapahduma sai yleisöksen suurimman mahdollisen osan Venäjän televisiota katsovista kansalaisista, sillä Venäjän presidentin uudenvuodenpuhe televisioidaan yhtä aikaa kaikilla suurimmilla TV-kanavilla (sama). Jeltsin teki Putinille valtavan palveluksen tekemällä

tästä Venäjän johtajan vetäytymällä itse sivuun oletettua aiemmin ja ilmoittamalla valinnastaan poikkeuksellisesti uutena vuotena, vielä uuden vuosituhanen kynnyksellä (Colton & McFaul, 175, Shevtsova, 3). Tämä vallanvaihto sai vaalit vaikuttamaan ennalta arvattavilta ja siten mitättömiltä (Zassoursky, I. 2004, 131).

Putinin ensimmäisen (vuoden 2000) vaalikampanjan (ks. luku 3.3.3.) näkyvin piirre oli kampanjoinnista kieltäytyminen. Putin itse selitti kieltäytymistään vetoamalla pääministerin ja presidentin toimiin, joita media seurasi koko vaaleja edeltävän ajan taukoamatta (Shevtsova, 72). Kun toimittaja kysyi Putinilta ennen vaaleja, millainen ohjelma tällä tulee olemaan, vastasi presidentti lakonisesti: ”En kerro.” (emt., 74). Maaliskuun puolivälissä ilmestyi kuitenkin Putinista kertova kirja ”Keskusteluja presidentin kanssa” (Ot pervogo litsa), jonka tarkoituksena oli esittää Putinin henkilöhistoria ja hänen henkilökohtaisia mielipiteitään tavalliseen kansalaiseen vetoavalla tavalla. (Colton & McFaul, 179.)

Uusi presidentti astui valtaan Venäjän poliittisen eliitin sekä Jeltsinin kauden kaaokseen ja epäoikeudenmukaisuuteen kyllästyneen kansan tuella (Ryabov, 189) aikana, jolloin Kreml oli täysin menettänyt pyhyiden auransa ja sen mystisyyden, joka Venäjän johtajia on vuosikaudet ympäröinyt (Shevtsova, 8-9). Putin vaikutti presidentiltä, joka takaisi tehokkaan sosiaalialan uudistuksen ja poliittisen vakauden. Hän alkoi heti uudistaa poliittista järjestelmää vahvistamalla vallan vertikaalista ulottuvuutta ja rajoittamalla mahdollisuuksia kritisoida järjestelmää. (Ryabov, 189.) Presidentti Putin alkoi viedä Venäjää kohti ohjattua demokratiaa, jonka puitteissa Putin on tähän mennessä reformoinut mm. puoluejärjestelmää, hallitusta, tiedustelupalvelua, joukkotiedotusvälineitä ja hallituksen suhteita liiketalouden maailmaan (Colton & McFaul, 3).

Putin on usein puheissaan korostanut kansalaisyhteiskunnan kehittymisen tärkeyttä (McFaul & Treyger, 159). Hänen käsityksensä kansalaisyhteiskunnasta ei kuitenkaan vastaa yleisiä määritelmiä. Putinin mukaan myös kansalaisyhteiskunnan tehtävä on tukea valtiota. Siten valtion kritisointi ei hänen mielestään ole sananvapauden toteuttamista, vaan kampanjointia valtiota vastaan. (emt., 159-160.) Putinin tapa hallita onkin jonkinlainen sekoitus talouden liberalismia, pragmaattista autoritaarisuutta ja orientoitumista länteen (Mathews 2003, xi).

Lipmanin ja McFaulin mukaan Putinin hallinto pyrkii rakentamaan järjestelmän, jossa on kaikki muodolliset demokraattiset instituutiot vaaleista ja kansalaisyhteiskunnasta lähtien, mutta jossa näiden instituutioiden autonomiaa on voimakkaasti rajoitettu (Lip-

man & McFaul, 116). Muun muassa valtion yritys valvoa kaikkia suurimpia tv-kanavia kertoo siitä, että Venäjä on siirtynyt demokratiasta ohjattuun demokratiaan (sama, ks. myös Becker, 150).

Samalla, kun Putinin hallinto on kitkenyt maasta valtion vastaista toimintaa, se on luonut uusia, valtion perustamia ryhmittymiä. Näitä ovat mm. nuorten liike ”Nuorten Jedinstvo”, jonka tarkoituksena on valaa nuoriin isänmaallista ylpeyttä ja oikeita arvoja. Venäjälle on perustettu myös uusi, valtiolle myönteisten toimittajien liitto Mediasojuz vastapainoksi ”oppositiota kannattavalle” Venäjän journalistien liitolle. (McFaul & Treyger, 165-166.)

Putin on myös lähestynyt Venäjän ortodoksista kirkkoa ja pyytänyt sitä ottamaan aktiivisemmin osaa valtion yhteiskunnalliseen ja poliittiseen elämään. Presidentti osallistuu jumalanpalveluksiin kaikkina suurina kirkkopyhinä ja pitää yhteyttä kirkon johtohahmoihin. Kirkko on vastannut kutsuun innolla: Se on siunannut Tšetšeniaan lähetettäviä joukkoja ja jopa nimennyt verontarkastajille oman suojeluspyhimyksen. (emt., 159, 166.)

2.4. Presidentin suhde Venäjän demokratian kehitykseen

Suurin osa venäläisistä näkee presidentin vaihtumisen moniulotteisemmin kuin hyppynä demokratiasta autokratiaan. Vuonna 2000 tehdyn tutkimuksen mukaan venäläiset pelkäsivät enemmän liian heikkoa kuin liian vahvaa hallintoa. Jeltsinin ajan sekasorto oli omiaan ruokkimaan kansan halua valita maalle vahva johto ja toisaalta vaimentamaan halua pyrkiä kohti demokraattisia arvoja. Vuoden 2000 kyselyyn vastanneista 81 prosenttia kannatti enemmän järjestystä kuin demokratiaa. (Petukhov & Ryabov, 286.) Heinäkuussa 2000 venäläisistä 73 prosenttia tuki presidentti Putinia, ja 60 prosenttia piti vallan keskittämistä yksiin käsiin ratkaisuna Venäjän ongelmiin (Shevtsova, 112). Vuoden 2001 mennessä jopa 79 prosenttia kansalaisista uskoi, ettei Venäjä selviä ilman kovaa kättä (emt., 171).

Venäjän perustuslaki takaa presidentille verrattain paljon valtaa valtion muihin päätöksentekoelementteihin nähden. Siten Venäjän presidentin vaikutus maan demokratiakehitykseen on väistämätön. Venäjän päätöksentekovallan keskittyminen pienelle valtaeliitille saattaa Petukhovin ja Ryabovin mukaan johtaa despotismiin samalla kun kansan viikeytyminen demokraattisille periaatteille on niin heikkoa, että demokratian heikentyminen voi tapahtua huomaamatta (Petukhov & Ryabov, 287).

Putin on ensimmäisellä kaudellaan vahvistanut valtion mahdollisuuksia loukata kansalaisten perustuslaillisia oikeuksia. Ihmisoikeuksia ei loukata ainoastaan Tšetšeniassa, vaan yhä useampia kansalaisia on vangittu syytettynä vakoilusta ja jätetty virumaan vankiloihin ilman, että heille on kerrottu syyteistä. Myös Venäjän liiketalouden toimijoiden oikeuksia on loukattu. Lokakuussa 2003 Venäjän viranomaiset pidättivät Mihail Hodorkovskin, jota syytettiin kavalluksesta ja veropetoksesta. Hänen asianajajansa toimittivat oikeuteen asiakirjoja, joista kävi ilmi, että Hodorkovskin perustuslaillisia oikeuksia oli loukattu. Valtio kieltäytyi vastaamasta syytteisiin. (McFaul, Petrov & Ryabov, 294).

Tämän lisäksi Putin on luonut Venäjälle seitsemän aluetta, joiden tarkoituksena on vähentää alueiden autonomiaa suhteessa keskusvaltaan. Venäjän nykyinen presidentti varmisti myös duuman lojaaliuden antamalla täyden tukensa (ja valtion loppumattomat resurssit) Yhtenäiselle Venäjälle vuoden 2003 parlamenttivaaleissa. Varsinaista kilpailijaa ei ollut. Ainoa oppositiopuolueita tukeva oligarkki, Mihail Hodorkovski, istui vaalipäivänä vankilassa. (emt., 295-296.)

Putinin kaudella on toki tapahtunut muutamia demokratian kannalta positiivisiakin muutoksia. Dmitri Kozakin kehittelemät lakiuudistukset ovat luoneet toivoa siitä, että laki voisi tulevaisuudessa säädellä Venäjän oikeuslaitoksen toimintaa. Putinin hallinto on myös vahvistanut valtiota anarkistisen vuosikymmenen jäljiltä, ja toimiva valtio on toki edellytys myös tehokkaalle demokratialle. Putin ei ole myöskään perunut vaaleja tai muuttanut perustuslakia. Demokratian muodolliset instituutiot ovat yhä paikallaan, vaikka niiden demokraattinen sisältö onkin syöpynyt. (emt., 293.)

Nähtäväksi jää, mihin Putin haluaa Venäjää viedä ja millaisen poliittisen järjestelmän hän luo. Joka tapauksessa Putin näyttää sietävän huonosti kritiikkiä hallintoaan kohtaan. Samalla hän ei vaikuta haluavan luoda Venäjältä täyttä diktatuuriakaan. On kuitenkin selvää, että Venäjän poliittisen suunnan näyttää yksin Putin, ja jo yksinään se on demokratian kehittymisen kannalta epäilyttävää. (McFaul, Petrov & Ryabov, 297-298, ks. myös Shevtsova, 103.)

2.5. Putinin järjestelmän suhde mediaan

Putinin ajan Venäjää on kuvailtu uus-autoritääriseksi mediajärjestelmäksi, jossa valtion medioilla on rajattu autonomia ja johtajien paikat saavutetaan poliittisen lojaaliuden kautta. Pääsy mediaan on avoin ja yksityisomistajuutta suvaitaan, mutta viestien val-

vontaan käytetään muita keinoja (kohdistetut varohelpotukset, tuet, valtion mainonta jne.). Journalistien itsesensuuri on yleisin journalistisen työn rajoite. (Becker, 149-150, Lipman & McFaul, 124.) Belinin mukaan Putinin ensimmäisen vuoden jäljiltä Venäjän mediasta saattoi vielä löytää vaihtoehtoisia näkökulmia, mutta suurimmat massat tavoittavissa medioissa presidenttiä kritisoivia raportteja oli harvassa, eivätkä ne olleet läheskään yhtä teräviä kuin Jeltsinin kaudella (Belin, 300). Johtavat oppositiopoliitikot ovat valittaneet, ettei heillä ole pääsyä laajoja kansanjoukkoja tavoittaviin medioihin. Tämä on erityisen merkittävää Venäjällä, jossa 90 prosenttia väestöstä pitää pääuutislähteenään televisiota (Lipman & McFaul 124, Becker, 153).

Putinin kaudella medioita on myös keskitetty enemmän valtion käsiin. Syyskuussa 2000 presidentin neuvonantaja perusti valtion virallista mielipidettä edustavan internetsivuston Strana.ru, joka keskittyy kotimaan uutisiin (Belin, 296, Zasurski, I. 2002, 172). Keivällä 2001 Kremlin huhuttiin puuhaavan myös presidentille lojaalia lehteä, joka olisi virallisesti erillään presidentin hallinnosta (Belin, 296).

Putin tunnetaan presidenttinä, joka on puuttunut kovalla kädellä Venäjän rikkaiden liike miesten toimiin. Presidentti on kuitenkin puuttunut ainoastaan niiden suurten liike miesten toimintaan, jotka eivät ole antaneet tukeaan istuvalle presidentille (mm. Gusinski, Berezovski ja Hodorkovski). Kremlille lojaalit oligarkit sen sijaan ovat saaneet olla rauhassa (esim. Abramovitš). Näkyvin yritys sekaantua median autonomiaan Putinin ensimmäisellä presidenttikaudella lienee hyökkäys Vladimir Gusiskin Media Mostia vastaan, jonka seurauksena NTV, maan johtava vapaa uutiskanava, myytiin valtion energiayhtiö Gazpromille (Lipman & McFaul, 116, 122-123, Becker, 151-152, Ryabov, 189-190, Belin, 288-290, Shevtsova, 176).

Vallanpitäjien ja median suhde ei ole kuitenkaan kehittynyt ainoastaan huonompaan suuntaan. Positiivisena kehityksenä voidaan pitää sitä, ettei hallitus enää käytä mediaa luodakseen illuusiota poliittisesta toiminnasta (Ryabov, 191). Vaikka jotkut valtaeliitin jäsenet edelleen luulevat pystyvänsä käyttämään joukkotiedotusvälineitä omiin poliittisiin tarkoituksiinsa, ovat heidän mahdollisuutensa käyttää mediaa tulevaisuudessa vähentyneet (sama). Samalla median asema bisneseliittien ja politisoituneen pääoman ideologisena kumppanina on Putinin uusien päätöksentekomekanismien myötä menettänyt merkitystään. Tilanne on pakottanut tiedotusalan yritysten osakkeen-omistajat tekemään lehdistä kaupallisesti kannattavia. Tämä kehitys on tehnyt Venäjän mediasta taloudellisesti ja siten myös poliittisesti riippumattomamman. (emt., 192.) Vaikka media

onkin menettänyt 80-luvun lopun ja 90-luvun alun messiaanisen roolinsa ja journalistinen itsesensuuri on yleistynyt, on liioiteltua väittää, että tiedotusvälineiden pluralismi olisi Putinin kaudella täysin kadonnut (emt., 193).

3. Demokratia Venäjällä

3.1. Moderni demokratiakäsitys

Sana demokratia on peräisin kreikan kielestä, ja se tarkoittaa demoksen valtaa. Demos käännetään nykyään harhaanjohtavasti kansaksi. Itse asiassa demos tarkoitti vain pientä osaa kansasta, vapaita miehiä. Siten voidaan ajatella, että venäläinen demokratia muistuttaa jollain tasolla antiikin Kreikan käsitystä demokratiasta: Asioista päättävät ne harvat armoitetut miehet, jotka on valtuutettu tehtävänsä.

Euroopassa uuden ajan demokratiakeskustelua hallitsee kaksi linjaa: Ensimmäinen painottaa demokratiaa yleisen edun ja kansan tahdon toteutumisenä, toinen määrätynkaltaisina päätöksenteon menettelytapoina (Paloheimo & Wiberg, 138, Lukin, 94). Enemmistön tahdon määrittely voi kuitenkin osoittautua mahdottomaksi, kun vaihtoehtoja on enemmän kuin kaksi (Setälä, 58).

Klassinen demokratiakäsitys eroaa monessa suhteessa käsitteen nykymerkityksestä. Modernin demokratiakäsityksen mukaan vaalit ovat demokratian tärkein tunnusmerkki. Modernit teoriat edellyttävät myös, että kansalaisuus ja siihen liittyvät poliittiset oikeudet kuuluvat koko alueellisesti rajatulle aikuisväestölle. (emt., 19-20, 24.) On tosin huomattava, että poliittisen tasa-arvon merkityksen määrittely on kiistanalaista. Yksinkertaisimmillaan poliittinen tasa-arvo voi merkitä kansalaisten yhtäläistä vaikutusmahdollisuutta äänestystilanteissa. Tasa-arvon vaatimus voidaan ulottaa myös poliittiseen esityslistaan tai koskemaan päätöksentekoa edeltävää julkista keskustelua. (emt., 26.)

Joseph Schumpeter näkee demokratian institutionaalisenä järjestelynä poliittisten päätösten tekemiseksi, jossa yksilöt saavuttavat päätösten tekemiseen tarvittavan vallan kilpailuun perustuvalla taistelulla ihmisten äänistä (Setälä, 61, Schumpeter, 271, McFaul, Petrov & Ryabov, 2). Järjestelmää, jossa demokraattisuus rajoittuu kansalaisten mahdollisuuteen osallistua päätöksentekijöiden valitsemiseen, kutsutaan minimalistiseksi demokratiaksi (Setälä, 60). Tämä antaa hieman ankean kuvan demokratiasta, mutta auttaa erottelemaan karkeasti demokratiat ei-demokratioista. Tämän määritelmän mukaan Venäjänkin voidaan laskea demokratiaksi, sillä Schumpeter ei erittele ehtoja sille, minkälaiset oikeuksien rajoitukset ovat mahdollisia ilman, että vaalien kilpailullisuus olennaisesti kärsii. Hän toteaa ainoastaan lakonisesti, että demokratioille ominainen poliittinen kilpailu saattaa olla epäreilua tai petollista. (emt., 63.)

Schumpeter on kuitenkin painottanut, että kansalaisilla tulee olla myös mahdollisuus kaataa hallitus (Sakwa, 15). Monet teoreetikot ovatkin huomanneet, etteivät vaalit ole johtaneet liberaaliin demokratiaan (Lukin, 94). Ne ovat kuitenkin tärkeä osa demokraattista prosessia (McFaul & Petrov, 23). Päätöksentekojärjestelmä voi siis olla demokraattinen olematta silti tasa-arvoinen (Setälä, 26). Siten myös Venäjän demokraatiakelpoisuutta tutkittaessa on syytä ottaa huomioon muitakin kriteerejä.

Vaalimenettelyssä tulisikin toteutua anonymisyys- ja neutraalisuusehdot. Toisin sanoen kaikille äänestäjien äänille on annettava samanlainen painoarvo, eikä vaalijärjestelmä saa edistää systemaattisesti jonkin osapuolen voittoa. (Setälä, 66.) Beitz painottaa myös julkisen keskustelun merkitystä poliittisen tasa-arvon toteuttajana, sillä yksilöiden käsitykset yhteisiä päätöksiä vaativista kysymyksistä syntyvät ja kehittyvät ainakin osittain julkisen keskustelun ja harkinnan perusteella (emt., 91). Rehellinen kilpailu ihmisten äänistä vaatii siis kumppanikseen riippumattomat tiedotusvälineet.

Dahlin mukaan ihanteellisissa demokratioissa (joita Dahl nimittää polyarkioiksi) poliittista valtaa käyttävät päätöksentekijät pitäisi valita vapailla ja reiluilla vaaleilla, joissa kaikilla kansalaisilla on oltava sekä äänioikeus, että oikeus asettua ehdolle. Kansalaisilla tulisi olla myös mahdollisuus protestoida hallitusta vastaan. Eri ryhmien ja järjestöjen riippumattomuus hallitusvallasta olisi taattava. Tämän lisäksi kansalaisilla tulisi olla pääsy vaihtoehtoihin tietolähteisiin, jotta he voivat muodostaa mielipiteensä itsenäisesti, ilman päätöksentekijöiden valvontaa. (Dahl 1989, 221, 233.) Vaikka Dahlin kansalaisten perusoikeuksien perustelu on puutteellinen, sillä se pätee vain kansalaisten demokraattisen osallistumisen kannalta välttämättömiin oikeuksiin (esim. sanan- ja lehdistönvapaus), voidaan Dahlin esittämiä polyarkian määritelmiä silti pitää modernin demokratian tunnuspiirteinä. (Setälä, 92-93, 173.)

Myös Vladimir Putin on demokratiasta puhuessaan painottanut kansalaisyhteiskunnan ja vapaiden tiedotusvälineiden merkitystä. Siten Putinin ”tavoitedemokratian” voisi kuvitella täyttävän muitakin kuin Schumpeterin minimalistisen demokratian kriteerit. Richard Sakwa huomauttaa, että vuosien 1999 ja 2000 vaalit kuitenkin todistivat, ettei Venäjän demokratia, ainakaan vielä, täytä edes minimalistisen demokratian kriteerejä (Sakwa, 15).

3.2. Demokratian kehitys Venäjällä

Venäjän demokratian historian voidaan katsoa ulottuvan aina 1100-luvulle, Novgorodin tasavallan aikaan asti. Novgorodiin kehittyi tällöin ulkoisesti katsoen varsin demokraattinen valtiomuoto. Kaupungin asioista päättivät vapaat miehet vetše-kokouksissa (kaupungin kasvaessa eri kaupunginosia edustivat käytännössä luottamusmiehet). Ruhtinaanvaalin lisäksi vetše-kokous päätti sodan ja rauhan ratkaisuista, esitti ehdokkaan arkkipiispaksi, valitsi pormestarin, sotapäällikön ja ylituomarin sekä käsitteli muita tärkeitä kysymyksiä. (Kirkinen, 56.) Venäjän demokratiolla on siis historialliset juuret, jotka ulottuvat länsimaisittain hyvinkin syvälle menneisyyteen. Samantyyppisiä demokratian siemeniä oli nähtävissä myös keskiajan Italian kaupunkivaltioissa, joista länsimaisen, modernin valtion idean katsotaan saaneen alkunsa.

Novgorodin tasavallan voimat alkoivat kuitenkin ehtyä 1200-1300 -luvulla sen joutuessa Mongolien valtaamien venäläisten ruhtinaskuntien ja laajentumishaluisen Liettuan väliin. Muodollisesti Novgorodin valtiomuoto jäi voimaa vielä senkin jälkeen, kun Moskovan suuriruhtinas Iivana III oli yhdistänyt Venäjän (Novgorod mukaan lukien) Moskovan alaisuuteen. (Kirkinen, 67.) Novgorodin tasavallan ajan jälkeen Venäjän demokratian historiassa on pitkä hiljainen kausi. Seuraavan kerran jonkinlaisista demokratian tunnusmerkeistä voi puhua vasta Katariina II:n yhteydessä, joka hallitsi vuodesta 1762 vuoteen 1796. Katariina konsultoi alamaistensa kanssa uusiessaan Venäjän vanhentunutta lakijärjestelmää. Kansan valitsema ”suuri valiokunta” oli kuitenkin sisäisesti liian monitahoinen joukko, ja yritys kaatui omaan mahdottomuuteensa. Tämä oli tietysti vielä kaukana siitä, että kansa saisi valita itse myös hallitsijansa. Käytännössä Katariina oli täysi itsevaltiainen. (Juntunen, 159-180.)

Venäjän poliittinen järjestelmä oli suhteellisen liberaali myös 1800-luvulla, erityisesti Aleksanteri II:n reformien jälkeen. Vuonna 1905 Venäjältä tuli käytännössä katsoen pluralistinen valtio (Lukin, 109). Neuvostoaika kuitenkin keskeytti Venäjän demokratiakehityksen kymmeniksi vuosiksi. Siirtymä kommunistisesta hallinnosta demokratiaan alkoi vasta Gorbatšovin aloitettua reformeja, jotka tähtäsivät takaamaan suuremman sananvapauden (ks. kappale 4.2.) ja vapaat vaalit sekä luomaan uuden suhteen kommunistipuolueen ja valtion välille (McFaul & Petrov, 16). Elokuussa 1991 hallituksen kovan linjan kommunistit suorittivat vallankaappauksen, jonka epäonnistuttua valtaan astui Venäjän ensimmäinen presidentti Boris Jeltsin (McFaul & Petrov, 16).

Neuvostoliiton romahdettua vuonna 1991, Venäjä näytti Mathewsin mukaan etsivän tietään autokratiasta demokratiaan. Yli vuosikymmen myöhemmin on kuitenkin havaittavissa, ettei demokratia ole juurtunut Venäjälle. (Mathews 2004, vii.) Vaikka monet liberalismiin jäänteet selvisivätkin läpi kommunismin, ne eivät ole yksin riittäneet luomaan Venäjälle vakaata liberaalia ja demokraattista johtoa (Lukin, 109). Voidaankin katsoa, että vain muutamat länsimaisen liberaalin demokratian elementit ovat juurtuneet Venäjälle, näistä tärkeimpänä kilpailulliset vaalit (Lukin, 93, Mathews 2004, vii, myös Skott, 296).

3.3. Vaalit Venäjällä

3.3.1. Vallan vaihtumattomuus

Venäjä on valtio, jossa on vahva presidentti sekä kaksiosainen parlamentti: ylähuone eli liittovaltioneuvosto ja alahuone eli duuma. Sekä presidentin- että parlamenttivaalit järjestetään joka neljäs vuosi, presidentinvaalit noin puoli vuotta parlamenttivaalien jälkeen.

Neuvostoliiton kaaduttua Venäjällä on äänestetty usein. Ristiriidat ja vääristely ovat kuitenkin herättäneet kysymyksen Venäjän vaalien demokraattisuudesta. Neuvostoliiton hajottua valta ei ole Venäjällä vaihtunut kertaakaan. Kahdet ensimmäiset presidentinvaalit voitti Boris Jeltsin, kahdet seuraavat voitti hänen valitsemansa seuraaja Vladimir Putin. (McFaul & Petrov, 23-24.)

McFaulin, Petrovin ja Ryabovin mukaan vallan vaihtumattomuuteen on vaikuttanut niin Gorbatsšovinkin haluttomuus ottaa käyttöön kilpailulliset vaalit, vanhojen eliittien kyky hyödyntää valtion voimavaroja vaalikamppailussa kuin vallanpitäjille lojaalit ääntenlaskijatkin. Ajan myötä tällaisten väärinkäytösten tulisi kadota ja vaalien kilpailullisuuden kasvaa. Venäjällä näin ei ole kuitenkaan tapahtunut. (McFaul & Petrov, 24-25, 46.)

Vuonna 1999 hyväksytyn uuden presidentinvaalilain mukaan kaikilla kandidaateilla tulisi olla yhtäläiset mahdollisuudet tehdä itsensä tunnetuksi kampanjan aikana. Lain tarkoituksena oli antaa äänestäjille mahdollisuus saada enemmän tietoa ehdokkaista ennen vaaleja ja samalla vaikeuttaa rikollisten ehdokkaiden mahdollisuutta asettua ehdolle. Käytännössä laki asetti ehdokkaiden vaalibudjetille katon (ks. TACIS, 2.2.) ja takasi jokaiselle ehdokkaalle ainakin tunnin ilmaista aikaa valtion sähköisissä tiedotusvälineissä

jokaisena arkipäivänä, sellaisena ajankohtana, kun ne tavoittavat mahdollisimman paljon katsojia, sillä alueella, jolla vaalit pidetään (Venäjän vaalilaki).

Venäjällä tällaiset lait ovat kuitenkin omiaan lisäämään istuvan presidentin mahdollisuuksia tulla valituksi, sillä ne eivät estä presidenttiä esiintymästä tavallisissa uutisjuutissa. Ehdokkaiden vuoden 2000 vaalien alla saama ilmainen aika valtion tv-kanavilla ja maksetut mainokset eivät juuri vaikuttaneet vaalien tulokseen. Äänestäjille tärkeitä lähetyksiä olivat nimenomaan tavalliset uutiset. (Zassoursky, I. 2004, 127.) Vuoden 2004 vaalien alla lähetetyissä uutisohjelmissa presidenttikandidaateille annetusta ajasta 69 prosenttia omistettiin Vladimir Putinille (Monitoring SMI, 102).

Paletz ja Entman jakavat äänestäjille suunnatut viestit mainoksiin (unmediated), ”puolimainoksiin” (partially mediated) ja medioituneisiin viesteihin (mostly mediated). Puolimainoksiin luetaan mm. lehdistötilaisuudet, television puheohjelmat, vaaliväittelyt jne. Puolimainoksille uskottavuutta luo läsnä oleva median edustaja. Ehdokkaat saavat pitää pieniä puheita, mutta samalla heidän on vastattava esitettyihin kysymyksiin.

Medioituneet viestit sen sijaan vaikuttavat median kontrolloimilta, joten niillä on eniten vaikutusta yleisöön. Medioituneita viestejä ovat esim. uutiset ehdokkaiden matkoista. Istuva presidentti hyötyy asemastaan juuri näiden näennäisesti journalismin muotoilemien viestien vuoksi, sillä medialla ei ole juuri muuta mahdollisuutta kuin seurata niitä järjestettyjä tapahtumia, joihin presidentti ottaa osaa. (Paletz & Entman, 45-49.) Tätä kautta journalistit vahvistavat kuvaa istuvasta presidentistä kansan identiteetin symbolina (emt., 64).

3.3.2. Mediavaalien synty: vaalivuosi 1996

Ensimmäiset varsinaiset mediavaalit käytiin Venäjällä vuonna 1996. Salla Käyhkö viittaa vuoteen ”korruption voittona kommunismista” (Käyhkö, 11). Tuolloin Jeltsin onnistui voittamaan presidentinvaalit, vaikka hänen kannatuksensa oli saman vuoden tammikuussa vaivaiset kahdeksan prosenttia (Brudny, 255, Skott, 309). Jeltsinin tueksi valjastettiin käytännössä kaikki valtion ja suurten liikemiesten resurssit. Kommunistien vaalistrategia oli poliittisten reformien lupailun sijasta halu siirtyä takaisin kommunistiseen poliittiseen ja taloudelliseen järjestelmään. Niinpä Jeltsinin oli helppo kampanjoida toisia vastaan. (Brudny, 256.) Pääroolissa negatiivisessa kampanjassa oli valtionelevisio. Kommunismin aikaisista kauheuksista kertovia filmejä näytettiin säännöllisesti. Uutisissa kommunistipuolue kuvattiin radikaalina puolueena, joka haluaa palauttaa Stalinin

ajan järjestyksen. (Brudny 260, McFaul & Petrov, 44.) Kampanja oli erittäin tehokas. Huhtikuussa 1996 tehdyn tutkimuksen mukaan 67 prosenttia venäläisistä uskoi kommunistien haluavan palauttaa median sensuurin ja 61 prosenttia uskoi, että he kieltäisivät muut puolueet. (Brudny, 260.) Toisella kierroksella Jeltsinin vaalistrategia osoittautui toimivaksi: 45 prosenttia Jeltsiniä äänestäneistä teki näin vain, koska he eivät halunneet nähdä kommunistipuolueen ehdokasta Venäjän seuraavana presidenttinä.

3.3.3. Vaalit vuonna 2000

Putinin aikana kandidaattien epätasa-arvoinen kohtelu on jatkanut samoilla urillaan. Jeltsinin nimitettyä Putinin Venäjän virkaatekeväksi presidentiksi jo vuosituhaten vaihteessa, ennen varsinaisia vaaleja, jäi jännitys vuoden 2000 presidentinvaaleissa vähäiseksi (ks. luku 2.3.). Putin nousi täydestä tuntemattomuudesta kansansuosioon uudelleen alkaneen Tšetšenian sodan kautta toimiessaan Venäjän pääministerinä (Shevtsova, 38-39, Jack, 103). Nimenomaan pääministerin sotilasimagosta tuli vallitseva elementti Vladimir Putinin ”vaalikampanjassa” (Zassoursky, I. 2004, 114, myös Shevtsova, 70). Mielikuva ulkoisesta vihollisesta myös kanavoi massojen tyytymättömyyttä ”turvalliseen suuntaan” (Zassoursky, I. 2004, 125). Virallisesti Putin ilmoitti, ettei aio kampanjoida, eikä hän julkaissut ohjelmaansa. Monet hänen poliittisista ja taloudellisista suunnitelmistaan olivat kuitenkin luettavissa artikkelista, jonka hän julkaisi hallituksen internetsivuilla 1.1.2000 sekä ”avoimesta kirjeestä” äänestäjille, joka julkaistiin valtiollisessa lehdistössä 25.2.2000. (TACIS, 2.3., Shevtsova, 71-72.) Vuoden alussa julkaistiin myös Putinista kertova kirja (Sakwa, 28-29).

Putinin kampanjan näkyvin piirre olikin nimenomaan kampanjoinnista kieltäytyminen (Colton & McFaul, 175). Putin ei osallistunut televisioitaviin vaalikeskusteluihin, eikä hän antanut haastatteluja, joissa toimittajat olisivat voineet kysyä hänen aikeistaan. Hän ei myöskään suostunut käyttämään kandidaateille varattua ilmaista aikaa ja tilaa valtion tiedotusvälineissä. Sen sijaan hän sai paljon ilmaista julkisuutta pääministerinä ja istuvana presidenttinä matkustellessaan ympäri maata vaalikampanjan viimeisinä viikkoina suorittamassa kaikenlaisia tehtäviä, jotka näyttivät vaalikampanjaa varten lavastetuilta. (TACIS, 2.4.) Putin käytti hyväkseen siis vain viestejä, jotka vaikuttivat olevan toimittajan, eivät niinkään ehdokkaan kontrollissa. Siten niillä on myös eniten vaikutusvaltaa yleisöön (Paletz & Entman, 48).

Samalla vastaehdokkaiden maine pilattiin Jeltsinin joukkojen hallussa olevien medioiden (lähinnä televisiokanavien) avulla häikäilemättömästi ja täysin perusteetta (emt., 126-127). Täsmälleen samalla tavoin oli käynyt presidentinvaaleja edeltävien parlamenttivaalien alla (McFaul, 10, Belin, 278-282, Shevtsova, 40-41, Zasurski, I. 2002, 105-106). Vladimir Putin voitti vaalien ensimmäisellä kierroksella keräten 52,8 prosenttia annetuista äänistä.

3.3.4. Vaalit vuonna 2004

Putin ilmoitti jo varhain kieltäytyvänsä kampanjoinnista vuoden 2004 presidentinvaaleissa. Hän kieltäytyi myös vaalikeskusteluista. Toisaalta presidentti sai kampanja-avuksensa televisioon ilmaiseksi, kun valtion televisiokanava RTR näytti torstain 12.2.2004 päivä uutisissaan suorana koko presidentti Putinin puolen tunnin puheen ”kampanjansa tukihenkilöille”. Jopa Venäjän keskusvaalikomission puheenjohtaja moitti tiedotusvälineitä ”liiallisesta yrittämisestä”. Myös Putinin vastaehdokas Nikolai Haritov syytti Vladimir Putinia ”vaalilain päälle sylkemisestä”. (AL 14.2.2004.) Putinin kannatus oli kampanjoimattomuudesta huolimatta massiivista. Kremlin suurin huoli tuntuikin olevan riittävän suuren äänestysaktiivisuuden takaaminen. Huoli oli sinänsä perusteltu, sillä presidentinvaaleja edeltävissä duuman vaaleissa, joissa Putinin puolue Yhtenäinen Venäjä (Jedinnaja Rossija) voitti perustuslain mukaisen enemmistön duumaan, äänestysaktiivisuus oli laskenut 56 prosenttiin. (Jack, 329.)

Venäjän journalistien liiton tarkkailijoiden mukaan presidentinvaaleja edeltäneet duuman vaalit määräsivätkin pitkälti myös presidentinvaalien luonteen ja lopputuloksen (Monitoring SMI, 100). Vaaleissa ei ollut yhtäkään kandidaattia, joka olisi voinut haastaa Vladimir Putinin (emt., 101). Edellisiin presidentinvaaleihin verrattuna vuoden 2004 vaalit osoittivat vaalien merkityksen demokraattisena instituutiona vähentyneen (emt., 102). Useimpien kansalaisten, toimittajien ja kaikkien presidenttikandidaattien mielestä vaalit oli käyty jo ennen varsinaista äänestystä (sama).

Vaalien vinouma näkyi myös tiedotusvälineissä. Vladimir Putinin osa kaikesta presidenttikandidaateille suodusta huomiosta Venäjän valtiollisilla TV-kanavilla oli huimat 47 prosenttia. Venäjän ensimmäisen kanavan ja RTR:n analyttisissä ohjelmissa Putinin osuus kaikille ehdokkaille annetusta julkisuudesta lähenteli 100 prosenttia. Lehtien kandidaateille suomasta huomiosta presidentti Putiniin kohdistui 66 prosenttia, ja paikallislehtien ehdokkaille suomasta tilasta Putinin osuus oli 70 prosenttia. (emt., 102.) Leh-

distössä vinouma oli siis yllättäen TV:tä suurempi. Putin voitti vaalit keräten 71,2 prosenttia annetuista äänistä. Omassa tutkimuksessani halusin tarkastella, millaista julkisuutta presidentti Putin ja tämän tukijoukot saivat Venäjän laatu-lehdistössä ennen vuoden 2004 presidentinvaaleja.

3.4. Venäjän demokratian nykytila

Gorbatšovin loppukauteen verrattuna nyky-Venäjän lehdistö ja oikeuslaitos ovat riippuvaisempia valtiosta, yhteiskunnan rooli on heikompi ja henkilökohtaiset vapaudet ovat epävarmempia. Myös vaalit ovat vähemmän vapaita ja reiluja kuin ne olivat vuonna 1990. (Lukin, 93, McFaul & Petrov, 25, ks. myös Ekecrantz, 27.) McFaul ja Petrov huomioivat, että valtaeliitit ovat alkaneet käyttää hyväkseen valtion resursseja pysyäkseen vallassa. Varsinkin median kontrollointi antaa heille näkyvän ja epäreilun edun toisiin poliittisiin toimijoihin nähden. Demokraattiset vaalit ovat kuitenkin melko vakaa instituutio nyky-Venäjällä, sillä poliittinen eliitti tarvitsee vaaleja antamaan vallanpitäjille valtuutuksen tehtävänsä. (McFaul & Petrov, 54.)

Lukin kyseenalaistaa perinteisen läntisen demokratiamallin toimintamahdollisuudet Venäjällä. Hänen mielestään hallinnon valtaa tulisi lisätä, jotta yksittäisten ihmisten ja erillisten ryhmien kunnioitus hallitusta kohtaan kasvaisi. Lukinin mukaan tämä onnistuu vain reformeihin suuntautuneen auktoriteetin avulla (Lukin, 107, 109). Karppinen viittaa Venäjän erityisyyteen pohtiessaan syitä demokraattisen puoluejärjestelmän kehittymättömyyteen Putinin Venäjällä (Karppinen, 134). Putin on kuitenkin toistuvasti maininnut haluavansa nähdä Venäjän länsimaisissa organisaatioissa, jotka hyväksyvät jäsenikseen vain demokratioita (Lipman & McFaul, 124).

3.5. Demokratian mahdollisuudet Venäjällä

Voisiko Venäjä sitten edes olla demokratia? Vanhanen määrittelee demokratian edellytyksiksi riittävän vaurauden tason, talousjärjestelmän tyypin, kulttuuriperinteiden siirtymisen maasta toiseen (kulttuurin diffuusio), poliittisen osallistumiskulttuurin perinteet ja kansainvälisen painostuksen (Paloheimo & Wiberg, 174, myös Dahl 1989, 244-264). Venäjä on siinä mielessä jakomielinen maa, että on vaikea sanoa, missä määrin demokratian edellytykset täyttyvät.

Vaikeudet Venäjän demokratiakelpoisuuden arvioimisessa alkavat välittömästi. Eräät viimeaikaiset tutkimukset ovat vahvistaneet klassista käsitystä siitä, että nimenomaan

vauraus edistää demokratiakehitystä (Fish, 218, Przeworski, 50). Monet näistä tutkimuksista ovat tosin keskittyneet pitkäaikaisiin demokratioihin eikä niinkään demokratisoitumiseen itsessään (Fish, 218).

Onko Venäjä köyhä maa? On ja ei. Venäjän taloudellinen tilanne on kurja. Vuonna 2003 Venäjän bruttokansantuotteen arvioitiin olevan 8 900 dollaria/henkilö (Suomessa vastaavan luvun arveltiin samana vuonna olevan 27 400 dollaria/henkilö). Ainakin tavallinen työssäkäyvä törmää Venäjän pahoinvointiin arkiaskareissaan. Peruspalkalla on vaikea tulla toimeen. Köyhyysrajan alapuolella elää noin 25 % väestöstä. Reaalisen bruttokansantuotteen ennustettiin kasvavan 7,3 % vuonna 2003 samalla, kun kuluttajahintojen odotettiin nousevan 13,7 %. Toisaalta Venäjä omaa valtavat luonnonvarat, joita ei voi olla ottamatta huomioon Venäjän valtion varallisuutta laskiessa. (tilastot: CIA World Fact Book ja Maailmanpankin World Development Indicators Database.) Kuten Venäjän presidentti Vladimir Putin verkkosivullaan toteaa: ”Venäjä on köyhien ihmisten rikas maa.” (Putinin kotisivu).

Talousjärjestelmän tyyppi on epäselvä. Venäjä on markkinatalous, mutta järjestelmä on pahasti viallinen (McFaul, Petrov & Ryabov, 13). Kansa suhtautuu markkinauudistuksiin epäillen. Joulukuussa 2003 tehdyn tutkimuksen mukaan 74 % venäläisistä kannattaa valtionomistusta, samalla kuin vain 16 % vastanneista kertoo kannattavansa yksityisomistusta (New Russian Barometer XII). Vuonna 2000 yksityisomistusta kannatti 20 prosenttia venäläisistä, ja vuonna 1993 vastaava luku oli 27 prosenttia (Shevtsova, 79).

Alapuro lähtee tutkimaan Venäjän demokratiakelpoisuutta tarkastelemalla kansalaisyhteiskunnan kehittymistä Venäjällä. Kansalaisyhteiskuntahan viittaa niihin puitteisiin, jotka ovat tarpeen, jotta kansalaiset voisivat toimia järjestyneesti valtiovallasta riippumatta tai jopa sitä vastaan. (Alapuro, 121.) Alapuron mukaan tällöin keskeinen kysymys on, millaisia mahdollisuuksia Venäjällä on sellaisten ryhmien syntyyn, joilla on sekä yhteinen identiteetti että niiden jäseniä yhdistävä rakenne, ja millaiset ovat näiden ryhmien mahdollisuudet päästä poliittisen järjestelmän piiriin (emt., 124).

Alapuron mukaan eri arviot kansalaisyhteiskunnan mahdollisuuksista herättävät yleisen kysymyksen siitä, onko ylipäätään järkevää ajatella, että Venäjän modernisoituminen tapahtuisi länsimaisen mallin mukaisesti (emt., 135). Ishiyaman mukaan kansalaisyhteiskunta on Venäjällä vasta heikosti kehittynyt. Monien tutkijoiden mukaan myös Venäjän vahva presidenttijohtoisuus on omiaan vaikeuttamaan poliittisten puolueiden kehitystä. (Ishiyama, 189.)

On muistettava, ettei Venäjällä ole koskaan ennen ollut sellaisia demokraattisia instituutioita kuten poliittisia puolueita tai kansalaisyhteiskuntaa. Mikään poliittinen järjestelmä ei liene ollut yhtä vihamielinen kansalaisyhteiskuntaa kohtaan kuin Stalinin totalitäärihallinto. (McFaul, Petrov & Ryabov, 14, Petukhov & Ryabov, 271.) Yhden puolueen 70 vuoden poliittisen monopolin jäljiltä Venäjällä on myös pitkälle kehittynyt antipatia puolue-käsitettä kohtaan (Ishiyama, 189). Andrew Jackin mukaan Venäjän lyhytikäinen demokratia on aina ollut vain virtuaalista, sillä maalla ei ole minkäänlaista historiallista kokemusta vallan jakamisesta (Jack, 324).

Venäjällä on takanaan kymmenien vuosien eristäytyminen kapitalistisesta maailmasta, joten se on saanut verrattain vähän vaikutteita ympäröivistä maista (Skott, 330). 70 vuotta kommunismia kitki kansasta kaiken sen demokratian ymmärryksen, joka itä Venäjällä vielä 1900-luvun alussa ennen vallankumousta (Petukhov & Ryabov, 277). Toisaalta länsimaailma vaikutti Venäjän demokratian kehitykseen myöhemmin hyväksyessään presidentti Jeltsinin politiikan samalla, kun venäläiset olivat hyvin kriittisiä hallinnon politiikkaa kohtaan. Tämä vaikutti venäläisten käsitykseen läntisestä demokratiasta. (Petukhov & Ryabov, 277.)

Poliittista osallistumiskulttuuria leimaa väsymys. Neuvostoliiton romahdettua ylitse painunut innokkuus osallistua maan poliittiseen elämään seuraamalla laatulehdistöä on vaihtunut voimattomuuden tunteeseen ja kyynisyyteen poliittisia eliittejä kohtaan. On myös hyvä huomata, että Venäjän politiikkaa johtavat eri valtaeliittien henkilökohtaiset intressit, eivät ideologiat. (Lukin, 108.) Myös television valtava suosio (ks. luku 4.3.) on joidenkin tutkijoiden mukaan vaikuttanut passivoivasti venäläisiin, jotka ovat siten vie-raantuneet politiikasta ja muista maan ”yhteisistä asioista” (Ryabov, 189).

Lukinin mukaan vaalit eivät tuota uutta, tehokasta lakeihin ja vallanjakoon perustuvaa hallintojärjestelmää, koska ne toimivat eri hallinnollisten klaanien välineenä keskittää valtaa itselleen (Lukin, 108). Siten Venäjää ei voi kutsua vaaleihin perustuvaksi demokratiaksi, vaan ennemminkin vaaleihin perustuvaksi klanismiksi (sama). Pessimistit väittävät, ettei Venäjä ole puoluejärjestelmä lainkaan (Ishiyama, 188). Venäjän hallinto ei myöskään enää käy läpi siirtymää demokratiaan, vaan se näyttää jatkavan aivan toiseen suuntaan (Mathews 2004, vii).

Tämän lisäksi Venäjältä puuttuu keskiluokka ja individualistinen perinne. Skott siteeraa teoksessaan Shevtsovaa, jonka mukaan Venäjän demokraattista kehitystä hidastavat myös lukuisat paikalliset ja etniset konfliktit, sosiaalinen ja taloudellinen pysähtynei-

syys sekä maan suurvaltakompleksi (Skott, 330). Dahlin mukaan ihanteellinen demokraattinen malli voi harvoin toimia suurissa, monikulttuurisissa maissa, joissa esiintyy akuutteja konflikteja tai joissa muut puitteet eivät ole otollisia toimivalle demokratialle (Dahl, 260, myös Fish, 223). Myös Venäjän mahdollisuudet luoda valtiostaan toimiva ja ihanteellinen demokratia ovat rajalliset.

Viime aikoina länsimaiset politiikantutkijat ovat alkaneet keskustella myös siitä, kuinka demokratia istutettuna hedelmättömään maahan voi jopa tuhota maassa vallinneen vähäisen liberalismiin (Lukin, 101). Lukinin mukaan liberaali demokratia maassa, joka ei ole siihen valmis, johtaa väistämättä joko anarkiaan tai kansan valtuuttamaan uus-autoritäärisyyteen (emt., 103).

Myös kulttuuriset tekijät saattavat vaikuttaa demokratian kehitykseen. Yhteiskuntatieteilijät aina Weberistä ja Durkheimista alkaen ovat pitäneet uskontoa kulttuurin ytimenä ja siten hyvin merkittävänä tekijänä valtioiden poliittiselle elämälle (Fish, 221). Individualismi, henkilökohtainen autonomia ja vastuu ovat kaikki piirteitä, joiden usein uskotaan olevan kehittyneempiä läntisessä kuin hierarkkisessa, mystisessä ja kollektiivisessa itäisessä kristillisessä perinteessä. Toiset tutkijat sen sijaan ovat löytäneet ortodoksisuudesta arvoja ja järjestäytymisen muotoja, jotka saattavat suosia demokratiakehitystä. (emt., 221-222.)

3.6. Tulevaisuuden näkymiä

Jaan McFaulin, Petrovin ja Rjabovin käsityksen siitä, ettei Venäjä ole demokratia, eikä sitä ole koskaan hallittu demokraattisesti. Mutta se ei ole myöskään diktatuuri. (McFaul, Petrov & Ryabov, 2.) Venäjä on demokratisoitunut, ja poliittinen elämä alkoi vapautua 90-luvun lopussa. Vaikka Venäjän järjestelmästä on viime vuosina presidentti Putinin uudistusten myötä tullut ”vähemmän demokraattinen”, sisältää Venäjän poliittinen järjestelmä vielä muutamia demokraattisia piirteitä (emt., 2).

Usko vallanjaon välttämättömyyteen on kuitenkin edelleen heikkoa. Venäjän kansalaisten tulisi oppia arvostamaan demokraattisia oikeuksiaan, jotta Venäjän demokratian tulevaisuus voitaisiin turvata (Petukhov & Ryabov, 287). Kehittyäkseen demokratiaksi Venäjän tulee kehittää liberalismiin perusteita, toisin sanoen markkinoita ja oikeuslaitostaan. On tärkeää kehittää kunnioitusta lakia ja järjestystä kohtaan, luoda toimiva järjestelmä, joka on erillään vallanpitäjistä (Lukin, 109). Tämän lisäksi on turvattava tuomioistuimien ja tiedotusvälineiden riippumattomuus (Lipman & McFaul, 124-125), sillä

tiedotusvälineet eivät ainoastaan pidä yllä, vaan myös muuttavat ja muokkaavat poliittista maailmankuvaa (Asp, 86). Toisin sanoen kansalaisille olisi taattava pääsy moniarvoisiin, riippumattomiin tiedotusvälineisiin, jotka tarjoavat lukijoille, kuulijoille tai katsojijoille enemmän kuin yhden näkökulman tärkeisiin uutisiin (Becker, 146, Keane, 176).

4. Joukkotiedotus Venäjällä

4.1. Venäjän lehdistön perintö

Venäjän lehdistön historiallinen kehitys näkyy vielä nykypäivänäkin vahvasti siinä tavassa, jolla uutisia Venäjällä työstetään. Menneisyyden perintö näkyy toimittajien työtavoissa, kirjoitustyyliin, median suhteessa vallanpitäjiin ja lopulta myös itse valmiissa sanomalehdessä. Useat tiedotustutkijat pitävät Glasnostia niin tärkeänä merkkipaaluna Venäjän lehdistön kehitykselle, että he aloittavat historiallisen tarkastelun vasta Gorbatšovin Venäjästä. Vartanova muistuttaa, että Venäjän lehdistö ja sen suhde vallanpitäjiin on perinyt useampia piirteitä jo ajoilta ennen vallankumousta, kuin neuvostotutkijat antoivat ymmärtää (Vartanova 2002b, 65). Ymmärtääkseen Venäjän lehdistön nykypäivää, on siis katsottava kauemmas taakse ja löydettävä vastauksia siihen, miksi Venäjän lehdistöstä on kehittynyt sellainen, kun se on nyt.

Käyn tässä kappaleessa pikaisesti läpi Venäjän lehdistön historian vaiheet ensimmäisestä sanomalehdestä nykypäivään ja valotan hieman myös muutosta, joka tapahtui venäläisessä journalistiikassa Neuvostoliiton kaaduttua. Tämän jälkeen käyn läpi Venäjän joukkotiedotuskenttää ja maan lehdistöön liittyviä erityisyyksiä, joita pidän lehtitekstien tyylillisten piirteiden ymmärtämisen kannalta tärkeinä. Lopuksi tarkastelen lyhyesti läntistä ja venäläistä käsitystä uutisesta.

4.2. Venäjän lehdistön historia

Venäjän ensimmäinen lehti Vedomosti aloitti nelisivuisena Pietari Suuren aikaan vuonna 1703. Moskovan yliopiston perustamisen yhteydessä vuonna 1755 alettiin julkaista myös sanomalehteä Moskovskie Vedomosti, sillä yliopisto katsoi tehtäväkseen yleisen valistuksen levittämisen (Juntunen, 179). Lehdistö kehittyi 1700- ja 1800-luvuilla verrattain hitaasti ja oli tiukasti valtion kontrollissa (Pietiläinen, 99). Vuonna 1769 Katariina Suuri alkoi julkaista Venäjän ensimmäistä aikakauslehteä, ”Vsjakaja Vsjatšina” (Vähän Kaikkea). Satiirisessa lehdessä, johon hän myös itse peitenimellään kirjoitti, julkaistiin pääasiassa kevytmielistä viihdettä, mutta ajoittain lehdestä luettiin myös sosiaalista kritiikkiä (Pipes, 255-256).

Vielä 1800-luvun alussa suurin osa venäläisistä sanomalehdistä oli keskitetty valtion tai paikallisten johtajien käsiin (Vartanova 2002b, 65). Yksityiset lehdet kehittyivät hitaasti tarjoamaan vaihtoehdon virallisille julkaisuille. Varsinainen lehdistön läpimurto tapah-

tui vuoden 1880 jälkeen, kun sanomalehtien määrä ensimmäistä kertaa Venäjän historiassa ylitti aikakauslehtien määrän (Žirkov, 212). Ennakkosensuuri sekä lakkautuksen ja rangaistuksen uhka oli arkipäivää Venäjän lehdistölle kuitenkin aina vallankumousvuoteen saakka. Sensuurin ote heltisi vuonna 1905, eikä julkaisutoimintaa tsaarin Venäjällä sen koommin saatu kuriin. Vuonna 1900 Venäjällä ilmestyi noin 1000 aikakausjulkaisua, mutta vuonna 1914 niitä oli jo yli 3000. Samana vuonna ilmestyi yli 32000 kirjaa. (Luntinen, 314.) Kun sensorien työ lehdistön kasvun myötä kävi lähes mahdottomaksi, hallitus yritti vaikuttaa yleiseen mielipiteeseen virallisten lehtien ja tukiaisten avulla (sama, Žirkov, 215).

Neuvostoaajan tiedonvälitystä leimasi vahva keskittäminen. Lenin rajoitti heti valtaan päästyään vastavallankumouksellisten lehtien lehdistönvapautta ja kielsi lopulta kaikki toisinajattelevat julkaisut (McNair, 35). Bolševikit kukistivat lehdistön pluralismin kansallistamalla paperintuotannon, painolaitteet ja porvarislehtien toimitusten rakennukset (Kenez, 44). Lehdistön kehitys seuraili puolueen päätöksiä, joilla oli hyvin käytännölliset tavoitteet: levittää tietoa ja propagandaa koko Neuvostoliittoon (Vartanova 2002a, 249, Vartanova 2002b, 21, Märkälä, 10). Neuvostolehdistö muuttui eniten vuosina 1925-1933. Uuden talouspolitiikan (NEP:in) aikaiset (1921-1927) Pravdan ja Izvestijan numerot eivät eronneet kovin paljon vastaavista amerikkalaisista julkaisuista. 1930-luvun alussa neuvostolehdistö jo kuitenkin sisälsi uskomattoman määrän vinoutumia. (Pietiläinen, 102). Lehdistö julkaisi myös valtavasti virallisia tekstejä (emt., 105). Ajatus julkisen palvelun mediasta ei päässyt kehittymään, sillä toimittajat palvelivat yleistä etua, jonka määritteli viime kädessä puoluekoneisto (emt., 115).

Neuvostoliiton lehdistö alkoi vähitellen vapautua vasta Gorbatšovin kaudella, kun neuvostosysteemin ongelmista voitiin ensimmäistä kertaa puhua julkisesti. Syntyivät perestroika ja glasnost (avoimuus). (Ryabov, 175, Zasurski, luento.) Vuodesta 1986 alkaen julkisen tiedonvälityksen avoimuus kasvoi ennennäkemättömiin mittoihin (McNair, 42). Jopa suuret Neuvostoliiton alueella tapahtuneet onnettomuudet voitiin uutisoida (Skott, 249). Perestroika tarkoitti lehdistölle uutta aikakautta. Siitä tuli byrokratian kritiikin ja demokratisoitumisen väline. (Zasurski, luento.) Tiedotusvälineet olivat kuitenkin vielä tiukasti puolueen käsissä (Ryabov, 175, Zasurski, luento). Glasnostin myötä lehtien levikki nousi 185 miljoonasta 230 miljoonaan viidessä vuodessa. Uudistusmielisten ja liberaalien lehtien (mm. Izvestija ja Komsomolskaja Pravda) levikki nousi samalla, kun konservatiiviset lehdet menettivät lukijoita. (Pietiläinen, 120.)

Kun kommunistinen puolue vuoden 1991 epäonnistuneen vallankaappauksen (ks. Saillas, Susiluoto, Valkonen, 104-107) jälkeen kiellettiin, lehdistö alkoi pitää itseään ”neljäntenä valtiomahtina” ja sen onnistui saavuttaa itsenäisyytensä valtiosta (Zasurski, luento). Tärkeä käännekohta oli medialain hyväksyminen vuonna 1990. Laki kielsi sensuurin ja takasi yksityishenkilöille oikeuden perustaa tiedotusvälineitä. (Pietiläinen, 122.) Vuosia 1991-1993 voidaankin kutsua Venäjän lehdistönvapauden kultakaudeksi, jota häiritsivät vain taloudelliset vaikeudet. Lehtien hinnat nousivat samalla, kun niin sanoma- kuin aikakauslehtienkin levikki laski. Valtion kontrolloima Pravda-johtoinen vertikaalinen lehdistömalli katosi. Lehdistökentän rakenne muuttui horisontaaliseksi, kaupalliseksi ja pluralistiseksi. (Zasurski, luento, myös Ryabov, 178 ja Richter, 17, Vartanova 2002b, 30-31.)

Taloudelliset vaikeudet vaativat lehdistä uusia investointeja. Monet lehdet eivät olleet vielä valmiita taloudelliseen itsenäisyyteen. Vain muutamat julkaisut (mm. Kommersant ja Moskovskie Novosti) kieltäytyivät vastaanottamasta minkäänlaisia tukia valtiolta (Richter, 11). Valtion tuet olivat kuitenkin yksinkertaisesti liian vähäisiä, ja niinpä tiedotusvälineiden täytyi hakea taloudellista apua pankeilta ja yksityisiltä yhtiöiltä. Näin monien (suurimman osan) lehtien todellinen valta siirtyi pankkien ja yritysten omistajille. (Zassoursky, Y., 91.) Ensimmäisen kerran journalistien työhön puututtiin ennen vuoden 1996 presidentinvaaleja. Suurimpien tiedotusalan konsernien johtajat ryhtyivät avoimesti tukemaan Jeltsiniä (ks. luku 3.3.2.). Autoritaarinen journalismin malli syntyi Venäjälle uudelleen, tällä kertaa tiedotusalan oligarkian muodossa. Vaalien jälkeen syntyi myös kaksi suurta ryhmittymää, toinen Berezovskin tiedotusvälineiden ympärille ja toinen ”Most-median” ympärille. (Zasurski, luento, ks. myös Zassoursky, Y., 89.)

Tilanne muuttui vasta vuonna 2000, kun Venäjän presidentiksi valittiin Vladimir Putin. Putin otti tehtäväkseen vahvistaa valtiollisten tiedotusvälineiden asemaa. Valtion virallinen lehti ”Rossiskaja Gazeta” liitettiin valtion lehdistö-, televisio- ja joukkotiedotusministeriön alaisuuteen. Internetiin luotiin uusi tietopalvelu ”Strana.ru”, joka esittää virallisen version maan tapahtumista. Valtion hallintaan jäivät myös ensimmäinen ja toinen tv-kanava sekä RTR ja Kultura. (Zasurski, luento.)

Lehdistön roolin muuttuminen ideologisesta työkalusta vapaasti toimiviksi tiedotusvälineiksi muutti lehtikirjoittelun luonnetta tyyllillisesti ja ajatuksellisesti vapaampaan suuntaan (Kroitšik, 126). Neuvostoajan kliseisistä ja raskaista lehtiteksteistä aletaan päästä eroon. Toimittajasta on tullut yhä enemmän tapahtumien tulkitsija, ja jonkun yksittäisen

ihmisen mielipide saattaa nykyään jo sinänsä olla mielenkiintoinen. Tällainen tendenssi oli nähtävissä jo vallankumousta edeltäneessä lehdistössä. Tekstin henkilöistyminen liittyy yhtä lailla tiedotusvälineiden demokratisoitumiseen kuin niiden kaupallistumiseenkin. (emt., 127.) Tekstien tyyli on muuttunut murroksessa kaunokirjalliseen suuntaan. Yhä useammin toimittajat käyttävät teksteissään voimakkaampia ja tunteikkaampia ilmaisuja. (emt., 129.)

4.3. Tiedotusvälineet murroksessa

Eri tiedotusvälineiden merkitys yleisöille muuttui merkittävästi 90-luvulla, kun Venäjä muuttui lukevasta kansakunnasta televisionkatselijoiden maaksi. Vartanovan mukaan sanomalehtien lukeminen vähentyi elintason laskun, sosiaalisen tyytymättömyyden ja lehdistön arvostuksen minimoitumisen myötä (Vartanova 2002d, 13). Lehtien lukijamäärän dramaattinen pieneneminen sai valtiollisen lehdistön katoamaan lähes kokonaan. Televisiosta tuli suuren yleisön tärkein uutislähde ja samalla merkittävin ihmisten poliittiseen orientaatioon vaikuttava tekijä. (Ryabov, 186-187.) Tv:n valtava suosio lieneekin yksi Venäjän nykykulttuurin näkyvimpiä tekijöitä. Vuonna 1999 parlamenttivaalien yhteydessä tehdyn tutkimuksen mukaan vastaajista 89 % sai poliittisen informaatiossa tv:stä. (Colton & McFaul, 32.)

Kansallisen televisioyhdistyksen mukaan vuonna 1999 Venäjällä oli 100 valtiollista ja 150 yksityistä televisioyhtiötä. Venäjän televisiomarkkinoista on kuitenkin vaikeaa löytää luotettavaa tilastotietoa. Yhteensä noin 800 kanavasta kokonaan tai osittain valtion omistuksessa lienee noin 300 (Vartanova 2002b, 40). Suunnilleen kaikki venäläiset pysyvät katselemaan ainakin kahta moskovalaista kanavaa, ORT:tä (98 % väestöstä) ja RTR:ää (95 % väestöstä) (Vartanova 2002c, 40). Näiden kahden kanavan lisäksi maanlaajuisiksi kanaviksi lasketaan NTV (72 %), TVS (entinen TV-6) (58 %), TVTS (39%) ja Kultura (36%) (sama). Vuonna 1997 tehtyjen sosiologisten kyselyjen perustella tiedetään, että 99 %:lla venäläisistä perheistä on ainakin yksi televisio (sama). Aikuinen venäläinen vietti vuonna 1999 keskimäärin kolme ja puoli tuntia päivässä television ääressä, yleensä jotain valtion suurimmista kanavista katsellen (Colton & McFaul, 32).

Vuonna 1997 tehdyn tutkimuksen mukaan kuitenkin vain 65 prosenttia venäläisistä oli tyytyväisiä television toimintaan. Radion toimintaan tyytyväisiä oli lähes 77 prosenttia, vaikka historiallisesti radio on Venäjällä saanut muita tiedotusvälineitä vähemmän arvostusta osakseen. Nykyään radio on kuitenkin suosittuampi kuin koskaan. (Vartanova

2002b, 52.) Venäjän radion kehityksen trendit mukailevat paljolti globaaleja kehityskulkuja. Kaupalliset pop-musiikkiin perustuvat radioasemat ilmaantuivat Venäjän suurimpiin kaupunkeihin jo vuoden 1990-luvun alussa Venäjän uuden medialain astuttua voimaan (emt., 53). Radion nykyinen rakenne on sekoitus yksityisiä ja valtion kanavia.

Laajin kuuluvuus on valtion kanavilla ”Radio Rossii” (jota voi kuunnella 66 prosenttia venäläisistä) ja ”Radio Majak” (55 %). Radion kaupallistuessa valtion kanavat ovat osittain omaksuneet julkisen palvelun radion piirteitä. Radio Rossii tuottaa edelleen kuunnelmia ja keskittyy klassiseen musiikkiin. Radio Majak sen sijaan toimittaa Venäjän monipuolisimpia ja laajimpia radiouutisia. (emt., 54.) Laajin kaupallinen radioverkko on Russkoe Radio, joka koostuu yhteensä 257 paikalliskanavasta. Radion menestys perustuu lähinnä venäläisen kevyen musiikin soittamiseen (emt., 55). Sosiologisten tutkimusten mukaan 88 prosenttia venäläisistä kuuntelee radiota (Žibrova & Simonova, 2008). Lehdistöä sen sijaan seuraa vain 80 prosenttia kansasta. Kansallista lehdistöä seuraa vielä pienempi osa väestöstä: vain noin 20 prosenttia kansalaisista (Vartanova, luento).

Myös internetin suosio kasvaa räjähdysmäisesti. Aktiivisesta internet-yhteisöstä ei Venäjän tapauksessa voida kuitenkaan puhua. Internetin käyttäjien määrä ei enimmilläänkään ylitä kymmentä miljoonaa. Vuonna 2002 venäläisistä 6,3 % käytti internetiä (Suomessa käyttäjiä oli samana vuonna noin 50 prosenttia väestöstä). (tilasto: Maailmanpankki.) Internetiä käyttävät pääasiassa nuoret (18-35 -vuotiaat) korkeasti koulutetut miehet (Vartanova 2002c, 59). Suurin osa venäläisistä ei osaa käyttää internetiä tai ei ymmärrä maailman laajuisen verkon tarjoamia mahdollisuuksia. (emt., 56.) Nykyään internetin käyttäminen on kuitenkin yleistymässä myös suurten kaupunkien ulkopuolella (Vartanova 2002b, 59).

E erityisen suosittua internetin käyttäminen on duuman- tai presidentinvaalien aikaan. Muutamat nimenomaan näihin vaaleja edeltäviin tehtäviin luodut tiedotusvälineet (esim. gazeta.ru) ovatkin antaneet uudenlaisen virikkeen venäläisten internetmediaresurssien kehittämiseksi. (Vartanova 2002c, 61.)

4.4. Venäjän lehdistökenttä

Vuonna 2003 Venäjällä ilmestyi 23 446 sanomalehteä, joiden vuosilevikki oli yhteensä noin 8000 miljardia kappaletta ja 13 849 aikakauslehtiä, joiden vuotuinen levikki oli noin 520 miljoonaa kappaletta (Vartanova, luento). Vertailun vuoksi mainittakoon, että Suomessa ilmestyi samana vuonna yhteensä 204 sanomalehteä ja 2600 aikakauslehteä.

Suomen sanomalehtien yhteislevikki oli vuonna 2003 noin 3,2 miljoonaa kappaletta. (Tilastokeskus: Joukkoviestimet 2004, 181, 190, 205.)

Venäjän lehdistön kenttä on hyvin dynaaminen, joten kaikki tilastot vanhenevat hetkessä. Vuoden 2000 tilanne antanee kuitenkin hieman viitteitä siitä, miltä tilanne saataisi näyttää tällä hetkellä. Vuodesta 1950 koko Venäjällä ilmestyvien julkaisujen määrä on kasvanut aina 2000-luvulle saakka, mutta yksittäisten lehtien kertalevikki on 1990-luvulta 2000-luvulle tultaessa merkittävästi pienentynyt.

Taulukko 1. Valtakunnalliset julkaisut vuosina 1950-2000

Vuosi	Julkaisujen määrä	Numeroiden määrä	Kertalevikki (tuhatta)	Keskimääräinen yhden lehden kertalevikki (tuhatta)
1950	23	4663	9423	408,6
1970	28	4874	62364	941,0
1990	43	5383	110810	2577,0
2000	333	14556	391999	117,7

Lähde: Petšat Rossiskoi Federatsii v 2000 godu//Knižnaja palata, 2001, 100 (löytyy teoksesta Vartanova 2002c, 26).

Venäläisten lehtien lukijakunta on yleisen trendin mukaisesti marginalisoitunut. Lehtien tehtäväksi on jäänyt tapahtumien analysointi ja niistä informoiminen pienelle eliitille (intelligentsijalle), korkeasti koulutetuille ammattilaisille ja yrittäjille. (Vartanova 2002c, 27.) Tämän seurauksena Venäjällä ilmestyy tätä nykyä tuhatta ihmistä kohden vain 200 kappaletta päivittäisiä sanomalehtiä, joista valtakunnallisia on alle 60 (sama).

Samalla paikallislehtien suosio on nousussa. Vuoden 2000 tietojen mukaan 60 prosenttia Venäjän kaikista säännöllisistä julkaisuista on paikallisia. Monista pääkaupungin lehdistä on alettu julkaista omia paikallisia versioita, ts. valtakunnallisten lehtien mukana ilmestyy oma paikallinen liite (esim. Kommersant Pietari). Myös ilmaislehtien suosio on kasvanut. Tämän lisäksi viikoittaiset julkaisut lisääntyvät ja syövät pienilevikisten paikallisten päivittäislehtien lukijakuntaa. (sama.) Kolmas muutos koskee mainontaa. Mainonnan tulo muutti merkittävästi mediateollisuuden rakenteita. Syntyi kilpailua. Yleisöt segmentoituiivat, ja valinnat yksilöllistyivät. Vartanovan mukaan ainoa historiallinen jäännös Venäjän mediajärjestelmässä on poliittisen vallan ja median suhde. (Vartanova 2002d, 13.)

Vaikka monet Venäjän median nykytilaa kuvaavat piirteet ovat samankaltaisia kuin muissakin maissa, vaikuttavat Venäjän mediaan kansalliset erityisyydet. Venäjä on laaja ja harvaan asuttu maa, jossa alueiden väliset erot ovat suuria. Venäjän alueiden taloudellinen epätasa-arvoisuus vaikuttaa myös median tilaan ja sen kehittymismahdollisuuksiin. Moskovan journalisteihin verrattuna alueellisten medioiden toimittajat toimivat vähemmän ammattimaisesti. Usein tämä ei kuitenkaan johdu koulutuksen puutteesta, vaan alueellisten medioiden heikosta taloudellisesta tilanteesta. (emt., 16, Vartanov 2002b, 68.)

4.4.1. Lukijakunta

Kun lehdistö vielä 1980-luvun loppupuolella toimi yhteiskunnan älyllisenä inspiraationa käyttäen laajasti hyväkseen maan humanistisen eliitin ja akateemisten instituuttien työtä, joutui se 90-luvulla luopumaan asemastaan, kun maan intellektuelli eliitti menetti suosiotaan kansan keskuudessa. Samalla kun televisio korvasi lehdet kansan pääuutislähteenä, Venäjän lehdistöstä kehittyi poliittisen ja taloudellisen eliitin tiedonlähde. Lehdistö takasi asemansa eliittien keskuudessa julkaisemalla vallanpitäjille suunnattuja poliittis- ja bisnespainotteisia artikkeleja. Näin toimeentulonsa turvasivat mm. *Kommersant*, *Nezavisimaja Gazeta* ja *Izvestija*. (Ryabov, 187, ks. myös Vartanov 2002c, 28.) Valtakunnallisen laajoille yleisöille tarkoitetun lehdistön katoaminen loi tarpeen paikallisille lehdille, joista tuli monella tapaa merkittävämpiä ihmisten jokapäiväiselle elämälle (Ryabov, 187).

Lehtien suuntaaminen eliiteille ei ole uusi ilmiö Venäjällä. Sanomalehdet ovat perinteisesti kehittyneet valtion ja maan intelligentsijan huomissa. Myös Neuvostoliitossa lehtien aktiivisimmat lukijat kuuluivat eliittiin. Lukijat olivat lähinnä intellektuelleja ja tekniikan ammattilaisia (Pietiläinen, 115-116).

Intelligentsija voidaan ymmärtää kahdella eri tavalla. Venäjällä intelligentsija koostuu ihmisistä, jotka ovat älykkyytensä lisäksi kulttuurisesti sivistyneitä, uhrautuvaista ”malli-ihmisiä”. Tämä käsitys oli voimissaan erityisesti vallankumousta edeltäneellä Venäjällä ja Neuvostoliiton toisinajattelijoiden keskuudessa erityisesti glasnostin alettua. Lännessä korostetaan tämän lisäksi intelligentsijan roolia aikansa tulkitsijoina ja kriitikoina. Aikalaiskriitikki voi olla hyvin positiivista, neutraalia tai jopa erityisen negatiivista (Shlapentokh 1990a, ix-x).

4.4.2. Toimittajan asema

Jos venäläinen yleisö poikkeaa siitä, mihin suomalainen ”tavallinen” lehden lukija on tottunut, poikkeaa venäläinen toimittaminen totutusta vielä enemmän. Länsimaisten toimittajien näkemys omasta tehtävästään lähtee usein ajatuksesta tarjota yleisölle ”oikeaa ja olennaista tietoa”. Samalla kriitikon tehtäväksi jää tutkia, kuinka hyvin journalismi julkilausuttua tehtävänsä täyttää (Sirkkunen, 63). Venäjällä toimittajien käsitys omasta asemastaan ja tehtävästään on vaihdellut ajasta riippuen.

Toimittajan ammatti on perinteisesti ollut kirjailijoiden sivutienesti, ja tämä näkyy Venäjän lehdistössä edelleen. Neuvostoliitossa toimittajien suorastaan oletettiin julkaisevan myös kirjoja. Kirjan ilmestymistä pidettiin merkinä toimittajan ammatillisesta kypsydestä ja menestyksestä journalistisella uralla. (Sosnovskaya, 179.) Toimittajan ja kirjailijan ero on edelleen häilyvä, ja jutut ovat vaikeasti luokiteltavissa mihinkään genreen. Tyyli hoippuu jossain asiatekstin ja kaunokirjallisuuden rajamailla.

Kirjoitustyyllillä on kuitenkin erittäin suuri merkitys venäläiselle toimittajalle. Sosnovskaja mainitsee tyylin olevan venäläisten journalistien ammattimaisuuden pääkriteeri (emt., 179). Pasti huomasi tutkielmassaan, että useimmat toimittajat pyrkivät sisällyttämään lehtijuttuihin oman näkökulmansa. Siten tekstit henkilöityvät ja yleisön faktoihin perustuva informoiminen kärsii. (Pasti, 254.) Kirjallisuuteen kallellaan oleva journalistiikka muodostaakin perustavanlaatuisen osan venäläisten journalistien ammattikulttuurista, ja siinä näkyvät niin Venäjän klassisen kirjallisuuden kuin neuvostoliittolaisen löyhän lajityyppien jaottelunkin jäljet. (emt., 255.) Andrew Jackin mukaan tämä tendenssi näkyi myös ennen vuoden 1996 presidentinvaaleja (ks. luku 3.3.2.), kun monet toimittajista kokivat olevansa ennen muuta kirjailijoita. Faktojen keräämistä ja tarkistamista tärkeämmiksi ominaisuuksiksi nousivat tyyli ja omien mielipiteiden ilmaisu. (Jack, 139.)

Venäläinen journalistiikka kehittyikin omassa kontekstissaan, ja läntisillä ihanteilla on käytännössä vielä vähän kannatusta. Muutamat Pastin haastattelemat nuoren sukupolven edustajat tosin kokivat pyrkivänsä kohti ”länsimaista standardia”. He pitivät useiden näkökulmien esittämistä tärkeänä, eivätkä he olleet yhtä halukkaita ilmaisemaan jutuissaan omia mielipiteitään. (Pasti, 195.)

Toimittajan tärkeimpänä tehtävänä suurin osa Pastin kyselyyn vastanneista toimittajista piti tiedon välitystä. Tästä huolimatta jopa kolmasosa vastanneista piti tärkeimpänä tari-

nan kiinnostavuutta. (emt., 161-162.) Monien venäläisten journalistien mielestä jopa jutun totuudellisuus on alisteinen juonelle. Toisin sanoen pieni valehtelu sallitaan jutun jännittävyuden nimissä. Toimittajat puolustelevalle valehteluaan vaalikampanjoiden aikaan myös joukkotiedotusvälineisiin kohdistuvalla paineella. (emt., 230-231.) Toinen venäläiselle toimittajakunnalle tyypillinen piirre on laajojen sosiaalisten verkostojen vaaliminen ja täydellinen antautuminen työlle (Sosnovskaya, 187-188).

4.5. Uutinen Venäjällä

Mikä sitten on Venäjällä uutinen? Määrittely täytyy aloittaa pohtimalla hieman sitä, mitä yleensä ottaen ymmärrämme uutisella. Karvosen mukaan uutinen syntyy useimmiten siitä, että näkyvällä paikalla tapahtuu jokin stereotyyppisesti hahmotettavissa oleva tapaus (Karvonen, 67). Yrjö Ahmavaara rakentaa kolme kriteeriä uutiselle. **Ulkoinen kriteeri** arvioi sitä, missä määrin uutistapahtumat vaikuttavat informaation saajien elämään. Tärkeimmiksi katsotut uutiset tulisi Ahmavaaran mukaan tehdä mielenkiintoisiksi tekemällä ne mahdollisimman ymmärrettäviksi. **Sisäinen kriteeri** tarkoittaa vastaanottajan itsensä uutiselle antamaa arvoa. **Yleinen kriteeri** puolestaan määrittelee uutisen sitä tärkeämmäksi, mitä suurempaa ihmisjoukkoa se koskee. Hemánuksen ja Tervosen mukaan toimittajan tehtävä on antaa mahdollisimman objektiivinen kuva maailmasta. Juttujen tasolla objektiivisuuden yleinen kriteeri on todenmukaisuus. Toinen yleinen kriteeri on olennaisuus. Toisin sanoen kuvauksen on olennaisilta osin vastattava sen kohdetta ja esitettävä tapahtuman tai asiantilan ilmiötason alla piilevä olemus. Näihin tavoitteisiin pyrkiessä toimittajan on annettava ennakko-odotuksilleen samanlainen mahdollisuus osoittautua niin vääräksi kuin oikeiksikin (Sirkkunen, 64).

Tulee kuitenkin muistaa, että uutinen on oma diskurssinsa, joka on kaukana neutraalista faktojen ja sosiaalisen todellisuuden reflektoinnista. Uutisen diskurssi osallistuu todellisuuden sosiaaliseen konstruointiin (Fowler, 2). Uutisen ideologisuus voidaan nähdä sen sisältämissä asioissa, mutta myös uutisen rakenteessa ja tuotantoprosessissa (Raittila, 310, myös Paletz & Entman, 22). Uutisten muoto luo lukijalle illuusion objektiivisuudesta (Paletz & Entman, 23). Mörä puhuu esitystaparutiineista journalistisen todellisuuden ”luomisena” (Mörä, 111).

Venäläiset uutiset noudattavat harvoin tiukkoja länsimaisia uutiskriteerejä. Usein venäläisistä lehtijutuista toki löytyy ”uutisellinen ydin”, joka on verrattavissa länsimaiseen uutiseen, mutta sen ympärille on useimmiten lisätty havainnointia, analyysiä, kom-

mentteja jne. Sosnovskajan mukaan paljaat faktat eivät sinänsä kiinnosta venäläisiä, vaan tosiot pitää ”tarjoilla” kunnolla (Sosnovskaya, 178). Venäjällä on myös vahva perinne polemisoida, eikä journalistisilta teksteiltä edes vaadita tiukkaa objektiivisuutta. Tosiot raportoidaan aina tietystä vinkkelistä, ja siten ne eivät ole faktoja, vaan mielipiteitä (emt., 178). Osaksi mielipiteiden korostuminen periytynee neuvostojournalismista, jossa kuvailevia genrejä pidettiin uutisgenreä suuremmassa arvossa (Vartanova, luento).

Venäläinen journalistiikka ja lehtimiestapa poikkeavat siis monella tapaa länsimaisesta mallista. Lehdistön omalaatuinen historia on muokannut ainakin suhtautumista oletusyleisöihin ja medioiden omistajiin. Myös tiedotusvälineiden ja vallan suhde saa Venäjällä omia sivujuonteitaan. Venäjän tiedotusvälineet ovat kautta aikojen olleet eliittien työkaluja, eivät niinkään vallan vahtikoiria. Myös Venäjän vahva kirjallinen perinne näkyy uutisoinnin tyylistä. Toimittajat kokevat olevansa enemmän luovan työn tekijöitä kuin tiedottajia. Siten jututkin tuppavat olemaan pidempiä, ja niistä paistaa usein läpi toimittajan oma mielipide. Suomessa tällaista uutisointia erehdyttäisiin helposti pitämään yksinkertaisesti huonona tyylinä. Venäjällä laaja analysointi ja kommentointi on olennainen osa hyvää journalismia.

Yksi näkyvimmistä eroista lienee myös se, ettei Venäjän laatulehdistön tehtävä ole suomalaisten sanomalehtien tapaan koko kansan vaan pienen intellektuellin eliitin vaalistaminen. Anne Kuorsalo siteerasi Aamulehdessä ilmestyneessä artikkelissaan duuman sitoutumatonta jäsentä Vladimir Ryžkovia, jonka mukaan Venäjällä on sekä riippumattomia että vaikutusvaltaisia tiedotusvälineitä, mutta mediat eivät voi olla samaan aikaan riippumattomia ja vaikutusvaltaisia (AL 12.3.2004).

5. Tutkimukseni laatulehtien uutisoinnista: metodologia

5.1. Metodoin valinta

Perinteiseen uutistutkimukseen tukeutuminen ja venäläisten lehtitekstien sullominen länsimaiseen muottiin tai länsimaisiin lajityyppeihin ei tuntunut oman tutkimukseni kannalta kovin tarkoituksenmukaiselta. Monia venäläisiä uutisia olisi vaikea luokitella uutisiksi länsimaisin standardein, joten katsoin järkevämmäksi jaotella tutkimani lehtijutut venäläisen lajityyppien luokittelun mukaan ja lähestyä uutista tavalla, joka antaisi tutkimukselleni mahdollisimman suotuisat lähtökohdat.

Esa Sirkkunen jaottelee journalismin tutkimuksen kolmeen eri lähestymistapaan: tiedon ja tiedonvälityksen näkökulmasta tapahtuvaan tutkimukseen, merkitysnäkökulmaa painottavaan tutkimukseen ja vuorovaikutuksen määrän ja laadun tarkasteluun (Sirkkunen, 61). Ensimmäinen lähestymistapa saattaisi minut länsimaisten uutiskriteerien umpikujaan. Viimeinen taas vaatisi yleisötutkimusta ja kohdekulttuurin aukotonta tuntemista. Tutkinkin venäläisten lehtien poliittisten aiheiden uutisointia nimenomaan merkitysnäkökulmasta. Tällöin tavoitteena on tutkia uutista kielellisenä tuotteena. Journalismi ymmärretään tässä yhteydessä diskursseiksi. Tutkimuskohteita ovat merkityksen muodostumisen prosessi, journalismin esitystavat sekä kielen rakenteelliset vaikutukset tai sen kantama ideologia (emt., 61-62).

Oman tutkimukseni puitteissa halusin tarkastella sitä, kuinka monipuolista venäjän laatulehtien uutisointi on nimenomaan vaalien alla, kun uutisointi on usein erityisen väärinristyntyä. Kenen ideologiaa journalismi kantaa? Kenen ääni teksteissä kuuluu? Ketä juttu tukee ja millä tavalla? Mitä valintoja toimittajat tekivät, ja mitä nämä valinnat kertovat ideologiasta jutun takana? Ohessa esittelen muutamia analyysini kannalta olennaisia käsitteitä ja käyttämiäni metodeja, jonka jälkeen selvennän muutamia narratologisia tekstin diskursiivisen rakenteen käsitteitä, joita olen tutkimuksessani hyödyntänyt.

5.2. Oman tutkimukseni metodologisista käsitteistä

5.2.1. Diskurssi ja tarina

Narratologiien mukaan tekstiä voidaan tutkia sekä tarinan että diskurssin näkökulmasta (Chatman, 19). Ridellin mukaan tarina on tekstin kronologisesti etenevä tapahtuma-aines, joka sisältää myös tekstin henkilöt ja miljöön. Diskurssi puolestaan on tarinan esit-

täminen tekstissä ts. tekstin ”muoto” tai ne keinot, joilla tarina tekstin ”sisältönä” kommunikoidaan yleisölle. (Ridell 1990, 45.) Tekstissä tarinaa ja diskurssia ei sellaisenaan ole, vaan niiden hahmottamisessa, identifioinnissa jne. on kyse tutkijan luennasta, joka nojautuu tekstiin, aikaisempaan tutkimukseen, teoriaan sekä tietoon aiheesta ja aineistosta (Hujanen & Pietikäinen, 7, ks. myös Hartley 2002, 75).

Omassa tutkimuksessani käytän molempia lähestymistapoja. Tutkimukseni on tekstianalyysi, jonka puitteissa olen hyödyntänyt laajasti narratologiaa ja Fairclough’n kriittistä diskurssianalyysiä, joka on ”väljä termi joukolle tutkimuksia, jotka ovat kiinnostuneita kielen ja vallan kysymyksistä” (Hujanen & Pietikäinen, 7). Kriittiset diskurssianalyysit pyrkivät yhdistämään kielen yksityiskohtaisen analyysin diskurssitason kautta laajempiin yhteiskunnallisiin yhteyksiin (sama). Pyrkimykseni on tutkia nimenomaan lehtitekstin ideologiaa, niitä käytänteitä, jotka omassa aineistossani tukivat tai horjuttivat vallanpitäjiä, asemoivat yleisöä ja loivat jutun uskottavuutta.

5.2.2. Ideologia

Ideologiasta on lukuisia määritelmiä. Raymond Williamsin mukaan ideologia voidaan ymmärtää tietyille ryhmälle ominaiseksi uskomusten järjestelmäksi, harhaanjohtavien uskomusten järjestelmäksi, joka voidaan nähdä toden vastakohtana tai merkitysten ja aatteiden tuottamisen yleiseksi prosessiksi. Nämä kolme tapaa ymmärtää ideologia eivät sulje toisiaan pois, vaan toinen versio sisältää ensimmäisen version ja kolmas versio toisen. (Fiske, 216.)

Ideologiat ovat maailman esittämistä tavoilla, jotka todistettavasti tukevat, pitävät yllä ja muuttavat vallan, hyväksikäytön ja dominoinnin sosiaalisia suhteita. Teksteistä voidaan identifioida ideologisia representaatioita. Ideologiat voivat esiintyä myös diskurssien, lajityyppien ja tyylien yhteydessä. (Fairclough 2003, 9.) Erosen mukaan lehtitekstin ideologisuus paljastuu tavoista, joilla toimittajat luokittelevat juttujensa toimijoita ”meihin” tai ”niihin”. Näiden journalististen tekniikoiden avulla lehti antaa eri ryhmille vaihtelevat mahdollisuudet puhutella tekstin kautta lukijoita. Näin lehti rakentaa tai ylläpitää tietynlaista yhteiskuntaa. (Eronen, 30.)

Omasta aineistostani identifioin monia ideologisia representaatioita. Jo yksinään lehtijutun lajityyppi on toimittajan tai toimituksen ideologinen valinta. Lajityypin valintaan puolestaan liittyy se, millaisia ja kuinka monipuolisesti lähteitä jutussa käytetään. Toi-

mittajat myös valikoivat ja esittelevät materiaalia tavoilla, joihin liittyy aina jokin (usein ehkä jonkun muun kuin itse toimittajan) ideologinen motiivi.

5.2.3. Tekstianalyysi

Mediatekstit eivät ainoastaan heijasta todellisuutta, vaan ne pikemminkin luovat todellisuudesta omia muunnelmiaan, jotka vaihtelevat tekstien tuottajien yhteiskunnallisen aseman, etujen ja päämäärien mukaan (Fairclough 1997, 136). Uutiset representoivat maailmaa kielen avulla ja koska kieli on semioottinen koodi, se edustaa ja siten tarjoaa lukijalle tiettyjä sosiaalisia ja taloudellisia arvoja, oli kyseessä mikä tahansa aihe (Fowler, 4, ks. myös Karvonen, 50). Uutiset eivät siis ole neutraaleja ”faktoja”. Saman asian voi sanoa monella eri tavalla, eivätkä nämä valinnat ole sattumanvaraisia vaihtoehtoja (Fowler, 4). Tekstissä tehdyt kielelliset ratkaisut sisältävät siis ideologisia merkityksiä (Fairclough 1997, 40, myös 2003, 26-27).

Tämä näkyy erityisen vahvasti Venäjän lehdistössä, jossa lehtien uutisointi on usein niin omistajatahon intressien värittämää, että saadakseen tapahtumasta hyvin kokonaiskuvan lukijan täytyy lukea monta lehteä päivittäin. Myös omasta aineistostani paistoivat läpi niin lehtien menneisyys ja niiden omistajien monisyiset intressit kuin itse toimittajien henkilökohtaiset päämäärätkin.

Uutistekstien puhuttelevuuden kannalta on tärkeää tarkastella nimenomaan sitä, mikä ohjaa tekstin lukemisen ja kirjoittamisen prosesseja. Ridell puhuu tekstin tulkintaa ohjaavien konventioiden yhteydessä sisäistekijästä ja -lukijasta. Sisäistekijän ja -lukijan luonteesta ei narratologien keskuudessa vallitse yksimielisyyttä. Ridellin mukaan näiden termien määrittelyyn saadaan tolkkua, kun niiden alaa lavennetaan koskemaan muutakin kuin tekstiä. Sisäistekijä ja -lukija voidaan näin ymmärtää ”kontekstuaaliseksi ilmiöksi, joka kytkee tekstit, niiden kirjoittamisen ja lukemisen genreytyneisiin prosesseihin”. Toisin sanoen sisäistekijä ja sisäislukija ovat kirjoittamista ja lukemista puiteistavia generisiä konventioita. (Ridell 1994, 24.) Samalla merkityksellistämisen konventiot ilmenevät myös tekstin diskursiivisissa piirteissä (emt., 28). Myös Rimmon-Kenan liittää sisäistekijän ja -lukijan genren konventioihin, jotka sopimuksen tapaan yhdistävät tekstiä ja sen lukijaa (Rimmon-Kenan, 125).

Entistä tärkeämmäksi kysymys sisäislukijasta luentaa ohjaavana konventiona tulee, kun luemme tekstiä, jonka tekijää emme tunne (Ridell, 27). Pietilän mukaan uutisesta puhuttaessa ei voida edes puhua uutisen yksittäisestä historiallisesta tekijästä, vaan tekstiä

tulisi pikemminkin pitää uutiskoneiston tiettyjen geneeristen sääntöjen pohjalta tuottamina (Pietilä 1988, 15). Venäläisessä uutistekstissä yksittäinen tekstintekijä saattaa kuitenkin olla vahvasti läsnä. Samalla uutisteksti lähestyy fiktiivistä ilmaisua, jolloin tekstin kerronnallisuus korostuu entisestään. Lukija ei tunne kirjoittajaa, mutta voi saada tästä vinkkejä tekstin pohjalta. Venäjällä lukemista ja kirjoittamista puitteistavat konventiot liittyvät vahvasti valittuun juttutyyppeihin, sikäli kun toimittajien ja lukijoiden herkkyys eri lajityypeille on säilynyt (ks. luku 6.6.2.).

Tekstien analyysiin kuuluu kriittisten diskurssianalytikkojen mukaan perinteisten lingvististen analyysimuotojen (sanaston ja semantiikan analyysi) lisäksi virkkeiden ja niitä pienempien yksikköjen kielipillinen analyysi sekä äänteiden ja kirjoitusjärjestelmän analyysi (Fairclough 1997, 79). Tähän en oman tutkimukseni puitteissa puutu. Sen sijaan tutkin, kuinka teksti järjestyy virkkeiden tasoa laajemmin. Tekstianalyysi kohdistuu sekä tekstien merkitykseen että niiden muotoon (sama). Tekstit ovat kiistakenttiä, joilla tietyn representaation valitseminen merkitsee muiden mahdollisten representaatioiden hylkäämistä (emt., 42). Kunelius puolustaa tekstien analysointia muistuttamalla, että nimenomaan teksti on se, mikä yleisölle, toimittajille ja jutun toimijoille on yhteistä. Siten uutisista puhuminen on samalla keskustelua yhteisestä maailmastamme. (Kunelius, 393.)

5.2.4. Narratologia

Narratologia perustuu ajatukselle, että kertovan tekstin muodon periaate ja sen rakenne ovat analogisia suulliselle kerronta- tai puhetilanteelle. Narratologia tarkastelee pelkäämään tekstiä ja sen sisäistä kommunikaatiota. (Ridell 1990, 45.) Alun perin narratologia kumpuaa kirjallisuudentutkimuksesta, ja se tutkii tekstejä kertomuksina. Suomalaiset tiedotustutkijat (mm. V. Pietilä, Ridell ja Kunelius) ovat muokanneet narratologisen analyysin välineitä myös uutistekstien tutkimukseen sopiviksi (Eronen, 21). Uutisen narratologinen tutkimus on sen tutkimista, kuinka uutinen kertoo ja miten uutisen kerronnallisuus voisi olla yhteiskunnallista (emt., 22).

Narratologia tutkii kertomuksia, mutta narratologit eivät ole tarkemmin määritelleet, mikä on kertomus. He eivät myöskään perustele, miksi uutinen tulisi ymmärtää kertomukseksi (sama). Veikko Pietilän mukaan lehtiuutista on vaikea mieltää kertomukseksi, mutta sitä voidaan silti analysoida narratologisin välinein diskursiivisena esityksenä

(Pietilä 1988, 6-15). Myöskään Ridellin mukaan kysymys uutisen tarinallisuudesta ei ole tekstintutkimuksen kannalta kovin oleellinen (Ridell 1994, 103).

Narratologisia välineitä voidaan hyödyntää journalismintutkimuksessa tarkasteltaessa uutisia yhteiskunnallista status quota ylläpitävinä ideologisina muotoina. Tämä voidaan tehdä mm. erittelemällä niitä diskursiivisia mekanismeja, joiden avulla yleisölle tuotetaan ”passiivisen sivustakatsojan asema”. (Ridell 1994, 104.) Tällöin huomio kiinnittyy diskursiivisiin tulkinta-asemiin, joita uutistekstissä reaalista lukijaa varten rakentuu. Narratologia soveltuu hyvin myös journalistisen tekstin ja yleisön suhteen tarkasteluun erityisesti tekstuaaliselta kannalta. (emt., 104-105.) Uutinen houkuttelee lukijaa arvotamaan esittämiään yksittäistapauksia tietyllä tavalla ja samalla tarjoaa lukijalle arvotamisen implikoimaa käsitystä yhteiskunnallisen todellisuuden järjestymisestä. (emt., 105.)

Oman aineistoni tekstit koostuivat venäläisten laatulehtien jutuista, joiden rakenne muistuttaa usein fiktiivisen tekstin rakennetta. Siten katsoin narratologisten ajatteluvälineiden soveltuvat tutkimukseeni erittäin hyvin. Valinta liittyi myös siihen tosiasiaan, että käytettävissäni oli vain tekstejä. Narratologiahan lähtee nimenomaan teksteistä. Tekstitini olivat uutistekstejä, jotka sisälsivät kaikki tiettyjä ideologisia latauksia, joiden selvittämisessä narratologia osoittautui korvaamattomaksi.

6. Uutisointi vuoden 2004 vaalien alla

6.1. Tutkimuksen lähtökohdat

Tutkimukseni tarkastelee Venäjän laatulehtien poliittisesti merkittävien aiheiden uutisointia ennen vuoden 2004 presidentinvaaleja, jotka jäivät Venäjän mediassa historiallisen vähälle huomiolle. Halusin selvittää, ketä jutut tukevat ja miten, sekä millaista julkisuutta Venäjän presidentti Vladimir Putin ja tätä tukevat tahot saavat jutuissa osakseen. Tätä kautta halusin tutkia, mikä on Venäjän laatulehdistön paikka Putinin uus-autoritäärisessä mediajärjestelmässä. Kuinka monipuolista uutisointi voi Putinin Venäjällä ennen presidentinvaaleja olla? Kuka päättää, millä tavalla värittyneitä jutut ovat? Minkälainen asema laatulehtien lukijoille rakentuu? Minkälaisen lukijan lehti itselleen olettaa?

Käytin tekstin analysoinnissa hyväkseni monia narratologisia työkaluja ja useita kriittiseen diskurssianalyysiin liittyviä käsitteitä. Tutkin neljän eri lehden uutisointia. Näistä lehdistä kolme voi luokitella Venäjän laatulehtiin ja yksi on hallituksen oma sanomalehti. Valitsin tutkittavakseni yhden merkittävän sisäpoliittisen tapahtuman, joka uutisoitiin laajasti kaikissa tutkimissani lehdissä. Näistä jutuista valitsin neljä (yhden kustakin lehdestä) tarkemman analyysin kohteeksi. Ohessa esittelen valitsemani lehdet (kappale 6.4.), käyttämäni juttutyypin luokittelun (kappale 6.7.) ja Venäjän hallituksen rakenneuudistuksen uutisoinnin yleiskuvan (kappale 6.9.). Lopuksi olen alustavasti vertaillut tutkimieni lehtien uutisointia.

6.2. Lehtien valinta

Lehdet on valittu suositusten perusteella. Halusin tutkia nimenomaan Venäjän laatulehdistöä ja vertailun vuoksi valtion Rossiskaja Gazetaa. Romanenkova erottelee laatulehdelle viisi kriteeriä.

1. Lehden lukijakunnan tulee koostua intelligentsijasta, ja lehden rooli on toimia maailmankuvan välittömänä instrumenttina.
2. Sisällön on keskityttävä ulkomaiden ja kotimaan tärkeimpiin tapahtumiin. Tapahtumia on kuvattava riippumattomasti ja kriittisesti.
3. Lehdellä tulee olla riittävän matala levikki.

4. Lehdessä tulee olla vähän mainoksia ja kuvia, joista ei tule löytää propagandistisia vivahteita.

5. Taiton on oltava niukkaa ja otsikoiden pieniä. (Romanenkova, 3.)

Valitsimissani laatulehdissä kriteereistä toteutuu ainakin ensimmäinen: lehtien lukijakunta koostuu ”intelligentsijasta” (ks. luku 4.4.1.). Siten myös valitsemieni lehtien levikki on matala. Sisällöltään ne keskittyvät nimenomaan tärkeisiin ulkomaan ja kotimaan tapahtumiin. Tapahtumien kuvauksen kriittisyys ja riippumattomuus on vaihdellut suhdanteiden mukana. Lehtien lukijakunta on hyvin suppea, mutta tarkoituksena on tutkia, oliko venäläisillä mitään vaihtoehtoisia uutiskanavia presidentinvaalien alla vuonna 2004. Tutkimani laatulehdet julistautuvat kaikki sitoutumattomiksi. Kaikkien protestiryhmien lehtien tutkiminen olisi ollut sula mahdottomuus. Mainittakoon kuitenkin, että ainakin kommunistien äänenkannattajassa Zavtrassa vaalit saivat varsin kylmän vastaanoton.

Halusin tutkia toisaalta, kuinka valtion lehden ja muiden virallisten lähteiden rakentama kuva presidentti Putinista on lyönyt läpi laatulehtiin ja toisaalta sitä, miten monipuolista Venäjän laadukkaiden lehtien uutisointi on. Eroaako suhtautuminen maan johtoon jollain tavalla, valtion ”virallisesta” linjasta?

6.3. Ajankohdan valinta

Vaalien aikaan tiedonvälitys on erityisen arveluttavaa. Jopa venäläiset toimittajat itse myöntävät, että vaalikampanjan tuoksinassa median tarkoituksperät saattavat vääristyä (Pasti, 230-231). Ennen vuoden 2000 presidentinvaaleja äänestäjien mielipiteisiin vaikuttivat Ivan Zasurskin mukaan nimenomaan tavalliset uutislähettykset (Zassoursky, I. 2004, 127). Siten varsinkin presidentti Putinilla, joka kieltäytyi kaikesta virallisesta kampanjoinnista, oli vahvat omat motiivinsa saada positiivista julkisuutta nimenomaan vaalien ulkopuolella. Halusinkin tutkia näennäisesti presidentinvaaleista erillään olevien tapahtumien uutisointia ennen vuoden 2004 presidentinvaaleja. Huomio, jota istuva presidentti näiden ns. medioituneiden viestien (ks. luku 3.3.1.) kautta sai, oli muille ehdokkaille taattua ilmaista mainosaikaa huomattavasti tehokkaampi keino taata äänestäjien suosio.

Tutkin laatulehtien ja valtion Rossiskaja Gazetan tärkeiden kotimaanaiheiden uutisointia muutamana päivänä ennen vaaleja (10.3.-12.3.2004). Ajankohdan valintaan vaikutti halu tutkia nimenomaan uutisointia juuri ennen vaaleja sekä puhdas sattuma. Halusin

valita päivät, jolloin kaikki valitsemani lehdet ilmestyivät normaalisti. Tämä sulkee jo pois naistenpäivän tienoilla ilmestyneet numerot, sillä lehdet olivat päättäneet kukin tykönsä, minkä päivän toimitus viettää vapaata. Esimerkiksi tiistaina 9.3. lehdistä ilmestyi ainoastaan Kommersant, toisten lehtien journalistien vielä toipuessa naistenpäivän juhlinnasta. Jos kaikki lehdet ilmestyivätkin jonain päivänä, saattoivat ne jo olla loppu kaikista lehtikioskeista, jos eivät kaikki, niin ainakin joku niistä. Rossiskaja Gazetaa oli vaikea löytää mistään, koska ”Eihän sitä kukaan lue”, kommentoi asiaa lehtikioskin omistaja. Toinen kriteeri oli, että lehdistä löytyy juttuja, jotka liittyvät Venäjän presidenttiin. Tämä ei ollut lainkaan vaikeaa.

Seuraavassa esittelen lyhyesti lehdet, joista tutkimani artikkelit on poimittu. Ongelmana venäläisen todellisuuden kanssa operoitaessa on se, että kaikki mediaa koskevat ”faktat” vanhenevat nopeasti. Jotain lehtien taustasta ja niiden omistuksesta on kuitenkin hyvä tietää, sillä lehdistö on jakautunut eri leireihin omistuksen, ei niinkään ideologian tai poliittisen orientaation mukaan (Fadin, 259). Riippumatonta kommentointia voi odottaa vain lehdiltä, joiden omistajat eivät osallistu uutisoitavaan poliittiseen tapahtumaan (sama).

6.4. Lehtien esittely

6.4.1. Izvestija

Izvestija perustettiin kommunistisen puolueen osaksi orastavan vallankumouksen kynnyksellä vuonna 1917. Se kuului Neuvostoliiton keskuslehdistöön ja toimi ylimmän ministerien neuvoston äänenkannattajana (Richter, 6, McNair, 45). Neuvostoliiton kaaduttua lehden toimittajat halusivat lunastaa lehden itselleen (Price, 39) vedoten vuoden 1991 medialakiin, joka takasi ainakin paperilla lehdistön suuremman pluralismin ja immuniteetin valtion sekaantumista vastaan (emt., 38). Izvestija sanoutuikin irti valtion holhouksesta nimellisesti vuonna 1992, mutta jäi yhä riippuvaiseksi valtion omistamasta painotalosta (Price, 32, Foster, 64).

Ensimmäisten ”itsenäisten vuosiansa” aikana Izvestija sai kamppailla sekä taloudellisten että poliittisten ongelmien kanssa (Foster, 64). Jassen Zasurskin mukaan Izvestija oli malliesimerkki median tilasta 90-luvun Venäjällä, jossa tiedotusvälineet saivat kyllä kritisoida vallanpitäjiä, mutta hallitus ja oikeuslaitos saattoivat jättää kritiikin ja paljastukset omaan arvoonsa (Zassoursky, Y., 94). Itsenäistyttyään Izvestijasta kehittyi Venäjän vapaan lehdistön esikuva, jonka lukijakunta koostui ennen kaikkea hyvin koulu-

tetuista, poliittisesti ja yhteiskunnallisesti aktiivisista ihmisistä (Žibrova & Simonova, 60-61).

Izvestija oli yksi ensimmäisistä julkaisuista, jotka tekivät yhteistyötä ulkomaisten lehti-yhtiöiden kanssa. Vuodesta 1989 lähtien sillä oli yhteinen mainostoimisto Burda-Izvestija saksalaisen Burda Verlag -kustantamon kanssa. Izvestija julkaisi myös Lontoon Financial Timesin kanssa yhteistyössä tuotettua talouspainotteista viikkoliitettä ”Finansovye Izvestija”. (Richter, 10.)

Izvestija, joka jatkoi vuoden 1996 presidentinvaalien jälkeen demokratian lippulaivana, päättyi uuden Venäjän ensimmäisinä vuosina tapahtuneen yksityistämisen tuoksinassa Venäjän suurimmalle öljy-yhtiölle LUKoilille (Ryabov, 182, Zassoursky, I. 2004, 215-216). Lehden silloinen päätoimittaja vannoi lehden säilyvän riippumattomana, mutta toisin kävi. Izvestija haki tukea LUKoilin vaikutusvaltaa vastaan tarjoamalla osakkeitaan Oneksim-pankille (nykyinen Interros). Toimittajien harmiksi LUKoil ja Oneksim kuitenkin yhdistivät voimansa ja suurin osa lehden toimittajakunnasta sai lähteä. (Käyhkö, 51-52, Fadin, 259, ks. myös Hagström, 224-225.) Lehdestä lähteneet journalistit perustivat uuden lehden ”Novye Izvestija”, joka päättyi oligarkki Boris Berezovskin Logo VAZ -yhtiön nimiin (Zassoursky, I. 2004, 218, Käyhkö, 52). Izvestijan päätoimittajaksi nimitettiin Oneksim pankin entinen lehdistösihteeri Mihail Kožokin (Zassoursky, I. 2004, 218). Izvestija on avoin osakeyhtiö (Vartanova 2002a, 250). Kesäkuussa 2005 valtion energiayhtiö Gazprom vahvisti aikovansa ostaa enemmistön Izvestijan osakkeista (HS 4.6.2005).

Vaikka Izvestija ei Putinin valtaan nousun aikaan ollut millään tavalla avoimesti opposition lehti, on se siitä huolimatta saanut kokea painostusta valtion suunnalta. Vahvasti anti-kommunistisena julkaisuna Izvestija julkaisi lukuisia artikkeleja, joissa kritisoitiin Putinin aikeita palauttaa neuvostoaikainen kansallislaulu. (Belin, 299.) Pian tämän jälkeen Kremlin kiinteistöhallinnon osasto uhkasi lehteä oikeusjutulla, joka liittyi lehden pääkonttorin omistusoikeuteen (rakennus oli yksi Jeltsinin lahjoista 1990-luvun alussa häntä hallituksen vastaisessa valtataistelussa tukeneille lehdille). Lehden toimittajat ymmärsivät viestin ja varoivat julkaisemasta vastaavaa materiaalia. Oikeusjuttu jäädettiin odottamaan Izvestijan seuraavaa ”harha-askelta”. (Belin, 299, Jack, 170.) Nyt Izvestija volyymin kasvusta päätellen hakee uutta linjaa, ehkä muuntautuakseen laatulehdestä laadukkaaksi populaarijulkaisuksi (Žibrova & Simonova, 61).

Izvestija on broadsheet -kokoinen julkaisu, joka ilmestyy kuutena päivänä viikossa maanantaista lauantaihin. Siinä on 16 sivua, joiden pinta-alasta noin 7 prosenttia on mainoksia. Izvestija on täysin mustavalkoinen lehti, jossa kuvat vievät keskimäärin vain vajaan neljänneksen lehden koko pinta-alasta. Izvestijan levikki on noin 235 000 kappaletta (levikkitiedot: Suomen ulkoasiainministeriö).

Lehdestä löytyy kotimaan ja ulkomaan uutisten lisäksi päivästä riippuen tutkivaa journalismia, runsaasti talousuutisia, urheilu-uutisia ja kulttuuria. Pietarilaisessa painoksessa sivut 10-11 kertovat Pietarin uutiset. Kerran viikossa Izvestija julkaisee viimeisellä kokonaisella aukeamallaan koko seuraavan viikon tv-ohjelman. Arkipäivisin Izvestija julkaisee taloussivuja ”Finansovye Izvestija”, jotka vievät yleensä lehden kaksi viimeistä kokonaista aukeamaa. Lauantaisin Izvestija julkaisee sivuilla 12-13 tiedeosiota, jota lehti tekee yhteistyössä Venäjän akatemian kanssa. Izvestija on vuodesta 1992 lähtien julkaissut kuukausittain ilmestyvää lakiliitettä, joka on suunnattu juristeille ja yrittäjille. Izvestijasta ilmestyy myös internet-versio osoitteessa www.izvestia.ru.

6.4.2. Kommersant Daily

Kommersant Daily on talous- ja bisneseliitille suunnattu päivälehti, jossa käsitellään laajasti yritys- ja talouselämää. Kommersantin kustantamo julkaisee myös muita lehtiä, mm. Kommersant Weeklyä. (Zassoursky, Y., 90.) Kommersantin painotalo omistaa uutis-, mainos- ja kuvatoimistoja sekä muita mediaan keskittyneitä yrityksiä (Vartanova 2002a, 251).

Kommersant Daily perustettiin perestroikan aikaan, joulukuussa 1989 (Zassoursky, I. 2004, 224). Lehti ilmestyi alkujaan kerran viikossa. Alkuperäinen Kommersant, jonka jatkoksi nykyinen Kommersant Daily luotiin, perustettiin vuonna 1909 ja sitä julkaistiin aina vuoteen 1917 saakka (Zassoursky, Y., 90). Kommersant painotalon perusti tutkivasta journalismista tunnettu reporteri Vladimir Jakovlev. Kun useimmat venäläiset lehdet yrittivät hyötyä politiikasta, Jakovlev suhtautui journalismiin bisneksenä ja hyötyi siitä. Lehden profiloiminen bisneseliiteille mahdollisti yksittäisnumeron hinnan korotuksen ja takasi Kommersantin painotalon tuotteille rahakkaat mainostajat. Kommersant olikin ensimmäinen sitoutumaton, laadukas venäläinen päivälehti. Sen levikki kasvoi 40 000:sta puoleen miljoonaan vuodessa. (Zassoursky, I. 2004, 224-225.)

Vuonna 1992 Kommersant alkoi ilmestyä päivittäin. Lisäksi lehti alkoi julkaista viikkoliitettä. Liitteessä oli kaksi erillistä osaa, joista toinen keskittyi politiikkaan, ja toinen ta-

louteen. (emt., 225.) Vuonna 1997 Kommersant laajensi aihepiiriään. Talous ja politiikka olivat edelleen lehden merkittävimpiä ja näkyvimpiä aiheita, mutta niiden lisäksi lehteen alkoi ilmestyä enemmän kulttuuri-, urheilu- jne. juttuja (Žibrova & Simonova, 63).

Jakovlevin jäädessä varhaiselle eläkkeelle Venäjän talouskriisin aikaan vuonna 1999 Kommersant myytiin liikemies Boris Berezovskille, joka vahvisti näin asemiaan vuoden 2000 presidentinvaalien alla. (Zassoursky, I. 2004, 226, 206, ks. myös Hagström, 224.) Berezovskin kerrotaan myös vaihtaneen lehden toimituskunnan loppuvuodesta 1999 vaalikamppailun kiristyessä (Ekecrantz, 23). Alussa Kommersantilla oli myös ulkomaisia omistajia, mutta nykyään koko lehti on venäläisomistuksessa (Zassoursky, I. 2004, 225).

Kommersant Daily on tunnetusti ironinen julkaisu, jonka jokainen otsikko on tarkasti mietitty. Toimituksen rutiini sietää sitä, että usein osuvan otsikon keksimiseen kulutettu aika ylittää jutun kirjoittamiseen käytetyn ajan. (emt., 224.) Kommersant oli ensimmäinen lehti, joka ymmärsi tiedon hinnan ja päätti käyttää kaikkia mahdollisia lähteitä sen keräämiseen. Se oli myös ensimmäinen venäläinen lehti, joka otti täysin käyttöön länsimaisen uutisrakenteen ja lisäsi juttuihinsa ingressin. (emt., 225.)

Lehti on edelleen tunnettu rohkeista kannanotoistaan, joista viime aikoina näkyvin lie-
nee ollut lehden 31.2.2005 numeron ilmestyminen lähes tyhjänä, sillä Kommersant määrättiin oikeudessa maksamaan korvauksia Alfa-pankille pankkia vahingoittaneesta uutisoinnista. Kommersantin 31.2.2005 ilmestyneessä numerossa viitattiin avoimesti ja rienaavaan sävyyn Alfa-pankin pääomistajan Mihail Fridmanin ja presidentti Putinin lämpimiin suhteisiin. Mediatutkija Konstantin Isakovin mukaan vain Kommersant voi julkaista Venäjällä tällaisen lehden. Tempaus uutisoitiin jopa Suomessa, Helsingin Sanomien ulkomaan sivuilla. (HS 1.2.2005.)

Lehti on saanut varoituksia Venäjän lehdistöministeriöltä mm. tšetšeeniviranomaisten haastattelemisesta (Belin, 297). Varoituksissa siteerattiin vuoden 1997 terrorismi- ja medialakia, jotka kieltävät väkivallan ja sotapropagandan lietsomisen mediassa. Syytettyjen toimittajien mukaan tšetšeeniseparatistien haastattelut eivät sisältäneet laittomia ehdotuksia Venäjän perustuslaillisen rakenteen väkivaltaiseksi kaatamiseksi. (emt., 298.)

Lehti on broadsheet-kokoinen julkaisu, joka ilmestyy kuutena päivänä viikossa, maanantaista lauantaihin. Lehdessä on yleensä 16 sivua, mutta merkittävät tapahtumat (vaalit jne.) saattavat venyttää lehden jopa 24-sivuiseksi. Kommersantin lauantainumero on 12-sivuinen. Kommersant jakaa ensimmäisen sijan painetun median mainosmarkkinoilla Independent Median kanssa (Zassoursky, I. 2004, 225). Mainokset vievät noin 10 prosenttia koko lehdestä. Väripainetuissa liitteissä mainoksia on runsaammin. Kuvia lehdessä on suunnilleen neljännes lehden koko pinta-alasta, kuten Izvestijassa ja Rossiskaja Gazetassakin. Lehti on kauttaaltaan, silloin tällöin ilmestyviä värillisiä liitteitä lukuun ottamatta, mustavalkoinen. Kommersantin levikki on noin 110 000 kappaletta (levikkitiedot: Suomen ulkoasiainministeriö).

Lehti sisältää sisäpoliittisten uutisten lisäksi ulkomaan uutisia, asiantuntijoiden mielipiteitä, runsaasti talousuutisia, urheilua ja kulttuuria. Kommersant julkaisee myös (yleensä poliittista) pilapiirrosta. Lehti julkaisee päivittäin tv-ohjelman, horoskoopin ja sääti-dotteen. Viimeiset kaksi sivua pietarilaisessa Kommersantissa esittelevät Pietarin uutiset. Kommersantin Pietarin painoksen yhteydessä jaetaan myös viikonloppuliitettä (Kommersant Weekend), jossa käydään läpi viikon tapahtumia (elokuvat, teatterit, näytelyt jne.) ja kirjoitetaan ns. kevyemmistä aiheista. Kommersant julkaisee silloin tällöin lehden yhteydessä myös erityisiä siistimmälle paperille painettuja värillisiä liitteitä, jotka täyttyvät lähinnä mainoksista. Komersantista ilmestyy internet-versio osoitteessa www.kommersant.ru.

6.4.3. Rossiskaja Gazeta

Rossiskaja Gazeta on toinen kahdesta valtion omistamasta sanomalehdestä (Vartanova, 2002a, 250). Lehti perustettiin vuonna 1990 hoitamaan valtion tiedonkulkua, ja sitä kontrolloi aluksi korkein neuvosto (Zassoursky, I. 2004, 190). Vuoden 1993 presidentti Jeltsinin ja korkeimman neuvoston välisessä välienselvittelyssä Rossiskaja Gazeta tuki parlamenttia. Lokakuun 1993 kahakan jälkipyykeissä lehti luovutettiin ”voittajille”, ja siitä lähtien Rossiskaja Gazetaa on kontrolloinut parlamentin sijaan Venäjän hallitus. (emt., 191.)

Vaikka valtion tukia jaettiin varsinkin 1990-luvulla monille julkaisuille, on Rossiskaja Gazeta valtion lehtenä aina ollut erityisasemassa. Esimerkiksi vuoden 1994 toisella puoliskolla Venäjän hallitus maksoi yhteensä 50 miljoonaa dollaria avustuksia tappiollisille lehdille, mutta tästä summasta puolet kului muutamien valtion lehtien ylläpitoon.

(Gambrell, 23.) Vuonna 2000 Rossiskaja Gazeta liitettiin presidentti Putinin aloitteesta valtion lehdistö-, televisio- ja joukkotiedotusministeriön alaisuuteen. Venäjän hallituksen lehtenä Rossiskaja Gazetalla on velvollisuus julkaista asiakirjat hallituksen päätöksistä sellaisenaan.

Lehti on broadsheet-kokoinen julkaisu, joka ilmestyy kuutena päivänä viikossa maanantaista lauantaihin. Siinä on keskimäärin 12-16 sivua, joiden pinta-alasta vain noin prosentti on mainoksia. Kuvia lehdessä on Izvestijan ja Kommersantin tapaan noin neljännes lehden koko pinta-alasta. Lehden levikki on noin 311 000 kappaletta (levikkitiedot: Suomen ulkoasiainministeriö). Rossiskaja Gazeta sisältää koti- ja ulkomaan uutisten lisäksi kulttuuri- ja talousuutisia, sekä vaihtelevan määrän virallisia asiakirjoja, ilmoituksia jne. Käytännössä viralliset dokumentit ja ilmoitukset saattavat viedä lehdestä kymmenenkin sivua.

Perjantaisin Rossiskaja Gazeta julkaisee lehden Pietarin painoksen mukana viikkoliitettä ”nedelja” (viikko), jonka sivut täyttyvät lähinnä urheilusta ja human intrest -aiheista. Liitteestä löytyy myös tv-ohjelma. Lehti löytyy elektronisena versiona internet-osoitteesta www.rg.ru.

6.4.4. Vedomosti

Vedomosti syntyi vuonna 1999, kun hollantilaisen Derk Sauerin Independent Media alkoi julkaista talouteen suuntautunutta sanomalehteä yhteistyössä Wall Street Journalin ja Financial Timesin kanssa. Sauer oli aiemmin menestynyt julkaisemalla englanninkieliselle yleisölle suunnattuja lehtiä (Moscow times, St.Petersburg Times jne.) ja venäjänkielisiä versioita kansainvälisistä aikakauslehdistä (Cosmopolitan, Playboy jne.). (Zasoursky, I. 2004, 223.) Yksityisenä yrityksenä Independent Media onnistui luomaan toisen venäjän johtavista talouslehdistä. Ainoa venäläinen sijoittaja on huhujen mukaan Hodorkovskin Menatep pankki, ja sekin omistaa vain 10 prosenttia osakkeista. (emt., 224.) Vedomostin levikki on tällä hetkellä noin 66 700 kappaletta (levikkitiedot: Suomen ulkoasiainministeriö).

Lehti on broadsheet-kokoinen mustavalkoinen julkaisu, joka ilmestyy viitenä päivänä viikossa, maanantaista perjantaihin. Siinä on 16 sivua, joista puolet kuuluu joka numeron mukana tulevaan talousliitteeseen. Talousliite painetaan erikseen oranssille paperille. Lehden koko pinta-alasta noin 30 prosenttia on mainoksia. Kuvia Vedomostissa on

muita tutkimiani laatulehtiä vähemmän, ja ne ovat pienempiä. Kuvat vievät lehdestä arviolta noin 15 prosenttia.

Vedomostissa on paljon politiikkaan ja talouteen liittyviä uutisia. Talous linjaa koko lehden sisältöä: myös ”kevyemmät” osiot kertovat usein bisneksen parissa puuhastelevista toimijoista. Lehti listaa myös merkittäviin virkoihin nimitetyt tai niistä erotetut henkilöt. Kahdeksas sivu on aina omistettu kulttuurille. Lehti ei julkaise tv-ohjelmaa eikä urheilu-uutisia.

Lehden päivittäinen ”yhtiöt ja markkinat” -talousliite kertoo teollisuuden ja markkinoiden uusimmat kuulumiset. Liitteen lopusta löytyvät finanssi-, kuluttaja ja markkinointi- sekä teknologia ja telekommunikaatio-osiot. Lehti valitsee myös joka päivä ”päivän internet-sivun”, joka esitellään talousosion sivulla kahdeksan. Keskiviikkoisin lehden välissä julkaistaan talousliitteen lisäksi ”Banki i finansy” -liitettä (pankit ja finanssit). Vedomosti ilmestyy sähköisenä versiona osoitteessa www.vedomosti.ru.

6.5. Aineiston rajaus

6.5.1. Uutiset 10.3.-12.3.2004

Putinin saama julkisuus ennen presidentinvaaleja Venäjän tiedotusvälineissä oli tärkeässä asemassa presidentin olemattomassa kampanjassa, sillä muuta tietoa Putinin mieliteistä ja aikeista ei äänestäjille juuri ollut tarjolla. Taulukoin lehtien suurimmat kotimaiset uutisaiheet aikavälillä 10.3.-12.3, ja valitsin niistä analysoitavaksi yhden aiheen, jonka puitteissa Venäjän istuva presidentti sai julkisuutta ennen presidentinvaaleja. Numerot kertovat, kuinka monta artikkelia kukin lehti julkaisi kustakin aiheesta.

Näiden aiheiden lisäksi Putin sai ”ilmaista julkisuutta” kahden vaaleja edeltäneen viikon aikana ainakin jutuissa, joissa uutisoitiin Putinin tekemisiä. Näistä jutuista mainittakoon ainakin naistenpäiväkahvit merkittävien venäläisten naisten seurassa. Tämän mediatapahtuman uutisoivat Pietarissa ilmestyvistä lehdistä ainakin Kommersant ja Rossiskaja Gazeta.

Taulukko 3. Suurimmat kotimaiset uutisaiheet 10.3.-12.3.2004

Aihe	Rossiskaja Gazeta	Izvestija	Kommersant	Vedomosti	Yhteensä
uusi hallitus	16	16	20	13	65
Hakamada kokoaa uutta puoluetta			1	1	2
Aleksandr Sokolov			1	1	2
Presidentinvaalit	2	4	9	2	17
Glazjev etsii liittolaisia	1			1	2
Aslan Mašadovin puolustusministeri siirtyi Ahmat Kadyrovin puolelle	1	1	1		3
Jukos		2	1	3	6
Putin tapaa Venäjän olympiajoukkueen	1		1		2
Putin tapaa maanviljelijöitä	1	1	1		3
Yhteensä	22	24	35	21	102

Valitsin analysoitavaksi uutiset, jotka kertoivat uudesta hallituksesta, sillä tapahtuma uutisoitiin laajasti kaikissa lehdissä, ja se oli poliittisesti merkittävä. Kaikkien valitsemini lehtien toimittajat olivat myös olleet läsnä samoissa lehdistötilaisuuksissa. Siten saatoinkin tarkkailla, kuinka eri lehdet uutisoivat saman tapauksen. Halusin tarkastella, kuinka vapaita tiedotusvälineitä ja nimenomaan lehdistöä Putinin uus-autoritäärisessä mediajärjestelmässä ovat. Minkälaisia vallitsevaa ideologiaa tukevia käytäntöjä venäläiset laatulehdet ovat omaksuneet? Kuka lehdistössä pääsee ääneen? Saako presidenttiä kritisoida? Jos saa, niin millä tavalla? Pystyin myös tutkimaan, mitä osia presidentin puheesta kukin lehti sivuilleen painoi ja kenen nimissä. Samalla halusin laajemmin tarkastella aiheen uutisointia: minkä tyyllisiä juttuja eri lehdet julkaisivat ja kuinka monipuolista uutisointi oli.

6.5.2. Uudesta hallituksesta kertovat uutiset päivittäin

Uudesta hallituksesta kertovia juttuja oli tutkimissani lehdissä runsaasti. Kommersantista uudistuksesta kertovia juttuja löytyi eniten (20 kappaletta). Vähiten juttuja julkaisi

Vedomosti. Izvestija ja valtion Rossiskaja Gazeta julkaisivat kolmen päivän aikana molemmat 16 juttua.

Taulukko 4. Uudesta hallituksesta kertovien juttujen lukumäärä päivittäin

päivämäärä	Rossiskaja Gazeta	Izvestija	Kommersant	Vedomosti	Yhteensä
10.3.2004	1	3	8	5	17
11.3.2004	7	10	10	4	31
12.3.2004	8	3	2	4	16
Yhteensä	16	16	20	13	65

Jutut olivat kautta linjan hyvin eri tyyliisiä. Monet jutuista painottuivat nimenomaan tapahtumien analysointiin tai yksittäisten ihmisten mielipiteisiin, kuten Venäjällä usein on tapana. Koska juttujen sullominen länsimaisiin uutiskriteereihin ja siten uutisten jaottelu ”koviin ja ”pehmeisiin” uutisiin ei tuntunut tarkoituksenmukaiselta, päätin käyttää juttujen luokittelussa venäläistä lajityyppien jaottelua.

6.6. Juttujen luokittelusta

6.6.1. Genre vai lajityyppi?

Pyrin tutkimaan, millaisia tyyllisiä valintoja kukin lehti teki uutisoidessaan uuden hallituksen nimittämistä. Samalla halusin tarkastella, miten eri lehdet olivat lähestyneet samaa uutisoitavaa tapahtumaa. Venäläisten journalistiikan oppikirjojen mukaan genre (žanr) liittyy nimittäin aina tietynlaiseen materiaaliin ja jokaisen genren on tarkoitus ratkaista jokin tiedonvälityksellinen tehtävä (Kroitšik, 138).

Sana žanr tarkoittaa venäjän kielessä taidelajia, tapaa sekä tyyliä (Kuusinen, Ollikainen & Syrjäläinen, 285). Suuren venäjä-venäjä -sanakirjan mukaan žanr viittaa ranskan kielien sanaan genre, ja se tarkoittaa historiallisesti kehittyntä taiteen tai kirjallisuuden alaa, jolle ovat tyypillisiä tietyt rakenteelliset, tyyllilliset jne. piirteet (Kuznetsov, 299).

Kroitšik nimittää genrejä historiallisiksi, ajan mukana kehittyviksi luokitteluiksi, jotka muuttuvat sitä mukaan, kun ihmisen käsitys ympäröivästä maailmasta muuttuu (Kroitšik, 135). Ne siis kehittyvät aikansa tarpeisiin. Genre on tietty tapa järjestää materiaalia, ja sille on tyypillistä tietty rakenteellisten tunnusmerkkien kokonaisuus (sama). Lehtitekstin genre on tekstin suhteellisen vakiintunut rakenteellinen ja sisällöllinen järjestely, joka riippuu todellisuuden heijastumisesta ja tekstin tuottajan suhteesta siihen (emt., 138).

Näin Kroitšikin määrittelemä ”žanr” lähestyy myös genren ”läntistä” tiedotusopillista ymmärtämistä (ks. esim. Kunelius, 26, Fowler, 227 tai Hartley 2002, 96), joka Ridellin mukaan näyttää korostavan genren ei-tekstuaalista suhdeluonnetta ja määrittävän genren tietyt ominaisuudet jakavien tekstien luokaksi (Ridell 1994, 138-139). Genren ryhmittelevä aspekti ei vie erittelyä juuri tuotannollisia lajikäsitteitä pidemmälle, jotka pitävät jo sisällään ajatuksen, että yhteisten sisällöllisten piirteiden lisäksi kullakin ryhmällä on omat tuotannolliset ja tulkinnalliset konventionsa (emt., 139).

Genren luokittelevaa käyttöä arvostelevat tutkivat ovat hakeneet pitävämpää otetta genren määrittelystä. Genre voidaan ymmärtää luokittelevaa käyttöä laajemmin. Esimerkiksi sosiosemiotiikka kytkee genren tiiviimmin tekstin tuottamiseen ja lukemiseen liittyviin käytäntöihin ja sitä kautta myös yhteiskunnallisten ja poliittisten kysymysten yhteyteen (emt., 140). Jos genre ymmärretään luokittelevaa käyttöä kritisoivien tutkijoiden mukaan, lähestyy venäjän käsite žanr ennemminkin tuotannollisia lajikäsitteitä (lajityyppejä) kuin genreä. Välttääkseni mahdolliset väärinkäsitykset puhun Kroitšikin käsitteestä ”žanr” lehtijuttujen jaottelun yhteydessä genren sijaan lajityyppinä tai juttutyypinä.

6.6.2. Lajityyppien kehitys Neuvostoliitossa ja Venäjällä

Neuvostoliiton lehdistön juttutyypit tavattiin jakaa kolmeen suurempaan ryhmään: tiedottaviin (informatsionnye), analysoiviin (analititšeskie) ja kaunokirjallisiin (hudožestvenno-publitsistitšeskie) teksteihin (Kroitšik, 125, Tertytšni, 52). Tämän järjestelmän sisällä oli selkeä hierarkia ja jokaisella lajityypillä oli oma paikkansa lehden sivuilla. (Kroitšik, 125.) Poliittisen lehden konseptin mukaisesti jokainen juttutyyppe hoiti omaa ideologista tehtäväänsä.

Venäläisessä journalistiikassa käsitys tekstistä on sysännyt genren käsitteen syrjään. Tämä johtuu siitä, että entinen lajityyppien luokittelu romahti Neuvostoliiton mukana. Myös tiedotusvälineiden globaalit trendit (informaatioteknologian nopea kehitys yms.) ovat vaikuttaneet juttutyyppeiden rajojen hämärtymiseen (emt., 130-131). Kroitšikin mukaan genererajojen häilyminen uhkaa pilata yleisön herkkyyden eri lajityypeille. Teksti täyttää tehtävänsä vain, jos se nojautuu juttutyypille ominaisiin dominoiviin piirteisiin. Näin kirjoittaja voi saavuttaa tekstille asetetut päämäärät: Tekstin tulee antaa operatiivista tietoa tapahtuneesta, paljastaa tilanteen synnyttämiä syy-seuraussuhteita ja luoda ymmärrettävä kuva tapahtuneesta (emt., 133).

Vaikka venäläinen journalistiikka onkin pysynyt uskollisena perinteilleen, ovat muutamit länsimaiset mallit ovat levinneet Venäjälle. 1980-luvulla lehtien sivuille ilmestyivät kolumnit, jotka imivät itseensä kommentin, esseen ja pakinan piirteitä. Katsauksen tilalle tuli haastattelu. (emt., 131.) Lopulta eräät teoretikot alkoivat jakaa juttuja uusiin luokkiin, kuten journalistiseen tutkimukseen, keskusteluun, lehdistötiedotteeseen jne. (emt., 130). Tertytšni jakaa kirjoitetun tekstin lajityypit neuvostoajalta periytyvän luokittelun mukaisesti tiedottaviin, analysoiviin ja kaunokirjallisiin, mutta luokittelee juttutyypit näiden kategorioiden sisällä uudelleen (Tertytšni, 53-304). Tämä jako on kuitenkin omaa tutkimustani ajatellen turhan yksityiskohtainen ja laaja.

Kroitšikin mukaan lehtitekstin juttutyypit voidaan ryhmitellä 1) operatiivisiin uutisjuttuihin 2) operatiivisiin tutkiviin juttuihin 3) tutkiviin uutisjuttuihin 4) puhtaasti tutkiviin juttuihin ja 5) kaunokirjallisiin teksteihin (Kroitšik, 139). Käytän omassa tutkimuksessani Kroitšikin luokittelua, joka tuntui soveltuvan parhaiten omaan aineistooni. Se ei ole liian laaja, ja lajityypit on esitelty riittävän monipuolisesti. Esittelen alla ne lajityypit, joita omasta aineistostani löytyi.

6.7. Oman tutkimukseni luokittelu

6.7.1. Uutistekstit

Uutisteksteiksi luetaan *zametka* eli ”pikku uutinen” (käännös Jukka Pietiläisen) kaikissa eri muodoissaan.

Zametka vastaa kutakuinkin lyhyttä uutista, johon ei yleensä merkitä lähdettä. On tärkeää kuvailla vain olennaisia havaintoja jostakin ilmiöstä, tapahtumasta, ihmisestä tai ongelmasta (Tertytšni, 53). *Zametkan* tulee olla lyhyt, todenmukainen ja selkeä esitys ihmisille merkityksellisistä asioista (emt., 75, Kroitšik 139). Tietojen tulee olla totuudenmukaisia, arvioituja, yhteiskunnan normien mukaisia ja ohjeistavia. Länsimaisesta uutisesta *zametka* eroaa siten, että se pitää sisällään myös ilmoituksen luontoiset pienet uutiset, neuvot, lyhyet henkilökuvat, lyhyen hieman viihteellisemmän materiaalin jne. (Tertytšni, 53-72). *Zametkat* voidaan rakentaa uutisten muotoon vastaamalla kysymyksiin mitä, missä, milloin, miksi ja miten, mutta ne voivat myös sisältää myös jonkun yleisesti tunnetun mielipiteen (emt., 72-73). *Zametkan* johtoajatus tulisi kyetä tiivistämään kahteen - kolmeen fraasiin, joilla teksti alkaa (Kroitšik, 139).

6.7.2. Operatiiviset tutkivat jutut

Operatiivisissa tutkivissa jutuissa painopiste on operatiivisen merkityksen sijasta tulkin-
nassa. Itse tarkoitus ei kuitenkaan ole analyysi, vaan tilanteesta syntynyt johtopäätös tai
sen kommentointi. Jutuissa eivät hallitse loogiset ja rationaaliset, vaan kuvailevat ele-
mentit. Operatiivisten tutkivien juttujen tulisi auttaa lukijaa ymmärtämään yhteiskunnan
kehittymisen logiikkaa ja yksittäisten ihmisten erityisyyttä sosiaalisten prosessien osan-
ottajina. (Kroitšik, 142.) Operatiivisia tutkivia juttuja ovat reportaasi, haastattelu ja se-
lostus.

Reportaasin on tarkoitus kuvailla tapahtumaa sellaisena kuin se on. Kirjoituksesta suu-
rin osa koostuukin tilanteiden kuvailusta. Kerronta on dynaamista ja se liittyy tapahtu-
man ajallisiin ja tilallisiin ulottuvuuksiin. (sama.) Reportaasin kirjoittajan tulee rakentaa
kuva tapahtuneesta kuvailemalla yksityiskohtia, tilanteen erityisyyksiä, tapahtumia ja
toimijoiden kommentteja (emt., 143, myös Tertytšni, 87). Kerronnan tyyli on tun-
teikasta, ja se antaa täten tarinalle vakuuttavuutta. Reporterit ottaa itse aktiivisen roolin
kertoessaan tapahtuneesta. Lukijan roolin ei tulisi kuitenkaan rajoittua toimittajan silmin
nähtyjen yksityiskohtien seuraajaksi, vaan toimittajan tulisi mahdollistaa lukijan oman
mielikuvituksen käyttäminen. (Kroitšik, 142-143.)

Haastattelun erityisyys perustuu siihen, että sen päänäkökohta ei ole haastattelijan vaan
haastateltavan. Toimittajan ääni kuuluu tietysti kysymysten sisällön ja koko haastattelun
rakenteen kautta. Tarkoitus on antaa lukijalle mahdollisuus verrata kirjoittajan näke-
mystä haastateltavan näkemykseen. Haastattelut voidaan julkaista monessa muodossa:
keskusteluina, dialogeina, monologeina, kyselyinä jne. Haastattelun päätavoite on kui-
tenkin aina sama: kertoa haastateltavan mielipide kysytyistä asioista ja luoda hänen
psykologinen omakuvansa. Tekstin pääosassa on haastateltavan suora puhe. Esille eivät
pääse niinkään faktat, vaan suhtautuminen tosiasioihin. (emt., 145.)

Selostuksen lajityypilliseksi tunnusmerkiksi on tavattu lukea tiukan dokumentaarinen
kuvaus tapahtuneesta. Nykyään selostus yrittää säilyttää paikkansa muiden tekstien rin-
nalla lainaamalla runsaasti elementtejä kirjeenvaihdosta (kuvat luonnosta), reportaasista
(läsnäolon tehokeino), artikkelista (toimittajan oma päättely) ja kommentista (tosion ja
sitä seuraavan analyysin kuvaaminen). (emt., 147.) Selostus on genrenä reportaasia ja
haastattelua ahtaampi. Toimittajan tehtäväksi jää kuvailla tapahtumaa mahdollisimman
objektiivisesti. (emt., 148.)

6.7.3. Tutkivat uutisjutut

Tämän ryhmän tekstejä yhdistää toimittajan pyrkimys säilyttää tietojen uutisellinen ydin sekä toisaalta tutkia käsiteltävää ongelmaa ja arvioida kuvattuja tosioita. Tämän ryhmän lajityyppien teksteissä saatetaan käyttää hyväksi jo tunnettuja tosiasioita, ja tutkimusta hallitsee rationaalis-looginen metodi. Tutkiviksi uutisjutuiksi luetaan kirjeenvaihto, kommentti, kolumni ja arvostelu. (emt., 149.) Hallituksen rakenneuudistusta koskevia arvosteluja aineistostani ei kuitenkaan löytynyt, joten jätin tämän juttutyypin tässä yhteydessä esittelemättä.

Kirjeenvaihtotekstien keskiössä on jokin konkreettinen sosiaalinen tilanne. Tutkimuksen kohteena on tilanne ongelmakokonaisuutena. Todellisuuden kehityksen lainalaisuudet muodostavat pohjan konkreettisen tilanteen analyysille. Toimittaja yhdistää omat havaintonsa jo tunnettuihin tosiasioihin ja pohdiskelee tilannetta. Kirjeenvaihtajan päätehtävä on osoittaa faktojen perusteella kehityssuuntia ja ehdottaa toimivia ratkaisumalleja ongelmiin. (emt., 149-150.)

Kun reportaasin kirjoittajalle on tärkeää kuvailla (usein erityisiä tai erikoisia) tilanteita mukaansatempaavalla ja värikkäällä tavalla, on kirjeenvaihtajan tehtävä kuvailla tavallisia, tyypillisiä tapahtumia ja prosesseja (Tertytšni, 76-78). Siten kirjeenvaihtoteksti paljastaa sellaisten todellisuuden konkreettisten faktojen objektiivisen luonteen, joita yhdistää yksi ongelma ja joita rajaa aika, paikka ja toimijoiden määrä. (Kroitšik, 151.)

Mielipidekirjoitukset ovat yleisen trendin mukaisesti aina 1990-luvun alkupuolelta lähtien yleistyneet Venäjän lehdistössä. **Kommentti** on arvio tapahtumasta, vaikutelma, joka ei pyri tyhjentävään analyysiin. Toimittaja saattaa kommentoida uutista tai jo aiemmin tunnettua tosioita. Kommentti on aina näkökulma tapahtuneeseen ja sille onkin tyypillistä subjektiivinen tyyli, joka toisaalta laskee tekstin ”objektiivisuuden” vaatimuksia ja toisaalta kutsuu lukijaa tulkitsemaan tapahtumaa omalla tahollaan. On tärkeää painottaa, että tehty arvio on yksi mahdollisista tavoista tulkita tapahtumaa. (sama.)

Kolumni on Venäjän lehdistössä varsin uusi juttutyyppe, ja se onkin rantautunut maahan ulkomailta vasta 1960-luvulla. Neuvostoliitossa ulkomaisista lehdistä käännettyjä kolumneja tavattiin kutsua pakinoiksi, vaikka ne olivatkin varsin tyypillisiä kolumneja. Ensimmäiset varsinaiset kolumnit ilmaantuivat Venäjän lehdistöön 1980-luvulla (mm. Kommersantiin ja Segodnjaan). (emt., 152.)

Kolumnin keskiössä on kirjoittajan oman näkökulman tarkastelu. Kolumni toimii myös poleemisena, operatiivisena arviona tapahtuneesta. Siten kolumni eroaa mielipidekirjoituksesta, jossa kirjoittajan mielipide ei läheskään aina sisällä oppositiota kuvaillulle faktalle. Kolumnisti ei tarkenna tai selvennä faktoja, vaan toimii tapahtuman opponentina. Kolumni on kirjoittajan monologi, jossa tämä tarjoaa oman arvionsa tosiasioista ja todellisuuden tapahtumista tunteellisessa muodossa. (emt., 152-153)

6.7.4. Tutkivat jutut

Tutkivat jutut perustuvat tosiasioiden kuvailun sijasta niiden loogiseen ja rationaaliseen analyysiin. Tämän tyyppin teksteissä ovat laajasti esillä journalistin itsensä havaitsemien faktojen lisäksi myös muulla tavoin hankitut tiedot. Kyetäkseen luomaan ilmiöstä mahdollisimman uskottavan kuvan journalisti käyttää monia eri lähteitä ja esittelee useita eri näkemyksiä asiasta. Tutkivien juttujen tyyli lähestyy ongelman tieteellistä ratkaisua säilyttäen kuitenkin kirjoittajan kielen persoonalliset piirteet. (emt., 156.) Tutkivia juttuja ovat artikkeli, lehtikatsaus ja avoin kirje. Näistä juttutyypeistä aineistostani löytyi ainoastaan artikkeleita.

Artikkelin tarkoituksena on antaa monipuolinen analyysi ilmiöstä, prosesseista ja ongelmista (sama, Tertytšni, 150). Kirjoittaja tarkastelee todellisuuden kehityksen lainalaisuuksia sen eri ilmenemismuodoissa – poliittisissa, taloudellisissa, moraalisisissa, kulttuuritutkimuksellisissa jne. Kirjoittaja ei ainoastaan kuvaile ajatusta elävien esimerkkien avulla, vaan pitää tosiasiaa tutkimuksensa perustuksena. Artikkelin etsii lainalaisuuksia. Rakenteellisesti se sisältää aina ketjupäättelyä: yksittäisestä yleiseen tai yleisestä yksittäiseen. (Kroitšik, 156-166.) Tosiot on kerätty eri lähteistä. Tekstin rakenne on keskustelun, väittämien, mielipiteiden ja päätelmien yhdistelmä. Toisin sanoen se on eri faktojen syy-seuraussuhteiden kuvailua. Teksti on usein kirjoitettu tieteellistä kieltä käyttäen (ts. kirjoittaja käyttää käsitteitä ja väitteitä). Kirjoittajan tulee kiinnittää huomiota loogiseen ja ytimekkääseen ilmaisuun. Nykyään artikkeli lainaa aktiivisesti elementtejä reportaasista, selostuksesta, kirjeenvaihdosta ja haastattelusta. (emt., 157-158.)

6.8. Lajityypit omassa aineistossani

Käytännössä lehdistä ei juuri löytynyt avoimia kirjeitä, arvosteluja, kaunokirjallisia tekstejä tai lehtikatsauksia (tv-ohjelmat jne.), ainakaan sellaisia, jotka olisivat edes sivunneet hallituksen rakenneuudistusta. Siten jätin ne lajityypit tässä yhteydessä esittelemättä. Fairclough muistuttaa, etteivät tekstit kuulu tiettyyn lajityyppiin, vaan ne ovat

monien lajityyppien yhdistelmiä (Fairclough 2003, 66). Monet jutuista olivatkin useamman kuin kahden lajityypin fuusioita, joiden luokittelu tuntui lähes mahdottomalta. Yritin kuitenkin luokitella jutut niihin lajityyppihin, joiden piirteitä niistä löytyi eniten. Monet jutut selvittivät rakenneuudistusta, eikä niissä juuri ollut käytetty (tai ainakaan merkitty) lähteitä. Tällöin luokittelin jutun kirjeenvaihdoksi, jossa lähteiden monipuolisuuden vaatimus ei ole kummoinen.

Yhdistin kommentin ja kolumnin yhdeksi kategoriaksi, sillä niitä oli käytännössä mahdotonta erottaa. Tertytšni ei edes mainitse kolumnia muuten hyvin kattavassa lajityyppien luettelossaan. Tämän lisäksi erotin uusien ministerien esittelyt omaksi kategoriakseen, vaikka jutut olisivat läpäisseet ”pikku uutisen” kriteerit, sillä esittelyjä oli muuhun ainekseen nähden kohtuullisen paljon. Jutut erosivat myös paljon muista ”pikku uutisista”, sillä ne olivat lyhyitä ”faktalaatikkoja” uusista ministereistä. Juuri uutisjuttuja oli lehdistä vaikea löytää, sillä kaikki tutkimani lehdet tuntuivat keskittyvän pitkiin, analysoiviin teksteihin.

Taulukko 5. Hallituksen rakenneuudistusta koskevien juttujen lajityypit

lajityyppi	Rossiskaja Gazeta	Izvestija	Kommersant	Vedomosti	Yhteensä
zametka	2		1		3
reportaasi		3	2		5
haastattelu	5		2		7
selostus			1		1
kirjeenvaihto	1	3	1	1	6
kommentti tai kolumni	7	1	1	4	13
arvostelu					
artikkeli		1	8	7	15
lehtikatsaus					
avoin kirje					
ministerien esittely	1	8	2	1	12
muut			2		2
yhteensä	16	16	20	13	65

Artikkeleiden sekä muiden analysoivien ja tulkitsevien juttutyyppeiden paljous kertoo joltain ainakin venäläisen journalismin luonteesta. Tertytšni kutsuu artikkeleita analysoiviksi

journalismin pääajityypiksi (Tertytšni, 149). Eniten artikkeleja löytyi Kommersantista ja Vedomostista. Juttujen kokonaismäärään nähden eniten artikkeleja julkaisi Vedomosti. Rossiskaja Gazeta sen sijaan ei julkaissut yhtään artikkelia, vaan enimmäkseen mielipidetekstejä, jotka yleensä tavalla tai toisella tukivat valtion linjaa.

Ministerien esittely oli saanut lehdissä paljon tilaa. Yleensä esittelyt oli julkaistu faktalaatikon muodossa. Ainoastaan Izvestija oli julkaissut jokaisesta uudesta ministeristä selkeästi erillisen jutun, jossa valittujen ministerien taustoja oli tutkittu hieman muiden lehtien faktalaatikoita syväluotaavammin.

Haastatteluja ja lyhyitä objektiiviseen tyyliin kirjoitettuja uutisia julkaisivat vain Rossiskaja Gazeta ja Kommersant. Venäjällä haastattelu on lajityyppinä melko ahdas, sillä haastattelu tuo esille vain haastateltavan näkökulman (ks. Kroitšik, 145). Siten Izvestija ja Vedomosti eivät olleet julkaisseet yhtään varsinaista haastattelua, vaan sijoittaneet henkilöiden haastattelut osaksi artikkeleja jne. Reportaaseja aiheesta olivat julkaisseet ainoastaan Izvestija ja Kommersant. Kommersantin reportaaseista molemmat oli kirjoittanut lehden ”Kremlin kirjeenvaihtaja” Andrei Kolesnikov.

Juttujen tyyli vaihteli paljon eri lehdissä. Tämä saattoi osaksi johtua lajityypeistä, joita lehdet suosivat. Izvestijan ja Kommersantin ote uutisointiin oli huomattavan subjektiivinen ja kantaa ottava. Vedomostin jutuista sen sijaan suurin osa oli artikkeleja, joista toimittajan persoona ei päässyt juuri paistamaan läpi. Vedomostin jutuissa oli käytetty kautta linjan myös monipuolisempia lähteitä.

6.9. Uutisoinnin yleiskuva

6.9.1. Venäjän hallituksen rakenneuudistuksen tausta

Hallituksen rakenneuudistus kirvoitti kiitettävästi keskustelua Venäjän laatu-lehdistössä. Uudistusta oli toki uumoiltu jo pitkään ennen rakenneuudistuksen ruumiillistumista tosielämässä. Presidentti Putin erotti vanhan hallituksen jo helmikuussa (24.2.2004). Venäjällä päätös nähtiin epäluottamuslauseena pääministeri Kasjanoville. Kasjanovia pidettiin liian itsenäisenä toimijana Putinin hallintoon. Pääministeristä oli kasvanut henkilö, joka kykeni olemaan eri mieltä presidentin kanssa (Shevtsova, 229). Vuonna 2002 hänestä alettiin kaavalla Putinin haastajaa vuoden 2004 presidentinvaaleihin (sama). Kasjanov oli myös hallituksen viimeinen Jeltsinin ”perheen” edustaja (Sakwa, 63).

Normaalisti hallitus olisi eronnut heti presidentinvaalien jälkeen. Televisiopuheessaan Putin kertoi haluavansa näyttää, millaista linjaa hän aikoo pitää, jos hänet valitaan presidentiksi (ESS 25.2.2004). Toiset presidenttikandidaatit syyttivät Putinia liiallisesta yllytyksellisyydestä ja epäilivät istuvan presidentin pelkäävän äänestysprosentin jäävän liian alhaiseksi (sama). Hallituksen rakenneuudistus liittyy Putinin pyrkimyksiin yksinkertaistaa Venäjän hallintokoneistoa. Samalla presidentti saattoi jatkaa heti virkaan astumisestaan alkanutta tendenssiä nimittää useita läheisiä ihmisiään Kremlin korkeisiin virkoihin (yleensä Pietarista tai KGB:stä). Näitä lähipiiriin kuuluvia uuteen hallitukseen mahtuneita olivat mm. uusi hallituskoneiston johtaja Dmitri Kozak ja uusi puolustusministeri Sergei Ivanov.

Hallituksen yllättävä rakenneuudistus uutisoitiin laajasti kaikissa tutkimissani lehdissä. Ns. vapaissa lehdissä reformi herätti paljon kysymyksiä ja sai melko ristiriitaisen vastaanoton. Jaottelin tutkimieni lehtien hallituksen rakenneuudistusta koskevat jutut aiheittain. Joissain jutuissa aihe saattoi vaihtua jutun myötä. Näissä tapauksissa luokittelin jutun sen päänäkökulman mukaan. Numerot kertovat, kuinka monta artikkelia aiheesta kyseisen päivän numerosta kustakin aiheesta löytyi.

Toivon lehtien päivittäisen tarkastelun valottavan hieman uutisoinnin yleiskuvaa, sillä yksittäiset jutut poikkesivat huomattavasti toisistaan. Lehtien yleinen linja sen sijaan kävi ilmi suuremmasta otoksesta. Yleiskuvaa vasten halusin tarkastella myös tutkimieni lehtien 10.3.2004 etusivuilla julkaistuja juttuja.

6.9.2. Rakenneuudistuksen uutisointi 10.3.2004

Tutkimissani lehdissä julkaistiin heti uudistuksen jälkeen yhteensä 17 juttua tapahtumasta. Kaikki lehdet olivat uutisoineet ministerien nimitystilaisuuden, jossa myös kaikkien lehtien toimittajat olivat olleet läsnä. Lehdistä ainoana Rossiskaja Gazeta oli julkaissut vain yhden rakenneuudistusta käsittelevän jutun, kun taas tutkimani ”laatulehdet” olivat kaikki julkaisseet vähintään kolme juttua. Mielenpidekirjoituksia löytyi heti uusien ministerien nimityksen jälkeen ainoastaan Vedomostista.

Taulukko 6. Hallituksen rakenneuudistuksesta kertovat jutut 10.3.2004

Aihe	Rossiskaja Gazeta	Izvestija	Kommersant	Vedomosti	Yhteensä
Uusien ministerien esittely			3	1	4
Pietarilaiset uudessa hallituksessa			1		1
Pietarin bisneseliitti keskustelee uudesta hallituksesta			1		1
Ministerien nimitystilaisuus	1	1	1	1	4
Kansan mielipide -tutkimus			1		1
Rakenneuudistus käytännössä		2	1		3
Mielipidekirjoitus				3	3
Juttuja 10.3. yhteensä	1	3	8	5	17

Rossiskaja Gazeta julkaisi 10.3. ilmestyneessä numerossaan vain yhden hallituksen rakenneuudistuksesta kertovan jutun, josta tarkemmin luvussa 7.1.

Izvestija julkaisi 10.3. ministerien nimitystilaisuudesta kertovan etusivun jutun lisäksi kaksi juttua, joissa keskityttiin selvittämään, mitä rakenneuudistus käytännössä merkitsee. Toinen etusivulta alkanut artikkeli oli otsikoitu ”Kuka sai mitä?”, ja se käsitteli sitä, miten hallituksen rakenneuudistus vaikutti valtion poliittiseen toimintaan. Juttuun oli sisällytetty myös kaavio hallituksen rakenteesta ennen ja jälkeen reformin sekä lyhyt arvio siitä, minne hallituksen entiset ministerit päätyvät. Tämän lisäksi sivulta kolme löytyvässä jutussa selviteltiin, mikä muuttui ja mitä toimintoja uudet ministeriöt sisältävät.

Kommersantissa ilmestyi 10.3. yhteensä kahdeksan juttua, jotka käsittelivät hallituksen rakenneuudistusta. Näistä jutuista kaksi oli julkaistu Kommersantin Pietari-sivuilla. Etusivun jutun lisäksi 10.3. ilmestyi uutinen tutkimuksesta, jonka mukaan hallituksesta lähtivät ne, joista kansa piti. Juttu sisälsi lyhyen zometkan ja taulukon kyselyn tuloksista. Tämän lisäksi 10.3. lehteen mahtuivat artikkelit uudesta opetusministeristä ja tämän soveltumattomuudesta uuteen virkaan sekä uuden ympäristöministerin suhteista Kremliin. Lehden toisella sivulla oli myös pitkäkö analysoiva kommentti hallituksen

uudistuksesta, sen syistä ja mahdollisista seurauksista. Jutun yhteyteen oli liitetty tarkempi kaavio järjestelmän muutoksesta. Tämän lisäksi lehdessä oli lista erotetuista ministerieistä ja lyhyt kuvaus jokaisen tulevaisuuden näkymistä. Yleensä ottaen *Kommersant* oli uutisoinut tapahtuman varsin monipuolisesti. Kaiken lisäksi etusivulla vakuutettiin, että uusien ministerien esittelyt, jotka tilanpuutteen vuoksi jäivät pois 10.3. ilmestyneestä numerosta, julkaistaan heti seuraavassa lehdessä.

Myös **Vedomostin** 10.3. numeron etusivulle yltäneen uusien ministerien nimittämisestä kertovan jutun yhteyteen oli liitetty kaavio rakenneuudistuksesta. Tämän lisäksi lehti oli reagoinut hallituksen rakennemuutokseen julkaisemalla kaikkiaan kolme mielipidekirjoitusta, joissa oli kaikissa huolestunut sävy. Yksi mielipiteistä käsitteli presidentinvaalien ja hallituksen rakenneuudistuksen ajankohdan välistä suhdetta. Lehden viimeiseltä kulttuurisivulta löytyi myös uudesta kulttuuriministeristä kertova lyhyt juttu.

6.9.3. Rakenneuudistuksen uutisointi 11.3.2004

Toisena päivänä hallituksen rakenneuudistuksen jälkeen lehdet julkaisivat yhteensä 31 juttua, jotka sivusivat uudistusta. Eniten juttuja julkaisivat *Izvestija* ja *Kommersant*. Uusien ministerien esittely oli saanut runsaasti tilaa kaikissa lehdissä. Eniten vaivaa oli nähty *Izvestijan* toimituksessa: lehti julkaisi faktalaatikon sijaan lyhyen artikkelin jokaisesta uudesta ministeristä. *Kommersant* oli jälleen lehdistä monipuolisin. Toimituksessa oli keksitty valtava määrä erilaisia näkökulmia uudistukseen. *Vedomosti* sen sijaan painosti analysoiviin juttuihin.

Taulukko 7. Hallituksen rakenneuudistuksesta kertovat jutut 11.3.2004

Aihe	Rossiskaja Gazeta	Izvestija	Kommersant	Vedomosti	Yhteensä
kansanedustajien reaktio rakenneuudistukseen	1				1
uusien ministerien esittely	3	8	1	1	13
Mielipidekirjoitus	1		1		2
Ministerien nimitystilaisuus	2				2
Analyysi rakenneuudistuksesta				2	2
Fradkovin ensimmäinen tiedotustilaisuus		1	1		2
Erotetut ministerit		1			1
Putin tapaa Fradkovin			1		1
Ulkomaisten lehtien uutisointi hallituksen rakenneuudistuksesta			1		1
Varapääministerin ensimmäinen työpäivä			1		1
Venäjän ulkopolitiikan muutos uuden hallituksen myötä			1		1
Ex-kulttuuriministeri			1		1
Trutnev etsii työtovereita			1		1
Ex-viestintäministeristä tulee varaministeri			1	1	2
Juttuja 11.3. yhteensä	7	10	10	4	31

Rossiskaja Gazeta seurasi toisia lehtiä ikään kuin päivän myöhässä julkaisemalla pääministeri Fradkovin sitaatit ministerien nimitystilaisuudesta, josta se edellisenä päivänä oli uutisoinut vain presidentti Putinin sanomiset. ”Vanhaa” aineistoa oli käytetty ainakin jutussa, kerrottiin hallituksen ensimmäisestä istunnosta. Ministerien nimittämistilaisuudessa puhuneen presidentin ajatukset summattiin mainitsemalla, että ”hallituksesta tuli kompaktimpi, kuten presidentti lupasi”. Toinen juttu, jossa oli käytetty saman tilaisuuden antia, kertoi siitä, miten pääministeri Fradkov kuvaili uusia ministerejä. Samat sitaatit löytyivät niin Izvestijan kuin Kommersantinkin edellisen päivän numerosta.

Näiden juttujen lisäksi etusivulle mahtui vielä uutinen Igor Ivanovista ja ulkopolitiikan uusista nimistä.

Lehden ensimmäinen kokonainen aukeama oli omistettu kokonaan uusien ministerien esittelylle. Ministerien kasvokuvat olivat saaneet huomattavan paljon tilaa. Rossiskaja Gazeta julkaisi myös sellaisenaan dokumentin hallituksen rakenneuudistuksesta sekä jutut uuden luonnonvaraministeri Juri Trutnevin suunnitelmista ja entisen varapääministerin (Pietarin entisen kaupunginjohtajan) Jakovlevin uudesta pestistä. Lehdestä löytyi myös yksi mielipidekirjoitus, jossa ei tosin otettu kantaa suuntaan eikä toiseen.

Izvestijan etusivulle oli tällä kertaa yltänyt juttu tuoreen pääministerin ensimmäisestä tiedotustilaisuudesta. Lehti keskittyi kuvailemaan maan johdon kiristyneitä turvatoimenpiteitä ja pääministeri Fradkovin taipumusta jaaritteluun. Izvestijassa oli myös nähty paljon vaivaa uusien ministerien esittelemiseksi. Jokaisesta ministeristä oli kirjoitettu lyhyt juttu, johon oli liitetty joku arkistoista kaivettu kuva. Juttuja oli yhteensä kahdeksan. Toisista ministereistä Izvestijalla oli jopa haastattelu. Ulkoministeri Lavrovin esittelyyn oli liitetty tämän kirjoittamia runoja. Kremlin eksoottisimpia uutuuksia esitellessään toimittajat äityivät hieman provosoiviksi. Näiden juttujen lisäksi Izvestija oli julkaissut jutun siitä, kuinka suurin osa erotetuista ministereistä jää hallinnon töihin toisella nimikkeellä.

Kommersantissa etusivun veivät haastattelua muistuttava reportaasi Fradkovin tapamisesta Putinin residenssillä Novo-Ogarevissä ja haastattelusta artikkeliksi muuntuva juttu Mihail Fradkovin ensimmäisestä tiedotustilaisuudesta, jonka yhteyteen oli liitetty kokoelma Mihail Fradkovin valittuja sitaatteja otsikolla ”Näin pääministeri pitkästytti puheillaan”. Kommersant ja Izvestija olivat tutkimistani lehdistä ainoat, jotka uutisoivat tiedotustilaisuuden. Molemmissa lehdissä jutulle löytyi tilaa etusivulta, ja molemmat lehdet olivat liittäneet juttuun pienen kokoelman pääministeri Fradkovin valittuja sitaatteja.

Toisen sivun alareunassa oli osio ”Suora puhe”, jossa eri asiantuntijat vastasivat kysymykseen, kuka on nyt hallituksen päämies. Lähes kaikki vastanneet pitivät Putinia ainoana johtohahmona, muutamia valtion instituutioiden johtajia lukuun ottamatta. Tämän haastattelun alle oli koottu venäjäksi käännettyjä uutisia Venäjän hallituksen rakenneuudistuksesta ulkomaisista laatulehdistä (Le Figaro, The Financial Times jne.), joissa todetaan, että hallitus on nyt täysin Kremlin kontrollissa.

Kolmannella sivulla esiteltiin uudet ministerit. Jokaiselle oli omistettu suunnilleen samanpituisen tila, jossa lueteltiin ministerin ”faktat” (syntymäaika, koulutus, työkokemus, kiinnostuksen kohteet jne.). Lisäksi sivulle neljä oli mahtunut artikkeli varapääministeri Žukovin ensimmäisestä työtehtävästä ja sivulle kuusi poliittinen analyysi siitä, kuinka ulkopoliittikka on muuttunut ja kuinka se tulee muuttumaan uuden ulkoministerin myötä.

Vedomostin etusivulla oli juttu reformin mahdollisista seurauksista. Lehti oli tuttuun tapaan käyttänyt monia analyttisiä lähteitä ja tarkkaillut asiaa lähinnä bisneksen näkökulmasta. Toinen analysoiva juttu löytyi lehden kolmannelta sivulta otsikon ”Uusi hallitus tulee toimimaan byrokratian ehdoilla” alta. Jutussa todetaan, ettei uusi ”kompaktimpi” hallitus lopulta olekaan kovin kompakti. Sivulla kuusi lehdestä löytyi myös uusien ministerien esittely muiden nimitysten lomasta. Sen lisäksi Vedomosti oli luultavasti ollut Rossiskaja Gazetan kanssa samassa tiedotustilaisuudessa, sillä myös Vedomosti julkaisi luonnonvaraministeri Juri Trutnevin haastattelun.

6.9.4. Rakenneuudistuksen uutisointi 12.3.2004

Kolmantena päivänä hallituksen rakenneuudistuksen jälkeen uudistusta sivuavia juttuja julkaistiin enää 17. Eniten juttuja julkaisi valtion Rossiskaja Gazeta, vähiten Kommersant, joka oli puolestaan edellisinä kahtena päivänä julkaissut muita tutkimiani lehtiä enemmän juttuja rakenneuudistuksesta. Jokainen lehdistä oli uutisoinut uuden hallituksen ensimmäisen istunnon. Kommersant ja Vedomosti olivat myös julkaisseet jutun entisen luonnonvaraministerin viimeisestä työpäivästä.

Taulukko 8. Hallituksen rakenneuudistuksesta kertovat jutut 12.3.2004

Aihe	Rossiskaja Gazeta	Izvestija	Kommersant	Vedomosti	Yhteensä
Uuden hallituksen ensimmäinen istunto	1	1	1	1	4
Mielipidekirjoitus	5	1			6
Analyysi hallituksen rakenneuudistuksesta	1	1		1	3
Rossiskaja Gazetassa julkaistussa ukaasissa virheitä				1	1
Ex-ministerien kohdalo	1				1
Entisen luonnonvaraministerin viimeinen työpäivä			1	1	2
Juttuja 12.3. yhteensä	8	3	2	4	17

Rossiskaja Gazetassa oli 12.3. suorastaan yllättävän paljon juttuja hallituksen rakenneuudistuksesta muiden lehtien innon jo laannuttua. Jokainen lehdistä oli uutisoinut uuden hallituksen ensimmäisen istunnon, Rossiskaja Gazeta tyypilliseen asiatyyliinsä, muut lehdet kukin tavallaan. Etusivulla oli myös mielipide siitä, miten talouselämä otti vastaan uutisen uudesta hallituksesta. Sen lisäksi mukaan oli mahtunut juttu entisten ministerien uusista viroista Kremlissä. Kasvatus- ja tiedeministeriön yhdistämistä koskevassa jutussa ääneen pääsivät ainoastaan yhdistämistä puoltavat tahot. Samantyylinen oli juttu, jossa Rossiskaja Gazetan Pietarin toimittaja haastatteli presidentti Putinin edustajaa Pietarissa hallituksen rakenneuudistuksesta. Mielipiteensä reformista pääsivät kertomaan vielä muutamat muutkin hallinnon uudistusta tukevat tahot. Mielipidejuttuja oli päivän Rossiskaja Gazetassa kokonaiset 5 kappaletta, jonka lisäksi lehdessä oli enuste siitä, miten hallituksen rakenneuudistus vaikuttaa Venäjän poliittiseen elämään.

Izvestija julkaisi perjantaina 12.3. kolme hallituksen rakenneuudistukseen liittyvää juttua, joista etusivulle ei ollut päätyneet yksikään. Lehti oli otsikoinut reportaasin uuden hallituksen ensimmäisestä istunnosta sitaatilla ”Ylimääräiset tilat voi vuokrata oligarkeille”. Juttu muuttuu lähinnä kuvailuksi siitä, minne kunkin ministerin uusi työhuone sijoitetaan. Tämän lisäksi Izvestijassa oli yksi mielipidekirjoitus ja artikkeli siitä, kuinka reformi jättää enemmän avoimia kysymyksiä kuin antaa vastauksia.

Perjantain **Kommersantiin** pääsi vain kaksi juttuja uudesta hallituksesta. Ensimmäinen juttu oli artikkeli siitä, miten päättyi luonnonvaraministeri Vitali Artjuhovin viimeinen työpäivä, ja mistä alkoi uuden ympäristöministerin työ. Toinen juttu oli selostus Fradkovin ensimmäisestä hallituksen istunnosta, johon mahtui muutamia reportaasin omaisia piirteitä.

Vedomosti nosti etusivulleen jutun siitä, kuinka Rossiskaja Gazetassa julkaistussa ukaasissa hallituksen rakenteesta oli virheitä. Rossiskaja Gazeta ei kommentoinut asiaa ja jäi epäselväksi allekirjoittiko presidentti Putin virheellisen paperin. Toisella sivulla oli juttu hallituksen ensimmäisestä istunnosta, jossa uudistuksista puhumiseen käytettiin yhteensä 13 minuuttia. Lehden mukaan uudistuksia ei voida toteuttaa suunnitellulla vauhdilla. Analyysissään ”Konfliktinen rakenne” lehti arvioi rakenneuudistuksen seurauksia. Taloussivuillaan Vedomosti oli myös julkaissut artikkelin entisen luonnonvaraministerin viimeisenä työpäivänään allekirjoittamista öljynporausluvista.

6.9.5. Uutisoinnin vertailua

Näkyvin ero tutkimieni lehtien uutisoinnissa oli taipumus julkaista joko analyysoivia tai ”tiedottavia” juttuja. **Rossiskaja Gazeta** julkaisi huomattavan määrän haastatteluja, uutisia ja mielipiteitä, mutta vähän analyysoivia juttuja. Useat mielipiteistä olivat uudistukselle myönteisiä, neutraaleja tai varovaisen kriittisiä. Jutuista paistoi jonkinlainen epäammattimaisuus, ainakin toisena päivänä uudistuksen jälkeen, kun lehti ei ollut juuri vaivautunut hankkimaan uutta materiaalia, vaan käytti edellisen päivän sitaatteja uusissa jutuissaan. Toisaalta lehden tyyli oli uutismaisempi kuin **Izvestijassa** tai **Kommersantissa**, jotka sortuivat reportaaseissaan usein epäolennaisuuksiin pitääkseen lukijan mielenkiinnon yllä. Monesti jutut olivat myös tahallisen provosoivia. Karkeasti yleistäen aineiston perusteella voisi todeta, että Rossiskaja Gazeta sisälsi enimmäkseen vallanpitäjien, Izvestija sekä Kommersant toimituksen (tai lehden omistajien) ja Vedomosti eri talouselämän vaikuttajien mielipiteitä.

Toisaalta lehdet painottivat hyvin eri asioita. **Izvestija** oli nähnyt paljon vaivaa uusien ministerien esittelemiseksi. Juttujen yksityis- ja henkilökohtaisuus kävi paikoin yli sietokyvyn. **Kommersant** oli lehdistä ainoa, joka julkaisi myös ulkomaisten lehtien kommentteja Venäjän hallituksen rakenneuudistuksesta. **Vedomostin** jutut liittyivät lähes poikkeuksetta talouteen. Kommersant ja Vedomosti julkaisivat myös valtavan määrän uudistusta analyysoivia artikkeleita.

Rossiskaja Gazeta tuntui siis olevan tiukasti valtion kontrollissa, kun taas varsinkin Kommersantin uutisointiin tuntui vaikuttavan toimittajien henkilökohtainen mielipide. Ehkä läpi paistoi myös lehden taustavaikuttajan, maanpaossa elävän Boris Berezovskin kanta maan asioihin. Omistus antanee toimittajille melko vapaat kädet vallanpitäjien kritisointiin. Berezovskin asemasta antoi viitteitä myös avoin kirje, joka julkaistiin Kommersantissa välittömästi presidentinvaalien jälkeen. Kirjeessä Berezovski vetosi kansalaisiin demokratian puolesta ja Putinin epädemokraattista hallintoa vastaan. Izvestijan raportoinnissa oli sen sijaan pientä varovaisuutta, kun jutuissa käsiteltiin presidentti Putinia ja tämän lähipiiriä. Vedomosti julkaisi lähinnä eri asiantuntijoiden mielipiteitä siitä, miten uudistus tulee vaikuttamaan talouselämään. Lehden omistus ei käynyt millään tavalla tekstistä ilmi.

Seuraavassa luvussa paneudun neljän hallituksen rakenneuudistuksesta kertovan jutun tarkempaan analysointiin. Tarkemman analyysin kohteeksi valitsin keskiviikon 10.3. etusivun jutut, sillä tutkimani lehdet uutisoivat etusivullaan saman tapahtuman, ja kaikki toimittajat olivat olleet läsnä samassa tiedotustilaisuudessa. Lopputulos tosin vaihteli paljon lehdestä toiseen. Analysoin aluksi vertailun vuoksi valtion Rossiskaja Gazetan juttua. Sen jälkeen tarkastelen Izvestijan, Kommersantin ja Vedomostin versioita samoista tapahtumista.

Ennen etusivunjuttujen rakenteen tarkempaa analyysiä tutkin, minkälaisia itsestäänselvyksiä jutuista löytyy. Sen pohjalta tarkastelen, miten kukin lehtijuttu puhuttelee lukijaansa. Fairclough'n mukaan tekstien merkityksellistyminen riippuu tekstin elementtien lisäksi siitä, mitä tekstistä puuttuu, eli siitä, mitä pidetään itsestäänselvytenä (Fairclough 2003, 11). Merkityksellistyminen puolestaan kanavoi tekstien vaikutusta yleisönsä (sama). Myös Hartleyn mukaan uutistekstin aukkokohtien tutkiminen on yhtä tärkeää kuin itse tekstin analysointi (Hartley 1982, 119). Näin voidaan selvittää, millaiseen yhteiskunnalliseen sopimukseen, keiden kanssa ja millä ehdoilla uutisjournalismi, minun tapauksessani nimenomaan venäläinen uutisjournalismi, on lukijoita sitomassa (Ridell 1994, 127).

Kaikki ennen lehtien uutisoinnin vertailua tutkimani aspektit liittyvät tekstin niihin piirteisiin, joita Fairclough kutsuu uudelleenkontekstualisoinniksi. Toisin sanoen tutkin sitä, mitä tapahtuman elementtejä tekstissä on ja mitä ei? Mikä tekstissä on läsnä, mikä taas on oletettua? Millaisia yleistyksiä on tehty? Kuinka tapahtumat on järjestetty ja mitä tapahtumaan on lisätty (selitykset, kommentit, syyt jne.)? (Fairclough 2003, 139.) Fair-

clough'n mukaan tekstistä voidaan erotella kolmenlaisia oletuksia: 1) oletuksia siitä, mikä on olemassa, 2) mikä asianlaita on tai tulee olemaan tai 3) mikä on hyvää tai haittavaa (emt., 55). Oletuksien ja juttujen teemojen erittelyn jälkeen käyn läpi koko jutun rakenteen, sen ”tapahtuma-aineksen”. Tätä kautta pyrin antamaan jonkinlaisen kokonaiskuvan jutusta ja samalla havainnollistamaan tekstistä löytämiäni oletuksia, joista tekstin ideologisuus käy ilmi.

Lopuksi vertailen eri lehtien tapaa uutisoida sama tapahtuma. Yritän selvittää, miten ja kenen ehdoilla venäläinen journalismi elää. Ovatko toimittajat tekstien oikeita tekijöitä vai onko heistä tullut vallitsevan ideologian avustajia? Kuka jutuissa pääsee ääneen? Kuinka toimittajat suhtautuvat yleisöönsä?

7. Etusivun juttujen analyysi

7.1. Rossiskaja Gazeta 10.3.2004: Kevään 17 sukunimeä

Rossiskaja Gazetan etusivun juttu uudesta hallituksesta oli yllättävän lyhyt. Se vei vain kolmanneksen ensimmäisestä sivusta eikä jatkunut sisäaukeamalla. Otsikko *Kevään seitsemäntoista sukunimeä, hallituksen uuteen kokoonpanoon tulee 30:n sijasta 17 ministeriä* on jutun kokoon nähden valtava. Otsikko on asiallinen ja informatiivinen, joskin hieman lattea. Van Dijkin mukaan otsikolla on hyvin spesifi temaattinen tehtävä, sillä se useimmiten ilmoittaa uutisen tärkeimmän ajatuksen (van Dijk, 69). Tämän kriteerin ainakin Rossiskaja Gazetan otsikon ”alaotsikko” läpäisee.

Lajityypiltään Rossiskaja Gazetan juttu on uutinen, laajahko zامتka, jossa ei ole juuri mitään ylimääräistä. Juttu ei kuitenkaan täytä pikku uutisen muotovaatimuksia (Kroitšik, 139). Rossiskaja Gazetan zامتka muistuttaa lähinnä haastattelua, jossa päänäkökulma on nimenomaan haastateltavan. Kuva on hyvin tavanomainen. Pääosassa on Putin, joka onkin Rossiskaja Gazetan zامتkan ainoa ääni ja toimija. Kuvateksti kertoo, että Vladimir Putin piti eilen kokouksen uuden hallituksen kanssa. Tämän lisäksi etusivulle on lisätty suurin kirjaimin vasta nimitettyjen ministerien nimet ja tittelit.

Suurin osa Rossiskaja Gazetan jutusta löytyneistä oletuksista olivat oletuksia siitä, mikä on hyvää ja haluttavaa tai siitä, mikä on asioiden laita. Jutusta käy ilmi, että toimittaja pitää itsestään selvänä ainakin sitä, että hallituksen rakenneuudistus oli tarpeellinen ja täysin laillinen. Oletetaan myös, että hallituksen rakenneuudistus on positiivinen muutos. Jutun sävy käy ilmi heti ensimmäisestä kappaleesta, jossa kerrotaan, että Putin *lupasi olla muuttamatta kokoonpanoa, jos sattuisi voittamaan presidentinvaalit*. Näin jutussa oletetaan, että vaalit ovat aidosti kilpailulliset. Itsestään selvää on myös se, että valta päätetään tällaisista asioista on yksin presidentin käsissä. Rossiskaja Gazetan jutun pääteemoja olivat uudistuksen välttämättömyys ja väistämättömyys, sekä ministerien ”uusi vastuullinen asema” ja hallituksen uuden rakenteen loogisuus.

Rossiskaja Gazetan etusivun pääuutinen alkaa uskomattoman latteasti lakityylisellä toteamuksella uudesta ukaasista, jonka presidentti Putin oli allekirjoittanut. Tämän jälkeen alkaa sarja Putinin sitaatteja, joista ensimmäisen toimittaja on pukenut tosion muotoon. Muiden lehtien juttujen myötä käy ilmi, että kyseessä oli itse asiassa Putinin kommentti hallituksen uudesta rakenteesta.

Loput jutusta on Putinin suoria sitaatteja, joista ilmenee rakenneuudistuksen virallinen syy ja se, että uuden hallituksen tehtävä on nimenomaan *venäläisten elämänlaadun parantaminen ja ryhtyä toteuttamaan kaavailtuja suunnitelmia jo nyt*. Jutussa ei tosin kerrota, mistä suunnitelmista on kyse.

Kolmannessa kappaleessa käy ilmi, minkä kokoinen uudesta hallituksesta tulee. Tämän jälkeen Putin kertoo, kuinka hallintokoneisto rooli tulee muuttumaan *rinnakkaisesta varjohallituksesta nykyaikaiseksi virkavaltaisen hallinnon välineeksi*. Putin *tekee myös selväksi*, ettei uudelleenjärjestelyssä ole kyse mistään omalla tärkeydellä mahtailusta. Koko rakenneuudistus saadaan kuulostamaan todella hohdokkaalta, kun ääneen pääsee ainoastaan maan presidentti. Tietysti uudistuksen takana on pyrkimys *poistaa päällekkäisyyksiä ja kasvattaa kunkin henkilökohtaista vastuuta*.

Juttu loppuu jokseenkin ympäröivään kommenttiin siitä, kuinka *korkeimman toimeenpanoelimen uudelleenjärjestely tulisi viedä läpi laadukkaasti*, mitä se ikinä tarkoittaneekaan. Lopuksi presidentti ehtii vielä kehaisemaan, kuinka hallituksen uudelleenorganisointi on saatu päätökseen niin reippaassa tempossa, mutta kuitenkin *menehtyksittä itse hallinnon prosessille*.

7.2. Izvestija 10.3.2004: Venäjällä on uusi hallitus

Izvestijan etusivulle mahtui keskiviikkona 10.3. kaksi juttua hallituksen rakenneuudistuksesta. Pääuutinen oli otsikoitu näkyvästi: *Venäjällä on uusi hallitus "Ei kärsi puutetta. Esittelyssä"*. Kainalojutun otsikko *Kuka sai mitä* oli huomattavasti pienempi. Valitsin näistä jutuista tarkemman analyysin kohteeksi etusivun ykkösjutun. Jutut uudesta hallituksesta veivät Izvestijan etusivusta noin puolet. Tilaa jäi vielä yhdelle urheilu-uutiselle ja jutulle Liettuan presidentistä.

Izvestijan etusivun juttu on reportaasi. Toimittajan persoona ja mielipide käyvät ilmi ainakin valituista sitaateista. Juttu on otsikoitu selkeästi, mutta otsikkoon lisätty sitaatti saa lukijan ymmälleen. Tämä on luultavasti tarkoituskin. Jutun alkuun on myös nostettu presidentti Putinin sitaatti, jossa tämä selittää rakenneuudistuksen tärkeyttä. Reportaasiin liitetty kuva oli tekstin pituuteen nähden suhteellisen suuri, ja siinä esiintyy pääasiassa presidentti Putin. Presidentti on sijoitettu kuvan oikeaan reunaan, ja uudet ministrit näyttävät kumartelevan hieman epätarkkoina kuvan vasemmassa laidassa. Kuvaan ei ollut liitetty lainkaan kuvatekstiä.

Jutussa oletetaan, että Vladimir Putin tullaan valitsemaan toiselle kaudelle. Putin päättää, kenen kanssa hän aikoo työskennellä toisella kaudellaan. Toimittaja toteaa heti jutun alussa, että tässä presidentti Putin parhaillaan nimittää ministerejä, *joiden kanssa hän aikoo työskennellä toisella presidenttikaudellaan*. Kukaan maan presidenttiä lukuun ottamatta ei tiedä, missä mennään. Jutun pääteemoja olivat Putinin asema maassaan, politiikan muuttuminen sisäpiirien puuhasteluksi, ministerien nimitystilaisuuden absurdius, presidentin valta nimityskysymyksissä ja uuden pääministerin taipumus jaaritteluun.

Reportaasi alkaa Putinin sitaatilla, joka saa presidentin kuulostamaan maan vapahtajalta. Ensimmäinen varsinainen kappale on otsikoitu *Päämiestä odotellessa*. Siinä kuvaillaan presidentin saapumista odottelevien tunnelmia, journalistien ihmettelyä, ja ehditään ottaa kantaa muun muassa Juri Trutnevin nimitykseen ennen kuin tätä on nimitetty vielä mihinkään virkaan. Toisen alaotsikon *Kompakti ja pieni* alta alkaa päämiesten puheiden siteeraus. Jutussa on heti enemmän tekemisen meininki, kun presidentti Putin *syöksyi sisään*. Presidentti *muistutti*, miksi vanha hallitus hajotettiin ja *painotti*, että uudelleenjärjestely tulisi viedä läpi laadukkaasti.

Tämän jälkeen päästään itse asiaan eli siihen, mitä hallitukselle oikeastaan tapahtui. Käy ilmi, että hallituksen koko pienenee ja hallintokoneiston rooli tulee muuttumaan (ainakin Putinin mukaan). Presidentti on myös vakuuttunut, että uudistus säästää Venäjän monelta *haitalliselta vaiheelta*. Seuraava alaotsikoitu kappale ”*Ja saavutti siellä näkyviä tuloksia...*” keskittyy pääministeri Fradkovin esittelyyn uusista ministreistä. Kappaleessa kuvaillaan Fradkovin puheen ympäröityä ja valintojen käsittämättömyyttä.

Toimittaja toteaa suoraan, että *oli vaikea ymmärtää politiikkaa, jolla ministerit nimitettiin*. Hän kuvailee uuden pääministerin äityneen jopa kaunopuheiseksi esitellessään uusia kollegoitaan. Toisin sanoen tilanteen absurdius yllätti toimittajankin. Lopuksi kirjoittaja toteaa, ettei tilaisuudessa tutustuttu ainoastaan uusiin ministreihin, *vaan myös pääministeri Fradkoviin, joka pitää ihmisissä ”paradoksaalisista yhdistelmistä”*.

7.3. Kommersant 10.3.2004: Laittaa täytäntöön

Kommersant oli antanut uuden hallituksen nimittämistä koskevalle uutiselle reilusti tilaa etusivullaan, käytännössä koko etusivun. Otsikko *Laittaa täytäntöön. Maa tapaa ministerinsä* on näkyvä, joskaan ei kovin informatiivinen.

Juttu on lajityypiltään selkeä reportaasi. Toimittaja on tilanteessa läsnä, ja teksti sisältää runsaasti kuvailevia elementtejä. Reportaasin tarkoitus onkin nimenomaan kuvailla tapahtumaa sellaisena kuin se on (Kroitšik, 142). Venäläisen reportaasin ei siis ole tarkoituskaan kuvailla tapahtunutta objektiivisuutta tavoitellen. Kirjoittaja on käyttänyt tekeinonaan pienten yksityiskohtien kuvailua, joka kuuluu venäläisen reportaasin luonteseen.

Jutun poleemisuutta on omiaan lisäämään myös etusivulle liitetty kuvamanipulaatio, jossa Vladimir Putin näyttää katsojalle keskisormea. Linjassa keskisormen kanssa kuvassa näkyy teksti ”Vallan vertikaali”. Kuvatekstistä käy ilmi, että kyseessä on manipulaatio ja kuva on vaalijulistekilpailusta, joka sattui osumaan presidentinvaalien yhteyteen.

Etusivun alareunaan on liitetty kaavio, jonka avulla hallituksen rakennemuutosta on pyritty selkeyttämään lukijalle. Lisäksi etusivulle on liitetty pieni huomautus, ettei Komersant tilanpuutteen vuoksi kyennyt liittämään keskiviikon numeroon uusien ministerien esittelyjä, vaan että ne voi lukea seuraavan päivän lehdestä. Päätös oli mielenkiintoinen, sillä etusivun artikkeli on todella pitkä ja paikoittain jopa jaaritteleva. Toimittaja kuvailee tilaisuuden alkua leimannutta epävarmuuden tilaa koko etusivun pituudelta.

Suoraan tekstistä ilmi käyvät oletukset ovat oletuksia lähinnä siitä, miten asiat ovat. Itsestään selvänä jutussa pidetään ainakin sitä, ettei tavallinen ihminen kykene vaikuttamaan johtoportaan asioihin. Oletetaan, että uuden hallituksen ministerit ovat nimenomaan niitä, joiden toiminta ratkaisee, millaisessa maassa venäläisten tulee asua. Ihmiset ovat melko passiivisessa asemassa. He ovat sivusta seuraajia, kun valtion päämiehet puuhastelevat, mitä haluavat. Presidentin toiminta ja Kremlin päätöksenteko on mieltävaltaista. Nimitetyt ministerit ovat presidentin alaisia. Presidentti Putin tullaan valitsemaan toiselle kaudelle, sillä varteenotettavia kilpailijoita ei ole. Venäjän hallinto on pienen yksimielisen valtaeliitin puuhastelua, johon edes toimittajat eivät saa sekaantua. Presidentillä ei ollut varsinaista syytä hajottaa hallitusta juuri tänä ajankohtana.

Jutun teemoja olivat toimittajan elämän epävarmuus ja asema hallinnon syövereissä, poliitikkojen samuus ja halu olla presidentin miehiä, Venäjän presidentin status, Putinin toiminnan mieltävaltaisuus, presidentin puheiden suhde tämän tekoihin, nimitystilaisuuden inhimillisyys ja koomisuus, presidentin valta nimityskysymyksissä, sanelupolitiikan yllätyksettömyys sekä valittujen ministerien mieltelevä asenne pääministeriä kohtaan.

Juttu alkaa tilanteen kuvailulla. Lukijan annetaan ymmärtää, että Kremlin päätöksenteko on varsin mielivaltaista jopa suhteessa toimittajiin. Kremlissä *päätettiin viime hetkeen saakka, ovatko journalistit täysiarvoisia seuraamaan uusien ministerien nimittämistä*. Mielenkiintoista on, että Kremlissä päätetään passiivissa. Toimittaja ei nimeä ketään varsinaista toimijaa. Tämä antaa ymmärtää, etteivät journalistitkaan tiedä, kuka asioista lopulta päättää. Samalla lukija pääsee kurkistamaan venäläisten toimittajien työhän, joka on hyvin riippuvaista poliitikkojen hyväntahtoisuudesta.

Hallituksen rakennemuutosta havainnollistetaan kertomalla, että ministerien pöytä on puoliksi tyhjä. Toimittaja mainitsee myös, että kaikki salissa olijat istuvat lähelle presidentin istuinta. Tällä kommentilla hän saa aikaan mielikuvan, että kaikki haluavat olla presidentin miehiä ja istua tämän lähellä. Toisin sanoen hallituksessa on vain presidentin miehiä, sillä *ne joilla oli syytä harmistua, jäivät kotiin*. Presidentin nimittämässä hallituksessa ei soraääniä kuulu.

Tämän jälkeen toimittaja ryhtyy tarkastelemaan, ketä salissa oikein oli ja ketä taas ei ollut. Paikalla olevista poliitikoista annetaan hieman naurettava kuva, tekivät he mitä tahansa. Lukijalle jää mielikuva, että tulevat ministerit tuntevat tilanteessa olonsa vaivautuneeksi. Toimittaja alkaa taas kuvailla tilannetta yrittäessään etsiä tuttuja kasvoja, joita salissa on vähän. Kuvailun lomassa kirjoittaja toteaa, että tulevat ministerit muistuttavat kovasti toisiaan. Vaikka jutussa puhutaankin ulkoisesta yhdennäköisyydestä lukija ymmärtää, että ministerit myös ajattelevat samoin. *Joskus he menevät vielä itsekin sekaisin. Ehkä ovat jo menneetkin*. Seuraavassa kappaleessa toimittaja nimittää uusien ministerien joukkoa *aatetoverien ryhmäksi*.

Seuraava selkeästi erottuva osa koostuu lähinnä presidentti Putinin sitaateista. Presidentti ei juuri vakuuta toimittajaa tekojensa perusteista. Sen sijaan reportaasissa keskitytään ihmettelemään puheiden ja tekojen välistä kuilua ja päivitellään presidentin toimien mielivaltaisuutta. Vasta tässä vaiheessa artikkelia käy ilmi, millä tavalla hallintoa käytännössä uudistettiin (30 ministerin sijasta heitä onkin nyt vain 17). Reportaasissa mainitaan myös ministeriöiden uudesta asemasta, jonka yhteydessä Putin myös kertoo, miksi uudistus tehtiin.

Sitaattien jälkeen siirrytään takaisin tarkkailuun, joka on jälleen hyvin subjektiivista. Kirjoittaja tekee pilaa ihmisten perustarpeella vaikuttaa nöyrältä. Kuvailu tekee ministreistä presidentin pikku palvelijoita, jotka nöyrästi näyttävät vakavilta, kun tarve ja presidentti niin vaativat. Tilanteesta annetaan inhimillinen ja hieman koominen vaikutelma.

Tämän jälkeen puheenvuoro siirtyy pääministeri Fradkville, joka esittelee uudet ministerit. Fradkovin puheesta lukijalle käyvät ilmi ministerinvalintojen heikot perustelut ja pääministerin puheen yksitotisuus. Samalla toimittaja yhdistää jaarittelun sanelupolitiikan yllätyksettömyyteen. Reportaasissa kerrotaan lopuksi pitkään uusien ministerien ja ministeriöiden esittelystä, yhtä pitkään, kuin miltä se itse tilaisuudessa on tuntunut kes-tävän.

7.4. Vedomosti 10.3.2004: Putin paljasti henkilöstön

Vedomosti uutisoi uuden hallituksen nimittämisen etusivullaan näkyvästi, vaikka lehti onkin lähinnä talouteen painottuva. Artikkelin otsikko *Putin paljasti henkilöstön* kertoo jo sinällään Putinin aktiivisesta imagosta tiedotusvälineissä. Samalla käy ilmi, että jutun kirjoittaja uskoo ainoastaan Putinin tienneen nimityksistä. Juttuun liitetty kuva on pieni ja epäselvä, eikä presidentti Putinia juurikaan huomaa. Kuvaan ei ollut liitetty kuvatekstiä.

Vedomosti oli lehdistä ainoa, joka julkaisi etusivullaan artikkelin aiheesta. Juttuun oli haettu monipuolisesti lähteitä, eikä toimittaja ollut tyytynyt ainoastaan editoimaan presidentti Putinin ja pääministeri Fradkovin puheita. Artikkelin on kaiken kaikkiaan muiden lehtien juttuja uutisomaisempi, ja se alkaakin lyhyellä tietoiskulla siitä, mitä oikeastaan tapahtui. Jutussa oletetaan, että virkamiesten kohtalosta päättää loppukädessä presidentti. Hallituksen rakenneuudistus oli merkittävä tapahtuma. Jo se, että hallituksen rakenneuudistus uutisoidaan Vedomostissa näinkin laajasti, kertoo siitä, että toimituksessa reformin uskotaan vaikuttavan Venäjän talouselämään.

Artikkelin teemoja olivat ministerien nöyrä suhtautuminen kohtaloonsa, uudistuksen vaikutus eri elämänaloilla, uudistuksen vaikutus hallituksen valtasuhteisiin, ministeri Levitinin kummallinen tausta, uudistuksen mallin uusvanhuus, uudistuksen hätäinen suunnittelu, konkreettisten muutosten hitaus ja uuden hallituksen työskentelyn mahdolliset hankaluudet.

Vedomostin artikkeli alkaa uutisomaisesti ”faktoilla” (*viisi päivää ennen valtion päämiehen vaaleja äänestäjille esiteltiin kompakti ja Kremlin laskelmien mukaan tehokkaampi hallitus*). Toisessa kappaleessa keskitytään nimitystilaisuuden taustoihin. Tässä yhteydessä ei kuitenkaan valaista uudistuksen ”laajempaa kontekstia”.

Alaotsikon *33:n sijaan 17* alle mahtuivat kaikki tärkeimmät tosiot itse uudistuksesta ja viittauksia hallintokoneiston uuden johtajan Dmitri Kozakin asemaan. Tämän jälkeen

käydään läpi, kuka sai ja minkä salkun uudessa hallituksessa. Samalla kerrotaan hallituksen uudistuneesta rakenteesta ja siitä, kenelle uudessa hallituksessa ei löytynyt sijaa. Uuden liikenne- ja viestintäministeriön sekä sen uuden johtajan Igor Levitinin esittely vei runsaasti tilaa. *Liiketalouden delegaatio* -alaotsikon alle mahtui monenlaista analyysiä uudesta tilanteesta. Osiossa puitiin mm. Levitinin taustaa kuljetusalalla ja tämän pätevyyttä liikenneministerin tehtäviin. Tämän jälkeen eri asiantuntijat spekuloidivat Levitinin nimitystä.

Viimeisen alaotsikon *Vähennys* alla kuvaillaan sitä, millä tavalla Putin yksinkertaisti toimeenpanovallan rakennetta. Artikkelin lopuksi käy kuitenkin ilmi, ettei ehdotus hallituksen rakenteen uudistuksesta ollut uusi, vaan samaa oli ehdotettu kauppakorkeakoulun hallintoreformiselvityksessä jo kaksi vuotta sitten.

7.5. Alustavaa pohdintaa

Uuden hallituksen nimittämisen uutisointi ei ollut ristiriidatonta. Tapahtuma sai osakseen epäileviä huomautuksia. Samalla Venäjän virkaatekevä presidentti Vladimir Putin sai kuitenkin paljon ylimääräistä huomiota. 10.3.2004 ilmestyneet etusivun jutut olivat yllättävän erityylyisiä, vaikka kaikki toimittajat olivat istuneet samassa tiedotustilaisuudessa. Lehdet eivät todellakaan tunnu imevän vaikutteita toisiltaan, vaan niillä on jokaisella hyvin pitkälle kehittynyt tapa tehdä asiat omalla tavallaan. Uutinen hallituksen rakenneuudistuksesta oli yksi harvoja aiheita, jotka oli uutisoitu etusivulla jokaisessa tutkimassani lehdessä ja joissa toimittajat siteerasivat samoja kommentteja.

Tutkimalla toimittajien käytänteitä halusin tutkia, kuinka suuressa määrin toimittajat ovat mukautuneet valtion ideologiaan. Mikä on journalismin tehtävä Putinin Venäjällä? Vastaako tehtävä journalismin paikkaa demokratiassa, josta Venäjän presidentti aika ajoin puhuu kauniin sanakääntein, mutta jonka toteutuminen Venäjällä vaikuttaa tällä hetkellä hyvin kaukaiselta? Miten ja kenen näkökulmaa Venäjän laatulehtien uutisointi tukee?

Käyn nyt kohta kohdalta läpi tutkimani lehtijutut. Esittelen aluksi lyhyesti, kuinka aion juttuja eritellä, mitä narratologisia työkaluja tulen käyttämään ja mitä juttujen piirteitä aion kussakin kappaleessa tutkia. Sen jälkeen käyn läpi tutkimani tekstin piirteet lehti kerrallaan. Aloitan tarkasteluni tutkimalla juttujen kerrontatekniikkaa.

7.6. Uutisoinnin vertailua

7.6.1. Kertoja

Kaikki toteamukset viittaavat tekstin tekijään (Davis, 47), vaikka kertojat eivät itse usein ole tekstin tekijöitä. Goffman erottaa tekstin ohjaajan (principal), sen jonka kanalta otollisesti juttu on kirjoitettu, kirjoittajan (author) joka sommittelee sanat paperille ja animaattorin (animator), joka on ne merkit paperilla. Toimittaja voi olla kaikki kolme yhtä aikaa, mutta usein toimittaja saattaa hyvinkin olla jutun kirjoittaja samalla, kun sen ohjaaja on esimerkiksi poliitikko, jota toimittaja jutussaan tukee. (Fairclough 2003, 12.)

Veikko Pietilä painottaa, ettei faktuaalisten esitysten kertojaa voida samaistaa jutun kirjoittaneeseen henkilöön (V. Pietilä 1988, 11). Eronen mukaan kertoja on uutisteksteissä selkeintä ymmärtää niiksi esitysteknisiksi operaatioiksi, joita käyttäen toimittaja muokkaa valmiin jutun (Eronen, 25, 42). Veikko Pietilä jakaa kertojan kolmeen ulottuvuuteen. Hänen mukaansa kertoja voi olla näkyvä tai näkymätön, tunnistautuva tai tunnistautumaton, asioihin puuttuva tai asioihin puuttumaton. (V. Pietilä 1988, 12-14, myös Ridell 1994, 114 ja Eronen, 43). Näkymättömästä kertojasta voidaan puhua vain tapauksissa, joissa kertoja ei myöskään tunnistaudu eikä puutu asioihin (Eronen, 45). Asioihin puuttumatonta toimittajaa ei tietenkään olekaan, mutta Pietilä tarkoittanee tässä tapauksessa toimittajaa, joka ei näkyvästi puutu asioihin, kuten Eronenkin pääättelee (sama).

Länsimaisen ihanteen mukaanhan uutisten kerrontatekniikan tulisi olla tunnistautumaton, näkymätön ja asioihin puuttumaton kertoja, joka siten erottaa mielipiteet tosiasioista (emt., 46). Venäjällä, jossa ei ole samanlaista perinnettä erottaa tosioita mielipiteistä, laatulehden toimittajan ei täydy tekeytyä ”näkymättömäksi” tai jättää kommentoimatta, kun kommentoimisen paikka on. Siten venäläisen uutistekstin kertojan ja henkilöiden diskurssit eivät ole yhtä tasavertaisia, kuin länsimaisen uutisen, jonka tuottamista säätelee ohje erottaa tosiasiat mielipiteistä (Journalistin ohjeet). Vaikka venäläisissä journalistiikan oppikirjoissa vedotaankin kansainvälisen journalistiliiton eettisiin ohjeisiin (ks. esim. Korkonosenko, 218-219), tuntuvat perinne ja ns. hyvän tyylin arvotus useimmiten ajavan hyvän journalistisen tavan edelle.

Rossiskaja Gazetan zامتkan kerrontatekniikka vastaa kutakuinkin länsimaisen ihanteen mukaista uutisen tunnistautumatonta, näkymättöntä ja asioihin puuttumatonta kertojaa. Kertoja puuttuu asioihin vain antamalla tilaa ainoastaan yhdelle toimijalle. Mutta uutinenhan on aina tulkinta tapahtuneesta (Eronen, 45), joten katson voivani luokitella

zametkan kertojan näkymättömäksi. Zametkan ohjaaja onkin mitä ilmeisimmin presidentti Putin, ei jutun kirjoittanut toimittaja.

Izvestijan reportaasin kertoja sen sijaan on asioihin puuttuva ja siten näkyvä. Kertoja ei kuitenkaan selkeästi tunnistaudu. Lukijalle ei käy täysin selväksi, kenen mielipiteistä jutussa kerrotaan, kun todetaan, että *oli vaikeaa ymmärtää politiikkaa, jolla ministerit nimettiin*, tai *oli täysin käsittämätöntä, kenen ominaisuudessa Dmitri Kozak esiintyi*. Jutussa otetaan kuitenkin kantaa käyttämällä niinkin arvottavia ilmauksia kuin *oli täysin käsittämätöntä* tai *pääministerin kuvakset alkoivat olla kaunopuheisia*.

Kommersantin reportaasissa kertoja on sekä näkyvä, tunnistautuva, että asioihin puuttuva. Jutussa on selkeä ”minä”, joka toimii reportaasissa tasavertaisesti poliittisten tekijöiden kanssa ja arvottaa tapahtumia ja sanomisia puuttuen näin asioihin. Kertoja kommentoikin aktiivisesti presidentti Putinin sanomisia.

Venäjän presidentti muistutti kaikkia, miksi hän erotti Mihail Kasjanovin ja hänen koko hallituksensa. Se tehtiin, hänen sanojensa mukaan, jotta maalle voitaisiin esitellä uusi hallituksen puheenjohtaja ja hallitus. Minä, joka olen mielestäni tottunut moneen, hämmästyin tämän muotoilun täydellistä itseriittoisuutta.

Toimittaja kuvailee presidentin sitaatteja riisuen ne kaikesta juhlallisuudesta. Valtion politiikka alkaa lukijastakin vaikuttaa hyvin helpolta, mutta absurdilta.

Vedomosti vetää muita laatulehtiä ”länsimaisempaa” linjaa. Kertoja on Rossiskaja Gazetan jutun kertojan tapaan tunnistautumaton, näkymätön ja asioihin puuttumaton. Kertoja on toki valinnut juttunsa lähteet, mutta ei sanottavasti muuten näkyvästi puutu jutun kulkuun. Vain parissa lauseessa jää epäselväksi, kenelle *Boris Aleshinin... kohtalo jäi epäselväksi* ja kenen kysymyksiä *Levitin ei suostunut kommentoimaan*. Tällöin lukija saattaa ymmärtää lauseen viittaavan kertojaan. Tämän suurempia viitteitä kertojaan tekstissä ei kuitenkaan ole.

Näkymätöntä kertojaa käyttivät siis sekä Vedomosti että Rossiskaja Gazeta. Valtion Rossiskaja Gazetassa uutisen ohjaaja oli kuitenkin selvästi jutun toimija, ei toimittaja kuten Vedomostin artikkelissa. Izvestijan ja Kommersantin reportaasien henkilökohtaisuus taas viittasi vahvasti toimittajaan tekstin ohjaajana. Vedomostin toimittaja pyrkiinkin (tiedostaen tai tietämättään) rakentamaan aiheestaan ns. vakavaa ja luotettavaa tulkintaa luomalla illuusion objektiivisuudesta. Izvestija ja erityisesti Kommersant sen sijaan minimoivat tilaisuuden juhlallisuuden näkymällä ja puuttumalla asioihin. Nämä

erot johtuvat varmasti pitkälti myös juttujen lajityypeistä. Kun artikkelin tiedonvälityksellinen tehtävä on löytää syy-seuraussuhteita, tulisi reportaasista käydä ilmi toimittajan henkilökohtainen kokemus.

7.6.2. Kertojan tietävyys

Myös kysymys kertojan tietävyydestä on tärkeä uutisten ideologisen puhuttelevuuden kannalta (Ridell 1994, 115). Mitä enemmän kerronta johtaa pisteeseen, josta käsin sen esittämät asiat näyttävät lukijalle tietyllä tavalla, sitä tietävämpi kertoja on (Eronen, 48). Kertoja voi jättää tekstin avoimeksi tuottamatta itse yhtenäistä tulkintaa tekstin esittämistä asioista tai puuttua asioihin selittämällä, arvioimalla jne. Journalisti voi pyrkiä tukemaan tai horjuttamaan henkilön omassa diskurssissa rakentamaa tulkintaa molemmilla tavoilla. (emt., 49-50.)

Veikko Pietilä on sittemmin luopunut tietävyydestä kertojan määreenä lievän harhaanjohtavuuden vuoksi. Tietävyyden sijaan Pietilä puhuu uutiskertojasta sidosdiskurssina, jonka avulla tekstin ainesta käsitellään. Kertovassa sidosdiskurssissa voidaan erottaa erinäisiä tekstin käsittelytapoja (tiivistysten, taustojen ja tunnistusten esittäminen jne.). (Pietilä, 1992, 45-53.) Taustafaktojen avulla voidaan tuottaa ”tietävyysvaikutelma” (Ridell 1994, 115).

Rossiskaja Gazetan juttu oli ainoa varsinainen uutinen. Uutisjournalistisena ihanteenaahan tuntuisi olevan ”eheä teksti” ja siten pyrkimys sulkeumaan (closure) (emt., 115-116). Samalla sulkeuman tuottaminen on uutisjournalistisessa koodistossa kielletty (emt., 116). Rossiskaja Gazetan zametkasta löytyy syy-seuraussuhteita, mutta kokonaisuudessaan se on melko avoin, sillä juttu koostuu lähinnä sitaateista, eikä toimittaja tuota tulkintaa tekstin esittämistä asioista. Koska jutussa pääsee ääneen vain yksi ihminen, henkilön diskurssi tuntuu dominoivan jopa kertojan diskurssia. Toisaalta jutusta ei siten löydy myös ainoatakaan poikkeavaa näkökantaa, joka olisi jättänyt tekstin avoimeksi.

Uutisessa kertojan ja henkilöiden diskurssien voidaan toki sanoa olevan tasavertaisempia kuin muissa teksteissä, sillä jo uutisten tuottamista säätelee kielto puuttua henkilöiden puheiden sisältöön (ts. vaatimus totuudenmukaisuuteen pyrkimisestä) (Journalistin ohjeet). Siten kertojan valta on hyvin teknistä. Siitä huolimatta se mahdollistaa diskursiivisen vallankäytön. (Ridell 1994, 117). Rossiskaja Gazetan jutussa diskursiivista valtaa oli käytetty vain ja ainoastaan presidentti Putinin hyväksi, joka sai sanottavansa painetuksi lehteen sensuroimattomana.

Izvestijan reportaasi on melko suljettu, sillä se on enemmän tarina kuin uutinen. Kertoja on siis ”tietävä”. Toisaalta kertoja ei tarjoa lukijalle valmiita ajatusmalleja tai puutu Kommersantin reportaasin kertojan tapaan asioihin selittämällä tai arvioimalla niitä. Izvestijan reportaasi ei kuitenkaan tarjoa lukijalle kovinkaan monia eri ”lukija-asemia”. Toisaalta teksti voi olla tätäkin kautta tehokas, sillä lukija saadaan tuottamaan tekstistä vain tiettyjä merkityksiä (Eronen, 49).

Kommersantin jutun sulkeuma asemoi lukijan todella spesifin ideologisen merkityksenannon kannalle. Reportaasin kertoja yhdistelee todella erityyppisiä elementtejä näennäisen yhtenäiseksi kokonaisuudeksi. Kommersantin reportaasi muistuttaa Erosen ”sulkeutuvaksi pyrkivää tekstiä”, joka rajaa mahdolliset tulkintamahdollisuudet vähiin: lukija voi joko hyväksyä tai hylätä tekstin (sama).

Vedomostin juttu tarjoaa lukijalle muita etusivun juttuja useampia mahdollisia lukutapoja. Vedomostin artikkelin kerronta vie jonkin matkaa sulkeumaan, joten kertojan voidaan katsoa olevan melko ”tietävä”. Tietävyysvaikutelmaa luodaan taustoittamalla juttu kunnolla. Jutusta löytyy selkeitä syy-seuraussuhteita. Kroitšikin mukaan artikkelin tehtävä onkin juuri etsiä lainalaisuuksia (ks. kappale 6.7.4.). Samalla teksti on kuitenkin avoin, sillä siinä esitetään eri näkökantoja vetämättä niistä minkäänlaisia johtopäätöksiä. Juttu on luonnollisesti Kommersantin reportaasia avoimempi, sillä reportaasi lajityyppinä sallii artikkeleita subjektiivisemmän otteen kerrontaan.

Tutkimani laatulehdet tuottivat sulkeuman eri tavoilla. Vedomostin sulkeuma rakentuu kattavasta taustoituksesta, jolla luodaan tietävyysvaikutelmaa. Samalla teksti jättää monia kohtia avoimiksi esittämällä erilaisia näkökantoja. Siten Vedomostin artikkeli lähestyy läntistä uutisjournalistista ihannetta, jossa teksti jää avoimeksi, mutta on samalla ”ehea”. Siten länsimaisin silmin katsottuna Vedomostin artikkeli saattaa näyttää muiden lehtien juttuja uskottavammalta. Rossiskaja Gazetan uutisessa sulkeumaa tuotettiin päästämällä ääneen vain yksi ihminen. Samalla teksti jäi avoimeksi, sillä toimittaja ei itse aktiivisesti tuottanut tulkintaa tekstissä esitetyistä asioista. Kommersantin ja Izvestijan reportaasit sen sijaan olivat reilusti sulkeutumaan pyrkiviä tekstejä, jotka jättivät vähän tilaa lukijan tulkintamahdollisuuksille. Niin avoimet kuin sulkeutumaan pyrkivät tekstit voivat olla ideologisesti tehokkaita, ja toimittaja voi tukea tai horjuttaa jutun toimijoiden diskurssia molemmilla tavoilla.

Rossiskaja Gazetan uskollisuus valtiolle näkyi hyvinkin vahvasti. Kyse saattoi olla myös jonkinlaisesta haluttomuudesta ottaa kantaa, kun kyse oli näin poliittisesti herkäs-

tä aiheesta. Oli pelattu varman päälle päästämällä presidentti yksin ääneen. Kommersant ja Izvestija tuntuivat toimivan enemmän markkina-, kuin poliittisen paineen alla. Toimittajat pyrkivät hyvin pitkälle viihdyttämään lukijoita puuttamalla ja kommentoimalla aktiivisesti. Samalla teksteistä rakentui sulkeutumaan pyrkiviä, jotta jutun tarinallisuus ja siten viihdyttävyyttä ei kärsisi. Vedomosti puolestaan tiedotti asiallisesti ajautumatta viihdyttäjän rooliin. Artikkelit eivät olleet millään muotoa riennaava, vaan hyvin asialliset.

7.6.3. Oletusyleisöt

Ainakin toimittajien itseymmärryksen kannalta on myös mielenkiintoista tutkia, millaisia ovat uutisiin sisältyvät oletukset yleisöstä, sillä ”kuviteltu yleisö” usein selittää ja oikeuttaa viestinnän ammattilaisten omia käytäntöjä (Ridell 1994, 161).

Ridellin mukaan suomalaisen journalistiseen ammatti-ideologiaan tuntuu sisältyvän omanlaistaan yleisön ”alaikäistämistä”. Yleisön katsotaan tarvitsevan journalistista apua pystyäkseen rakentamaan maailmankuvaansa, ymmärtääkseen vaikutussuhteita, arvioimaan politiikan tapahtumia suhteessa omaan elämäänsä jne. (emt., 162.) Tutkimieni laulehtien kannalta tilanne on mielenkiintoinen, sillä niiden oletusyleisö on nimenomaan aktiivinen ja omilla aivoillaan ajatteleva eliitti, joka Ridellin mukaan ei ainakaan Suomessa riittäisi oikeuttamaan uutisjournalismin omaksumaa ”edustustehtävää”, ainakaan samassa mielessä kuin nyt (sama).

Rossiskaja Gazetan uutinen on tutkimistani jutuista yksipuolisin, mutta samalla selkein. Lukijaa ei piinata valtavalla toimijoiden määrällä. Toisaalta aihetta ei myöskään käsitellä kovin monipuolisesti, eikä taustoitusta juuri ole. Kertoja ei jutustele lukijan kanssa, vaan ote on enemmänkin tiedottava, jopa valistava. Uutisesta (varsinkin sen alusta) paistaa läpi se, että Rossiskaja Gazeta on Venäjän hallituksen kontrollissa ja että lehdellä on sanomalehden ”normaalien tehtävien” lisäksi velvollisuus julkaista asiakirjat hallituksen päätöksistä sellaisenaan. Ehkä siksi myös etusivun uutiseen oli kirjattu, minkä artiklan mukaisesti ukaasit hallituksen uudistuksesta allekirjoitettiin.

Izvestijan reportaasin kirjoittajan suhde lukijaan on asiallinen, mutta samalla ystävällinen. Teksti on tyyliltään jutustelevaa, mutta toimittaja varoo kuitenkin heittäytymästä liian provosoivaksi. Lukija saa itse päätellä, mitä ajattelee tapahtumista, mutta kirjoittaja ohjaa ajatuksenkulkua yhdistelemällä sitaateista käsittämättömiä epäloogisia ajatuskuluja. Izvestija ei valista, vaan näyttää oletettavan lukijoidensa olevan perillä politiikasta, sillä uudistuksen tai toimijoiden taustaa ei juuri selitellä.

Myös **Kommersantin** lukijan oletetaan olevan perillä maan tapahtumista, sillä reportaasin toimijoiden määrä ei juuri anna armoa maan politiikasta tietämättömille. Juttu on täynnä viittauksia ministereiden henkilökohtaisiin piirteisiin, jotka vain Venäjän sisäpolitiikan seuraamiseen vihkiytyneet lukijat saattavat tuntea. Reportaasi on toki viihdyttävää luettavaa sellaisenaankin, mutta tavallinen kansalainen voi tuntea itsensä hieman ulkopuoliseksi, kun taustoitusta ei juuri ole tarjolla.

Vedomostin oletettu lukijakunta lienee muiden lehtien lukijakuntaa spesifimpi. Lehti on suunnattu selkeästi taloudesta kiinnostuneelle yleisölle, sillä artikkelissa keskitytään pohtimaan uudistuksen vaikutusta talous- ja liike-elämään. Tapahtumille ei naureskella, vaan lehdessä keskitytään kyselemään eri alojen asiantuntijoilta, miten uudistus voisi vaikuttaa eri alojen kehitykseen. Taustoitus on muita lehtiä laajempaa (vaikka itse hallituksen uudistuksen taustaa ei tässäkään artikkelissa valoteta), joten periaatteessa artikkelista käy ilmi kaikki oleellinen niillekin lukijoille, joilla aiempaa tietoa jutun toimijoista ei ole. Vedomostin artikkeli onkin hyvä esimerkki siitä, kuinka lukijalle ei rakennu vain yhtä ainoata luenta-asemaa, vaan lukija voi lukea tekstin monella eri tavalla (Prince, 131).

Valtion Rossiskaja Gazetan ote uutisointiin oli ”laatulehtien” tyyliä huomattavasti yleisöä alaikäistävämpää. Juttu luotti ainoastaan maan päämieheen lähteenään, ja myös lukijoiden oletettiin olevan presidentille kuuliaisia. Tutkimieni ”laatulehtien” suhde yleisönsä oli huomattavasti hienostuneempi. Lukijan oletettiin olevan perillä tapahtumista ja Venäjän poliittisista toimijoista. Vedomostin suhtautuminen yleisöön oli vallan ammattimaista, sillä juttu oli niin hyvin taustoitettu, että sitä saattoi lukea Venäjän politiikkaan ja talouteen perehtymätönkin. Samalla lehti ei kuitenkaan sortunut yleisön aliarviointiin, vaan tarjosi varsin kattavan paketin hallituksen rakenneuudistuksen hienouksista. Tietysti juttujen kirjoittamista ohjaavat tietyt konventiot, jotka liittyvät valittuihin lajityyppeihin.

Myös luenta ohjailee sisäislukija ts. ne tavat ja tottumukset, joita tietäntyyppisen tekstin lukemiseen liitämme. Nämä tavat ovat aina genresidonnaisia, toisin sanoen lukijalla (kuten myös kirjoittajalla) on oma käsityksensä siitä, millaista tekstin ”tulisi olla”. Tämä taas vaikuttaa tapaan, jolla toimittaja kirjoittaa ja lukija lukee tekstin. Siten esimerkiksi Kommersantin reportaasin ja Vedomostin artikkelin luenta voivat ohjata hyvin erilaiset konventiot ja odotukset, sikäli kun yleisön herkkyyys lajityypeille on säilynyt. Fowlerin mukaan esimerkiksi uutisten lukeminen on usein hyvinkin kapeakatseista (Fowler, 66).

7.6.4. Kirjoittajan suhde jutun poliittisiin toimijoihin

Erosen mukaan toimittaja rakentaa tietäntyyppistä yhteiskuntaa antamalla eri poliittisille ryhmille erilaiset mahdollisuudet puhutella lehden kautta lukijoita (Eronen, 30). Tämä tapahtuu journalististen tekniikkojen avulla ts. pyrkimyksellä joko tukea tai horjuttaa poliittisen toimijan itsestään rakentamaa tulkintaa. Tämä ilmenee lehtitekstissä pyrkimyksenä liittää poliittiset toimijat joko ”me” tai ”ne” -yhteisöön. (emt., 28-29.) Erosen mukaan ”me” -yhteisöön kuulumisen ehtona on nimenomaan, että toimittaja pyrkii ymmärtämään jutun poliittisen uutisaiheaktorin kommunikoimia ajatuksia ja pyrkii ymmärtämään näitä ajatuksia ajatuksina sekä tämän performatiota performatiolla. Lisäksi merkinä esiintyvää aktoria on tulkittava samana merkinä, kuin minä aktori itse esiintyy. (emt., 29.) Poliittinen uutisaktori kuuluu ”ne” -yhteisöön, mikäli edellä mainitut ehdot eivät täyty (sama).

Eronen on muokannut Kauko Pietilän kehittämää mallia journalistien kielenkäyttövoista. Hän erottelee neljä erilaista jutun uutisaktorien ajatusten tukemisen tai horjuttamisen tapaa, jotka hän on nimennyt ensimmäiseksi ja toiseksi tukevaksi strategiaksi sekä ensimmäiseksi ja toiseksi sotkevaksi strategiaksi (emt., 56, 37-38).

Rossiskaja Gazetan uutisessa jutun toimijat kuuluvat selvästi ”meihin”. Kertoja ei asetu vastakarvaan toimijoiden kanssa, vaan myötäilee näiden kommentteja. Näin lehti tukee poliittisen aktorin pyrkimystä tarjota tiettyä tulkintaa itsestään (emt., 56). Kertoja pyrkii loppuun asti ymmärtämään presidentti Putinin ajatuksia ajatuksina ja asemoi lukijan niin kuin jutun toimija itse toivoo.

Kertoja näyttääkin valinnee Erosen Pietilältä mukaillun toisen tukevan strategian (ks. Eronen, 37), jossa journalisti tulkitsee presidentin performatiota performatiolla näkökulmasta merkinä jostain. Toisin sanoen toimittaja ei ainoastaan anna presidentin sanoa sanottavaansa, vaan myös tulkitsee toimijan performatiota tätä tukevalla tavalla. Tämä käy ilmi jo ensimmäisestä kappaleesta, jossa *Presidentti lupasi olla muuttamatta (hallituksen) kokoonpanoa, jos sattuisi voittamaan presidentinvaalit*. Presidentin ”lupaaminen” on toimittajan tulkintaa. Jää myös epäselväksi, kuuluuko ilmaisu ”sattuisi voittamaan” toimittajalle vai presidentille. Jutussa presidentti myös *erityisesti huomautti ja muistutti*. Tyyli on yleensä ottaen kuivakan virallinen ja näennäisen objektiivinen.

Izvestijassa ”meihin” kuuluvat selkeästi yleisön ja kertojan lisäksi muut paikalla olleet journalistit. Poliitikot sen sijaan ovat vahvasti ”niitä”. Mm. kommentti *Permiläinen ku-*

vernööri Juri Trutnev herätti todellista ihmetystä saa lukijan asettumaan ihmettelevien ja ”tietämättömien” puolelle, kun taas poliitikkojen toimintaa on syytä ihmetellä. Johtoportaan naurettavuus toimittajan silmissä tuodaan vaivihkaa esille valittujen sitaattien kautta.

Izvestijan reportaasi noudattaa kutakuinkin ensimmäistä sotkevaa strategiaa. Jutussa puututaan useimmiten juuri poliittisten toimijoiden sanomisiin, ts. niitä tulkitaan usein itse toimijoiden kannalta kielteisellä tavalla. Tulkintaan liittyy usein ironiaa ja kommentteja toimijoiden tavasta ilmaista sanottavansa. Erityisen työkeästi suhtauduttiin pääministeri Fradkovin puheisiin ja tämän kuivakkaan tyyliin, jota toimittaja kommentoi säälimättä. Tästä esimerkkinä mainittakoon pääministeri Fradkovin kommentit ”*Mihail Jurevitš on kokenut ja energinen ihminen*”, *heitti pääministeri esitellessään Mihail Zurabovia... ja Kun tuli Igor Levitinin, uuden liikenneministerin vuoro, pääministerin kuvaukset alkoivat olla kaunopuheisia....*

Juttuun mahtui myös toisen sotkevan strategian piirteitä, sillä paikoittain reportaasissa kommentoitiin myös poliittisten toimijoiden tahatonta performaatiota. Paikoin toimittaja myös kommentoi tapahtumia suoraan. Jutun alussa johtoportaan käytäntöjä kommentoidaan kertomalla, että (kokouksiin) *Ulkopuolisia ei enää kutsuta*. Reportaasin loppupuolella toimittaja kommentoi myös ministerien nimityspolitiikkaa toteamalla, että *oli vaikeaa ymmärtää politiikkaa, jolla ministerit nimitettiin*.

Jo **Kommersantin** reportaasin johdannossa kerrotaan, kuinka *Kommersantin kirjeenvaihtaja Andrei Kolesnikov yritti hallituksen istunnossa katsella osanottajia kasvoihin selvittääkseen, millaisessa maassa meidän tulee asua seuraavat neljä vuotta*. Jo tästä käy ilmi muutamia jutulle tyypillisiä piirteitä. Reportaasi kertoo tarinan nimenomaan ”sitoutumattoman tarkkailijan” näkökulmasta, joka viattoman uteliaana tutkii, millaisia muutoksia maassa tapahtuu. Tässä tapauksessa ”sitoutumaton tarkkailija” on kuitenkin Venäjän politiikkaan vihkiytynyt toimittaja, joka on työskennellyt näissä tehtävissä jo vuosia.

Jutussa oletetaan, että toimittaja kykenee tilannetta tarkkailemalla kertomaan lukijalle niinkin suurisuuntaisia asioita kuin, millaisessa maassa kansalaisten täytyy hallituksen rakennemuutoksen myötä asua. Lukija luokitellaan heti jutun alussa ”meihin” ja jutun poliittiset toimijat ”niihin” (ts. heihin, joista riippuu, millaisessa maassa **meidän** tulee asua). Tekstistä paistaa myös epätietoisuus ja ennakoimattomuus, joka Venäjällä vallitsee. Ei voida olla varmoja, onko muutos hyvästä vai pahasta.

Juttu horjuttaa poliittisten toimijoiden uskottavuutta Izvestijan tapaan ensimmäisellä sotkevalla strategialla. Toimittaja puuttuu toimijoiden sanomisiin kommentoimalla niitä varsin kärkkäästi. Toimijat saavat ensin sanoa sanottavansa, ja tämän jälkeen toimittaja kertoo oman mielipiteensä. Jutussa suhtaudutaan yhtä skeptisesti niin presidentti Putinin kuin pääministeri Fradkovinkin sanomisiin ja tekemisiin. Putinin sanomisia toimittaja kommentoi mm. julkaisemalla oman mielipiteensä Putinin kommentista siitä, kuinka *”uudelleenjärjestely tulisi vielä läpi laadukkaasti... ja tappiota itse hallinnon prosessille.”* Tätä toimittaja kommentoi toteamalla, ettei hän (presidentti) *tosin muistanut, onnistuttiinko suunniteltu aineellistamaan tosielämässä.*

Reportaasin kirjoittaja kuittaa myös liikenneministerin esittelyn viittaamalla pääministeri Fradkovin puheeseen. Ministerinä toimiminen tulee olemaan hänelle helppoa, *sillä hän on palvellut armeijassa ja puuhastellut liikemiehenä. Siinä kaikki, hän onkin valmis ministeri!*

Tämän lisäksi toimijoiden uskottavuutta horjutetaan jutussa myös toisella sotkevalla strategialla: puuttumalla toimijoiden esitykseen. Presidentin hallinnon viranomaiset tehdään naurunalaisiksi kuvailemalla heidän keskusteluaan, jonka toimittaja on mitä ilmeisimmin kuullut vahingossa. Tällaiset journalistisen etiikan puolesta arveluttavat käytännöt ovat hyvin tavallisia jopa Venäjän laatulehdissä.

Toimittaja ottaa kantaa valittujen ministerien hampaattomuuteen julkaisemalla oman kommenttinsa: *Suosittelut antoivat ymmärtää, että pitävät jo nyt uuden pääministerin vitseistä, hekin ovat vielä arkoja.* Tekstistä käy ilmi valittujen mielistelevä asenne pääministeriä kohtaan. Samalla lukija voi kuitenkin olettaa, etteivät ministerit loputtomiin ole näin arkoja.

Toimittaja tulkitsi myös vastanimitettyjen ministerien vakavaa ilmettä presidentin uudistuksen tarvetta selittelevän kommentin (*uudistus toteutettiin, jotta voitaisiin ”konkreettisesti kasvattaa jokaisen tänään nimitetyn ministerin henkilökohtaista vastuuta siinä työssä, joka kullekin on tehtäväksi annettu*”) jälkeen seuraavasti:

Kukaan heistä ei hymyillyt, mutta kukaan ei mielestäni myöskään mahtailut omalla tärkeyden tunteellaan. Heidän kasvoilleen oli kirjoitettu jotain uutta, jotain hädin tuskin näkyvää, miltei huomaamatonta, mutta joka tapauksessa jotain ennennäkemätöntä. Mutta mitä?

Äkkiä ymmärsin. Sitähän se on! Tietysti! Nämä ihmiset istuivat täällä tuntien henkilökohtaista vastuuta heille osoitetusta työstä!

Vedomostin artikkelin ”me” ovat toimittajan lisäksi artikkelissa esiintyvät talousasiantuntijat, joiden diskurssi saa jutussa hiljaisen hyväksynnän. Jutun poliittiset toimijat sen sijaan ovat ”niitä”, joiden tekemiset vaikuttavat ”meidän” bisneksiimme ja elämäämme. ”Ne” eivät ole kuitenkaan yhtä kaukana ”meistä” kuin esimerkiksi Izvestijan ja Kommersantin jutuissa.

Tekstistä paistaa tietty skeptisyys uudistusta kohtaan. Tämä käy ilmi pienistä huomioista, kuten *äänestäjille esiteltiin kompakti ja, Kremlin laskelmien mukaan, tehokas hallitus*. Toimittaja ei kuitenkaan muuten horjuta toimijoiden sanottavia, vaan lähestulkoon myötäilee niitä. Varsinkin presidentti Putinia jutussa käsitellään silkkihansikkain. Presidentin sanomiset on julkaistu sellaisenaan, eikä maan päämiehen puheita kommentoida juuri lainkaan. Jutun asiantuntijoita toimittaja tukee ensimmäisen tukevan strategian hengessä päästämällä heidät vapaasti ääneen puuttumatta puheiden sisältöön. Toimittaja ei kuitenkaan suoranaisesti tue heidän sanomisiaan.

Tarkemmin katsottuna Vedomostin jutusta löytyy kuitenkin muutamia ironisia huomioita, jotka horjuttavat lähinnä presidentti Putinin ja pääministeri Fradkovin diskurssia, mutta ne eivät ole millään tavalla silmään pistäviä. Näistä esimerkkinä mainittakoon Fradkovin julkaistu kommentti: *”Upseerin ja yrittäjän yhdistelmä tarjoaa meille tuoreen näkökulman infrastruktuurin alaan ja liikuttaa sitä eteenpäin”*, *selvensi Levitinin nimitystä Fradkov*. Tämä kommentti julkaistiin jutussa sen jälkeen, kun toimittaja oli ensin selvittänyt, että Levitin on koko ikänsä työskennellyt rautatiekuljetusten parissa. Toinen vastaava ”piikki” seuraa jutussa myöhemmin, kun kauppakorkeakoulun rehtori selvittää, kuinka vastaavanlaista uudistusta ehdotettiin jo kaksi vuotta aiemmin. Nyt presidentti Putin kuitenkin esittelee uudistusta omien ministeriensä keksintönä.

Rossiskaja Gazeta täytti moitteettomasti oman edustustehtävänsä hallituksen lehtenä. Kaikki poliitikot kuuluvat meihin, ts. niihin, joille lehti tulee viran puolesta. Mielenkiintoista Kommersantin ja Izvestijan reportaaseissa oli paikalla olleiden toimittajien vahva ja näkyvä kuuluminen meihin. Toimittajat tekivät itsestään aktiivisesti julkisuuden henkilöitä, joilla on oma persoonallinen tyyli ja ote kirjoittamiseen. Ainakin Kommersantin reportaasia leimasi kirjoittajan henkilökohtainen tyyli kirjoittaa ja polemisoida.

Sekä Kommersant että Izvestija luokittelivat poliitikot ”niihin”. Izvestija oli kriittisempään kuitenkin Kommersantia huomattavasti helläkätisempi, varsinkin kun kyse oli presidentti Putinista. Tämä saattaa johtua varoituksista, joita lehti sai kritisoidaan Putinin aikeita palauttaa vanha kansallislaulu (ks. luku 6.4.1.). Presidentin toimia saatettiin arvostella, mutta henkilökohtaisuuksiin ei menty. Izvestija pidättäytyi kommentoimasta Putinin lausuntoja. Pääministeri Fradkovia reportaasista käsiteltiin huomattavasti rankeemmin ottein. Kommersant sen sijaan oli hyökännyt sekä presidentti Putinin että pääministeri Fradkovin kimppuun. Tämä selittynee osaksi sillä, että lehden omistaa maanpakoon pakotettu oligarkki Boris Berezovski, jonka tunteet Venäjän nykyistä hallintoa kohtaan ovat hyvin viileät. Kaikista itsenäisimmin tapahtuman tuntuikin uutisoivan Vedomosti, jonka omistaa ulkomainen Independent Media. Juttu oli myös kirjoitettu täysin eri näkökulmasta, lähinnä talouselämää silmällä pitäen. Tämä saattoi osaltaan pehmentää jutun sävyä. Muissa hallituksen rakenneuudistusta sivuavissa jutuissaan Vedomosti otti uudistukseen huomattavasti kriittisemmän kannan (ks. luvut 6.9.2-6.9.4).

7.6.5. Jutun näkökulma

Lehtitekstejä voidaan tarkastella painottamalla kertojan tai näkökulman merkitystä. Narratologian näkökulmasta kertojan merkitystä painottava tarkastelutapa on tietysti relevantimpi (Ridell 1994, 90), sillä jutun toimijat esiintyvät tekstissä aina kertojalle alisteisina. Ääni kuuluu kuitenkin aina kertojalle, jopa suorissa repliikeissä (Ridell 1990, 51), sillä ainoastaan kertoja voi käyttää tekstissä kieltä: näkökulma antaa kertojan käyttämälle kielelle sen sävyn (Rimmon-Kenan, 82). Kertoja voi suhtautua henkilöiden diskursseihin neutraalisti tai tukea tai horjuttaa henkilöiden tulkintoja asioista. Mitä enemmän kertoja puuttuu henkilöiden diskurssiin, sitä alisteisempi henkilö on kertojalle. (Eronen, 40.)

Uutisessa kertojan valta henkilöihin ei ole kuitenkaan ehdoton (Ridell 1994, 90). Tekstin ”ääni” kuuluu aina kertojalle, mutta näkökulma usein jollekulle muulle (emt., 87). Kertojan näkökulma sijaitsee narratologian mukaan diskurssissa. Kun näkökulma sen sijaan kuuluu henkilölle, se sijaitsee tarinassa. (emt., 88.) Jos kertojan ääni on ne keinot, joilla tarinan tapahtumat ja henkilöt ilmaistaan, on näkökulma Chatmanin mukaan fyysinen paikka, ideologinen tilanne tai käytännöllinen elämänorientaatio, johon kerrotut tapahtumat ovat suhteessa (Chatman, 153). Otan oman aineistoni näkökulmien tarkastelun pohjaksi presidentti Putinin sitaatin ”*hallituksen rakenteesta tulee entistä kompaktimpi*”, jonka jokainen lehti painoi sivuilleen.

Rossiskaja Gazetan jutussa lähdeä ei mainita lainkaan, vaan toimittaja muotoilee sitaattia tosion toteamalla omissa nimissään, että *Siten (uudistuksen myötä) hallituksen rakenteesta tulee entistä kompaktimpi*. Näin henkilön näkökulmasta on tullut kertojan näkökulma. Muita juttuja lukematta olisi mahdotonta päätellä, kenen näkökulmasta on kyse. Rossiskaja Gazetan uutisesta ei juuri tunnukaan löytyvän muita näkökulmia. Kertoja ei juuri puutu henkilön diskurssiin, vaan Putin saa puhua kertojan puuttumatta puheisiin. Lähes kaikki Putinin lausunnot ovat suoria sitaatteja, ja ne kommentit, joita presidentti ei puhu ”suoraan”, kertoja on ominut omaan näkökulmaansa. Rossiskaja Gazetan jutusta on erotettavissa kertojan havaintonäkökulman (*sanoi presidentti, sanoi maan päämies*) lisäksi kertojan tulkintaa toimijan puheesta, jolloin kertojan diskurssiin tuntuu sisältyvän toimijan (tässä presidentti Putinin) näkökulma (ks. Ridell 1994, 88). Tämä käy ilmi mm. ilmaisuihin *hän erityisesti huomautti ja presidentti lupasi*. Tämän lisäksi uutisesta löytyy myös kertojan tiedollinen näkökulma (esim. *Kaikki ukaasit allekirjoitettiin Venäjän federaation 83 artiklan, kohdan d mukaisesti...*).

Myös **Vedomosti** upottaa kommentin hallituksen kompaktiudesta tekstiin, mutta suoran kopioimisen sijaan toimittaja toteaa, että *viisi päivää ennen valtion päämiehen vaaleja äänestäjille esiteltiin kompakti ja, Kremlin laskelmien mukaan, tehokas hallitus*. Toimittaja ei kyseenalaista hallituksen kompaktiutta, mutta on hieman epäluuloinen tehokkuuden suhteen. Muotoilusta käy ilmi, että kyseessä on ainakin osittain Kremlin, ei kertojan mielipide. Samalla kyseessä on äänestäjien havaintonäkökulma, heillehän esiteltiin *Kremlin laskelmien mukaan tehokas hallitus*. Äänestäjät ovat tosin melko passiivisessa osassa. Jutusta löytyy runsaasti kertojan havaintoja, esimerkiksi lauseissa *Lähde valkoisessa talossa kertoo...*, *Presidentin hallinnossa puhutaan...* ja *...virkamies vahvistaa, että itse Putin pyysi Kozakia...* sekä muita juttuja enemmän kertojan ”tiedollista” näkökulmaa. Kertoja ei juuri puutu henkilöiden diskursseihin.

Kommersantissa Putinin sitaatti on sijoitettu omalle paikalleen, päämiehen suuhun, rienaavaan sävyyn heti uudistuksen laadukkuuden spekuloinnin jälkeen *Niin tai näin, lopputulos on ”kompaktimpi hallitus, joka tulee koostumaan...*”. Lause ei sisällä toimittajan havaintoa, vaan pelkän sitaatin, mutta edeltävistä virkkeistä käy ilmi, miten skeptisesti toimittaja suhtautuu hallituksen uudistuksiin. Reportaasissa viljellään luonnollisesti paljon kertojan havaintonäkökulmaa, sillä venäläisten journalistiikan oppikirjojen mukaan reportaasi vaatii nimenomaista tilanteeseen heittäytymistä ja henkilökohtaista otetta (Kroitšik, 143). Jutussa toimii niin selkeä ”minä”, että muut näkökulmat jäävät kerto-

jan näkökulman varjoon. Kertojan havaintonäkökulman lisäksi jutusta voi löytää hieman kertojan ”tiedollista” näkökulmaa mm. kohdassa *Kun lain mukaan heidän tulisi 14. päivän jälkeen jättää erohakemuksensa, riittää nyt, että heidät yksinkertaisesti rekisteröidään uusiin virkoihin.*

Izvestijasta käy ilmi, että ajatuksen ”kompaktimmasta hallituksesta” lausui julki itse asiassa presidentti. Jutussa kompaktius käy ilmi epäsuorasta lainauksesta: *Putinin mukaan uudesta hallituksesta tulee entistä kompaktimpi.* Lause sisältää kertojan havaintonäkökulman. Siten toimittaja ei kirjaa edes uuden hallituksen mahdollista kompaktiutta omiin nimiinsä. Jutusta löytyy monia eri näkökulmia mm. kertojan ”tiedollinen” näkökulma, jota oli tosin huomattavasti vähemmän kuin Vedomostin jutussa. ”Tiedollinen” näkökulma käy ilmi ainakin toteamuksesta: *Siihen (hallitukseen) tulee yksi varapääministeri ja kaksi kertaa vähemmän ministereitä (heitä oli 30 pääministeri ja hänen kakkosmiehensä mukaan lukien. Nyt heitä on 17).* Tämän lisäksi jutusta löytyy yllättäen myös uusien ministerien näkökulma, joilla *ei ole syytä huoleen....* Tämä saattoi tosin olla pientä ironiaa toimituksen puolelta. Yleensä ottaen pääministeri Fradkov oli presidentti Putinia alisteisempi kertojalle.

Ainoastaan Rossiskaja Gazeta oli ominut presidentti Putinin kommentin sellaisenaan omiin nimiinsä. Juttu oli kautta linjan samantyylinen. Kertoja sulautui näpsäkästi presidentti Putinin diskurssiin ja uiskenteli presidentin kommenttien vanavedessä. Vedomostista löytyi presidentin näkökulmaa enemmän kertojan tiedollista näkökulmaa, sillä juttu oli artikkeli ja siksi monipuolisesti taustoitettu. Artikkelissa oli myös paljon kertojan havaintoja, jotka tosin viittasivat usein lehden epämääräisiin nimettömiin lähteisiin. Mielenkiintoinen oli myös passiivisten äänestäjien näkökulma, joka ei esiintynyt muissa lehdissä lainkaan.

Kaikista kauimmaksi presidentti Putinin (ja Rossiskaja Gazetan) diskurssista jäi Kommersant, jonka näkökulma oli vahvasti toimittajan ja ”muiden tietämättömien”. Izvestijan reportaasista sen sijaan käy selkeimmin ilmi, että nimenomaan Putin lausui ajatuksen ”kompaktimmasta hallituksesta”. Izvestija onkin yleensä ottaen Kommersantia asiallisempi ja siten ehkä hieman uskottavampi.

7.6.6. Jutun uskottavuus

Jutut tuntuivat Vedomostin talouspaineista artikkelia lukuun ottamatta jotakuinkin heppoisilta. Yhdysvaltalaisen sosiologin Gaye Tuchmanin mukaan toimittaja rakentaa omien juttujensa uskottavuutta seuraavien menetelmien avulla:

- Esittämällä ristiriitaisia tai toisistaan poikkeavia näkökantoja (jutun on näytettävä siltä, että lähteet on valittu kattavasti ja riittävän monipuolisesti)
- Valitsemalla erityisesti jutun sisältöä tukevia faktoja
- Käyttämällä lainausmerkkejä
- Esittämällä uutisen sisältö tutussa järjestyksessä (mitä, missä, milloin, miten, miksi, kuka)
- Erottamalla uutiset muusta aineistosta (Tuchman, 1978).

Myös Fowler huomauttaa, että sanomalehdet erottavat päivittäin otsikoimalla artikkelit, jotka edustavat toimittajien mielipiteitä ("Me sanomme", "Pääkirjoitus" jne.). Näin tuetaan väitettä, että muut osiot ovat "raportteja" tai "puhtaita faktoja" (Fowler, 2008). Tässä suhteessa Venäjän lehdet tekevät mielenkiintoisen poikkeuksen. Venäjällä ei nimittäin ole vakiintunutta tapaa jakaa juttuja mielipiteisiin ja "faktoihin", sillä marxilaisessa journalistiikan teoriassa ehdotonta eroa uutisen ja kommentin välille ei tehty (Hemánus, 22). Vain muutamat lehdet jakavat artikkelit erilaisten alaotsikkojen alle, mutta nekin antavat usein vain viitteitä siitä, miten artikkeli asioita käsittelee.

Van Leeuwen nimeää tekstin legitimaation neljä strategiaa: 1) vetoaminen auktoriteettiin, 2) vetoaminen institutionalisoidun toiminnan hyötyyn, 3) vetoaminen arvoihin ja 4) tarinan uskottavuus rakentuu narratiivin kautta (Fairclough 2003, 98).

Rossiskaja Gazetan "pikku uutisen" uskottavuutta rakennetaan vetoamalla korkearvoiseen lähteeseen (tässä presidenttiin) ja virallisuuteen. Jutussa vedotaan myös uudistuksen hyötyyn (*rakenteesta tulee entistä kompaktimpi*). Hallituksen rakenneuudistukselle haetaan oikeutusta vetoamalla päätöksen laillisuuteen. Uutisen alussa viitataan Venäjän federaation 83 artiklan kohtaan d, joka lienee tuntematon suurimmalle osalle lukijoista. Tuchmanin mainitsemia ristiriitaisia näkökantoja tästä jutusta ei juuri löytynyt, ja vaikka uutisessa käytetään paljon lainausmerkkejä, ne eivät pelasta juttua siltä tosiasialta, että uutisessa on vain yksi lähde. Juttu ei ole myöskään muodoltaan tyyli- puhdas uutinen, vaan sen rakenteessa on pientä epäloogisuutta.

Izvestijan reportaasissa haetaan vakuuttavuutta tarinan avulla. Jutussa on toki suhteessa enemmän lainauksia kuin esimerkiksi **Kommersantin** reportaasissa, mutta lähteitä on niin vähän, että jutun uskottavuus täytyy rakentaa narratiivin varaan. Reportaasiin ei Venäjällä liitetäkään tiukkoja muotovaatimuksia tai odotuksia lähteiden kattavuudesta. Venäläisten journalistien koulutukseen tarkoitettujen oppikirjojen mukaan reportaasin kirjoittajan tehtävä on yksinkertaisesti ottaa aktiivinen rooli tilanteita kuvaillessa (Kroitšik, 143). Tekstistä on turha etsiä ristiriitaisia mielipiteitä tai tosioita, jotka tukisivat jutun sisältöä, sillä juttua ei ole juurikaan taustoitettu. Koska reportaasi koostuu lähinnä tilanteen kuvailusta, nämä kuvakset myös kantavat tarinaa ja luovat jutulle siten uskottavuutta.

Kommersantin reportaasi muistuttaa enemmän kertomusta kuin uutista, ja sen lienee tarkoitus pitää yllä lukijan mielenkiintoa loppuun saakka, sillä varsinaisia merkittäviä tosioita jutusta löytyy vasta puolivälin tuolla puolen. Myös **Kommersantin** reportaasin uskottavuus rakentuu siis vahvasti narratiivin varaan. Uskottavuutta luo toimittajaan samastuminen ja ehkä jollain tasolla myös jutun kirjoittajan status. Tässä tapauksessa kyseessä on tunnettu poliittinen toimittaja, jonka tyylin lehden lukijat varmasti tunnustavat.

Lukija saadaan naureskelemaan tarkkailijan kanssa maan johtoportaalalle ja tapahtumien ajoittain mielettömiltä tuntuville yksityiskohtille. Vaikutusta on tehostettu kertomalla lukijalle näennäisen turhia yksityiskohtia, kuten kahden presidentin hallinnon työntekijän välillä käyty keskustelu ennen varsinaisen tilaisuuden alkua. Tekstissä ei juuri näy ristiriitaisia mielipiteitä, vaikka toimittaja kommentoikin tapahtumien kulkua varsin kärkkäästi. Lähteitä on vähän, eikä varsinaisia jutun sisältöä tukevia faktojakaan juuri ole, jollei lasketa itse tilanteen kuvailua. Uskottavuutta voi toki lisätä toden tuntu, joka syntyy nimenomaan tilanteen yksityiskohtaisesta kuvailusta.

Vedomostin jutun uskottavuutta rakennetaan muita juttuja ”länsimaisemmin” standardein. **Vedomostin** artikkeli on tutkimistani jutuista ainoa, josta voi löytää aidosti monipuolisia lähteitä ja keskenään ristiriitaisia näkökantoja. Esimerkkinä tästä mainittakoon **Vedomostin** pohdiskelu siitä, kuka oli uuden liikenneministeri Levitinin nimityksen takana.

Entinen duuman jäsen Konstantin Remtšukov näkee Levitinin nimityksen ”*presidenttikandidaatti Putinin luottomiehen*”, *Mordašovan saavutuksena*. ”*(Mordašovin) miehet ovat presidentin luottomiehiä*”, *Remtšukov kertoo*. *Mutta kansallisen strategian neuvos-*

ton puheenjohtaja Stanislav Belkovski on eri mieltä tulkinnasta: ”Levitin ei ole Mordašovin mies. Päinvastoin, Putinin piiri tutustutti Levitinin aikanaan Mordašoviin, kun tämä halusi varmistaa tukensa taistelussa (”Bazelan” johtajien neuvoston johtajaa Oleg) Deripaskaa vastaan”.

Toimittajan selvittämät tiedot on kirjattu lähes aina jonkun autoritäärisen lähteen nimiin, ja uutisen muotokin seurailee kansainvälisiä standardeja. Juttu on myös harvinaisen kattavasti taustoitettu, mikä osaltaan tukee jutun uskottavuutta.

Rossiskaja Gazetan zametkan suurin puute oli lähteiden yksipuolisuus. Toisaalta lehdeltä ei valtion äänenkannattajana kukaan vaadikaan tiukkaa objektiivisuuteen pyrkimistä. Kommersantin reportaasia leimasi vahva poliittisten toimijoiden (erityisesti presidentti Putinin ja pääministeri Fradkovin) ja toimittajan vastakkainasettelu. Subjektiiivinen tyyli saattoi syödä jutun uskottavuutta joidenkin lukijoiden silmissä. Toisaalta juttu saattoi vakuuttaa monet toimittajan kanssa samanmieliset asiasta. Lähinnä mielessäni kävi se, miksi lehden toimittajan pääasiallinen tehtävä olisi rienata valtion päämiehiä. Mihinkään varsinaiseen ratkaisuunhan reportaasissa ei päästä. Izvestijan reportaasi saattoi maltillisine kommentteineen olla hyvinkin Kommersantin rienausta uskottavampi. Vedomostin artikkeli tuntui uskottavalta lähinnä lähteiden monipuolisuuden vuoksi.

7.6.7. Juttujen toimijat

Ridellin mukaan kertojalla on myös ”ei-kerronnallisia” toimintamalleja, joiden avulla toisia toimijatahoja pyritään nostamaan etualalle, toisia painamaan taustalle. Kertoja valitsee, ketkä jutussa ”esiintyvät”, jakaa pää- ja sivuroolit esiintyjien kesken, valitsee ”esiintyjien” diskurssien ainesosat, määrää niiden esitysjärjestyksen ja asettaa ne keskinäissuhteisiin. (Ridell 1994, 120.)

Yllättävää kyllä, juttujen toimijat vaihtelivat melkoisesti. Samasta aiheesta kirjoitettuihin juttuihin lehdet olivat liittäneet hyvin vaihtelevan määrän erilaisia toimijoita. Taulukoin, kuka tarkemman analyysin kohteeksi valitsemisani jutuissa toimii. Toimijoiksi luin kaikki henkilöt, joista jutussa kerrottiin. Monet henkilöt edustivat jotain hallituksen elintä tai yritystä, mutta koska joidenkin henkilöiden kohdalla kytkös jäi epäselväksi, listasin ihmiset vain heidän omilla nimillään.

Taulukko 9. Etusivunjuttujen toimijat

Toimija	Rossiskaja Gazeta	Izvestija	Kommersant	Vedomosti	Yhteensä
Vladimir Putin	X	X	X	X	4
Toimittajat		X	X		2
Kirjoittava toimittaja itse			X		1
Tilaisuuteen osallistujat	X	X	X		3
Sergei Lavrov		X	X		2
Mihail Zubarov		X	X		2
Dmitri Kozak		X	X	X	3
Juri Trutnev		X	X		2
Aleksandr Žukov		X	X	X	3
Viktor Hristenko			X	X	2
Aleksei Gordejev		X	X	X	3
Mihail Fradkov		X	X	X	3
Dmitri Medvedev		X	X		2
Sergei Šoigu		X	X		2
Juri Tšaika		X			1
Rashid Nurgaliev		X	X		2
Sergei Ivanov		X	X		2
Igor Levitin		X	X	X	3
Andrei Fursenko		X	X		2
German Gref		X	X	X	3
Aleksandr Sokolov		X	X	X	3
Mihail Šydnoi			X		1
Aleksandr Potšinok		X	X		2
Igor Ivanov			X		1
Igor Jusufov			X		1
Galina Karelova		X			1
Presidentin hallinnon edustajat			X		1
Mihail Kasjanov			X	X	2
Aleksei Kudrin			X	X	2
Vladimir Zorin				X	1
Stanislav Iljasov				X	1
Konstantin Merzlikin				X	1
Vladimir Jakovlev				X	1
Boris Alešin				X	1
Aleksei Mordašov				X	1
Anna Vostruhova				X	1
Entinen duuman jäsen Konstantin Remtšukov				X	1
Stanislav Belkovski				X	1
Oleg Deripaska				X	1
Leonid Reiman				X	1
Analyytikko Jevgeni Golosnoi				X	1
Aleksandr Kazbegi				X	1
Jaroslav Kuzminov				X	1
Mihail Dmitrijev				X	1
Nimetön virkamies				X	1
Yhteensä jutussa toimijoita	2	21	27	27	77

Rossiskaja Gazetan uutisen ainoa varsinainen toimija on presidentti Putin, joka saa rauhassa esittää monologiaan. Taustalla esiintyy epämääräinen joukko tilaisuuteen osallistuneita, joita jutussa ei kuitenkaan mainita nimeltä.

Izvestijan reportaasissa toimijoita on hengästyttävän monta, yhteensä 27. Ensimmäisenä heistä esitellään presidentti Putin, joka on myös jutun kiistämätön ”päähenkilö”. Hänen lisäksi merkittävä rooli Izvestijan reportaasissa on pääministeri Fradkovilla, joka hänkin on näkyvästi esillä. Hänet esitellään jutussa tosin huomattavasti myöhemmin kuin presidentti. Ja vaikka pääministeri Fradkovin ”osa” sijoittuu reportaasin loppupuolelle, lausuu presidentti Putin silti jutun viimeiset sanat. Näiden kahden toimijan lisäksi jutussa esiintyi suuri määrä ministerejä ja tilaisuudessa mukana olleita toimittajia, jotka saavat jutun alussa yllättävän paljon huomiota.

Myös **Kommersantin** reportaasissa presidentti on ehdottomasti pääministeriä aktiivisempi hahmo läpi koko jutun. Siten hän on myös reportaasin ”päähenkilö”. Häneen liitetyt verbit ovat erityisen tarmokkaita verrattuna esimerkiksi pääministeri Fradkoviin liitettyihin verbeihin. Putin mm. muistuttaa, kehottaa, erottaa, antaa puheenvuoron, keskeyttää ja haluaa painottaa. Fradkov sen sijaan usein ainoastaan sanoo, pitää jotakin jonakin, hymyilee, selventää, puhuu tai näännyttää puheillaan. Presidentti saa myös itsevaltaisesti keskeyttää Fradkovin puheen.

Näiden kahden toimijan lisäksi jutussa esiintyy valtava määrä nopeasti mainittuja poliitikkoja, jotka eivät kaikki edes olleet tapahtumassa läsnä. Eniten huomiota osakseen saavat varapääministeri Viktor Hristenko, poikkeustilojen ministeri Sergei Šoigu, hallintokoneiston johtaja Dmitri Kozak sekä kaksi anonymiksi jäävää presidentin hallinnon avustajaa. Poliitikkojen lisäksi jutussa toimii hyvin aktiivisesti myös itse jutun kirjoittanut toimittaja.

Vedomostin artikkelissa presidentti Putin on (muista analysoimistani jutuista poiketen) vähemmän merkittävässä asemassa. Vaikka Putin onkin ensimmäinen jutussa esitellyistä toimijoista, on artikkelista vaikea erottaa ”päähenkilöä”. Artikkelissa merkittävässä rooleissa ovat presidentti Putinin ja pääministeri Fradkovin lisäksi hallintokoneiston johtaja Dmitri Kozak, talouden kehityksen ministeri German Gref, uusi liikenne- ja viestintäministeri Igor Levitin, ’Severstal -ryhmän’ Aleksei Mordašov, entinen viestintäministeri Leonid Reiman (tulevat esille jutussa edellä mainitussa järjestyksessä) ja nimettömät lähteet presidentin hallinnosta.

Kun Rossiskaja Gazetassa toimi lähes yksin presidentti, niin muissa lehdissä esiintyi koko joukko erinäisiä toimijoita. Toimijoiden määrän perusteella voi ainakin päätellä, että näiden ”laatulehtien” toimituksissa lukijoiden uskotaan aktiivisesti seuraavan asioiden kulkua, varsinkin kun lehdet eivät useinkaan vaivautuneet taustoittamaan tai edes mainitsemaan, mitä instanssia kukin henkilö edustaa. Varsinkin Vedomostissa vilahteli monia harrastelijalle tuntemattomia nimiä, joista useiden titteli oli kuitenkin mainittu. Kommersantin ja Izvestijan jutuissa sen sijaan toimivat lähinnä poliitikot, mutta heidän tittleitään ei ollut kirjattu ylös. Vedomostin hyvä taustoitus helpotti huomattavasti artikkelin lukemista, eikä lukiessa tullut edes kovin hengästynyt saati ulkopuolinen olo.

7.6.8. Lähdekäytännöt

Halusin myös tutkia, kuka jutuissa pääsee ääneen, sillä myös lähteiden valinta vaikuttaa merkittävästi juttujen sisältöön. Tai kääntäen toimittaja voi vaikuttaa juttunsa sisältöön valitsemalla haluamansa lähteet (Shoemaker, 219). Svetlana Pasti huomasi tutkimuksessaan venäläisten toimittajien jakautuvan lähdekäytäntöjen perusteella kahteen ryhmään: Vanhemmat toimittajat käyttävät lähteinään toisia tiedotusvälineitä, kaupungin ilmiöitä ja asiantuntijoita, kun taas nuorempi polvi suosii virallisia lähteitä, henkilökohtaisia kontakteja ja internetiä (Pasti, 180). Salla Käyhkö havaitsi venäläisten laatulehtien ainakin vielä 1990-luvun loppupuolella tukeutuvan paljolti nimenomaan virallisiin lähteisiin. Yli puolet viikon aikana ilmestyneiden uutisten lähteistä oli viranomaisia. (Käyhkö, 76.)

Taulukoin kaikki analysoimieni etusivun juttujen lähteet. Luokittelin lähteet sen mukaan, mitä lehdistä löytyi. Lähteeksi laskin kaikki henkilöt, joiden sanomisia jutuissa oli jollain tavalla hyödynnetty.

Taulukko 10. Etusivun juttujen lähteet

Lähde	Rossiskaja Gazeta	Izvestija	Kommersant	Vedomosti	Yhteensä
Toinen toimittaja		1			1
Asiantuntija (ei viranomainen)				3	3
Viranomainen (tai muu virallinen lähde)	1	2	2	6	11
Viittaus (nimetön viranomainen)			2	4	6
Lähde ei näy		1	1	1	3
Yhteensä	1	4	5	14	24

Kaikissa jutuissa ääneen pääsee presidentti. Varsinkin **Rossiskaja Gazetan** juttu oli hyvin myönteinen hallituksen rakenneuudistukselle, ja jutussa kuultiin suoria sitaatteja ”maan päämieheltä”, kuten Rossiskaja Gazeta usein kirjoittaa. Juttu koostuu lähes kokonaan suorista sitaateista, joihin liitetyt toimintaa kuvaavat sanat olivat kaikki positiivisesti latautuneita. Putin tekee selväksi, lupaa, sanoo, mutta myös ”erityisesti huomauttaa”. Toimittajaa ei jutussa näy juuri lainkaan.

Izvestija sen sijaan päästää ääneen presidentti Putinin, pääministeri Fradkovin ja toimittajat, jotka arvuuttelevat toisiltaan hämillään uusia ministerejä. Izvestijan reportaasi on Kommersantin jutun tapaan kuvaileva, mutta sitaatteja siihen on mahtunut pituuteensa nähden enemmän. Ääneen jutussa pääsee viime kädessä journalisti, joka on valinnut juttuun haluamansa sitaatit sekä Putinin että Fradkovin puheesta. Juttu ei juuri tue lähteitään, mutta ei suoranaisesti rienaakaan valtion päämiehiä.

Kommersantin reportaasissa pääsevät ääneen valtiovallan edustajista presidentti Putin, pääministeri Fradkov ja kaksi nimeltä mainitsematonta virkamiestä. Virkamiehiä lainataan suoraan, dialogin muodossa, kun taas osa Putinin ja Fradkovin sanomisista on puettu epäsuoran lainauksen muotoon. Noin puolet Presidentti Putinin sanomisista on suoria sitaatteja. Tekstin koko pituuteen nähden lainauksia on yleensä ottaen vähänlaisesti.

Ääneen pääsee siis pääasiassa journalisti. Teksti onkin enemmän tai vähemmän referaatti hänen henkilökohtaisesta mielipiteestään. Juttu ei juuri tue lähteitä, joita ovat presidentti Putin, pääministeri Fradkov ja kaksi Kremlin virkamiestä. Päinvastoin, toimittaja kommentoi lähes kaikkia heidän sanomisiaan lähinnä ilkeämielisesti tai ironisesti.

Vedomostin jutussa lähteitä on muita lehtiä runsaammin, ja näkökulma on selkeästi toinen. Toimittaja on kiinnostuneempi talouden asiantuntijoiden reaktioista hallituksen

rakennemuutokseen kuin presidentin tai pääministerin edesottamuksista uusien ministerien nimittämisen tuoksinassa. Toimittaja oli ehtinyt haastatella juttua varten monia talousalan asiantuntijoita, jotka kommentoivat uutta hallitusta heti tuoreeltaan.

Vedomostin etusivun jutussa kiinnitetään muita lehtiä enemmän huomiota myös hallituksen rakenneuudistuksen taustoihin. Siten ääneen pääsevät salaperäiset nimettömät lähteet ”presidentin hallinnossa”. Vedomostin jutussa on niin monta lähdettä, että juttua voi pitää jo kunnianhimoisena yrityksenä ahtaa päivän pääjuttuun kaikki merkittävä hallituksen uudesta rakenteesta.

Viranomaislähteet esiintyvät jutussa silmiinpistävän usein nimettöminä. Usein lähteisiin myös viitattiin hieman epämääräisesti ”presidentin hallinnossa puhutaan” tai toteamalla tietojen tulevan ”lähteeltä valkoisesta talosta” tai ”Kremlin virkamieheltä”. Tällaisia viittauksia löytyi lähinnä Vedomostista, jonka lähteet halusivat pysytellä anonyymeinä.

Paletzin ja Entmanin mukaan media, käyttämällä lähteinään eliittejä, vähentää yleisön vaikutusvaltaa. Tällä tavalla ”yleisen mielipiteen” muokkaavat yleisön sijasta eliittien ehdottamat aiheet ja vaihtoehdot. (Paletz & Entman, 194, 250.) Mutkikkaaksi tilanne tulee tutkimieni laatulehtien tapauksessa, joiden kohderyhmä ovat eliitit itse. Pitäisikö tällöin ”tavalliset” lukijat ottaa huomioon? Pitäisikö lehden toimia myös vaihtoehtoisena uutislähteenä populaarimpien lehtien lukijoille?

Kaikkien lehtien jutuissa hallitsivat viranomaislähteet, eikä tavallisen kansalaisen mielipidettä juuri kysytty. Valtavasta toimijoiden määrästä huolimatta Izvestija ja Kommersant käyttivät verrattain harvoja lähteitä. Rossiskaja Gazeta uutisoi 10.3. ilmestyneessä numerossaan vain presidentti Putinin sanomiset, mutta käytti Fradkovin kommentteja seuraavan päivän numerossaan.

Izvestijan, Kommersantin ja Vedomostin jutuista kuului läpi jokin nimetön lähde, joka oli luultavasti toimittajien omaa kokemusta. Saman ilmiön huomasi tutkimuksessaan myös Salla Käyhkö (Käyhkö, 77). Kaikki kolme lehteä siteerasivat niin Putinia kuin pääministeri Fradkoviakin. Tämän lisäksi Kommersantin jutussa toimittaja on käyttänyt hyväkseen luultavasti vahingossa kuulemaansa kahden Kremlin virkamiehen välistä keskustelua.

Lähdekäytännöt vaihtelivat aineistossani harvinaisen vähän. Tämä johtui osaksi siitä, että lehdet olivat kirjoittaneet analysoimastani tapahtumasta reportaasinomaisesti. Vedomosti oli tosin uutisoinut tapahtuman itselleen tyypilliseen bisnes-tyyliin ja jättänyt ju-

tusta pois monia kommentteja, jotka muut lehdet uutisoivat. Samalla lehti oli käyttänyt huomattavasti useampaa lähdettä kuin Rossiskaja Gazeta, Kommersant ja Izvestija, jotka olivat hyödyntäneet lähinnä itse nimitystilaisuuden antia.

7.6.9. Putinin sitaatit eri lehdissä

Davisin mukaan median puhujat valikoituvat institutionaalisessa valintaprosessissa, joka vastaa kutakuinkin vallan ja etuoikeuksien jakaantumista yhteiskunnassa. Julkisuu-teen pääsyn hierarkian suhteella puheen medioitumiseen on hänen mukaansa kolme sääntöä:

Mitä korkeampi on puhujan asema, sitä enemmän media kiinnittää tähän huomiota.

Mitä korkeampi on puhujan asema, sitä suurempaa on esittäminen.

Mitä korkeampi on puhujan asema, sitä suurempi taipumus median henkilökunnalla on vahvistaa puhujan edesottamuksia. (Davis, 47.)

Vaikka tämä ”tiettyjen instanssien etuajo-oikeus” (Ridell 1994, 119) onkin varsin ilmi-selvää, uutisia tuotetaan ja luetaan uskottavina esityksinä ”todellisuudesta” (Pietilä 1993, 51-52).

Ridellin mukaan uutisten kriittinen lukeminen käy hankalaksi nimenomaan kertojan ja henkilön diskurssien kietoutuessa yhteen mutkikkaalla tavalla, ts. kun uutiskertoja ”suodattaa taittaa ja sävyttää vierasta puhetta epäsuoralla tavalla” (Ridell 1994, 119). Tällöin jää usein epäselväksi, kenelle esitetyt painotukset kuuluvat: kertojalle vai henki-lölle (sama). Lukemalla monia samaan tapahtumaan liittyviä juttuja on mielestäni kui-tenkin mahdollista tarkastella, kenelle näkökulma saattaisi kuulua. Lähes kaikki tutki-mani lehdet olivat kaikki uutisoineet muutamia presidentti Putinin kommentteista. Yksi suosituimmista oli sitaatti uudelleenjärjestelyn syistä.

”Haluan erityisesti painottaa, ettei uudelleenjärjestelyä toteutettu, jotta me, jotka olemme kokoontuneet tähän saliin, voisimme mahtaila omalla tärkeyden tunteellam-me”

Izvestija ja **Rossiskaja Gazeta** molemmat julkaisivat kommentin sinällään, mutta liitti-vät siihen johdannon *Putin teki selväksi, ettei.... Vedomosti* ei julkaissut kommenttia lainkaan. **Kommersantin** toimittaja sen sijaan aloitti Putinin sitaatin *Presidentti kiinnit-ti huomiota siihen, että uusista ministeriöistä tulee entistä itsenäisempiä. Haluan erityi-sesti...* ja jatkoi heti sen jälkeen *Miksi sitten, minulta melkein lipsahti tahaton kysymys.*

Ainoastaan **Izvestija** ja **Rossiskaja Gazeta** olivat uutisoineet Putinin puheen ministeri-
en tehtävästä *kansalaisten elämänlaadun parantajina*.

Kommersantia lukuun ottamatta yksikään lehdistä ei kommentoinut presidentin lip-
sahduksia, kuten kommenttia hallituksen hajottamisen syystä: ”...*hallitus hajotettiin,
jotta maalle voitaisiin esitellä uusi hallituksen puheenjohtaja ja hallitus*”, johon toimit-
taja iloiseen ihmettelevään tyyliinsä totesi: *Minä, joka olen mielestäni tottunut moneen,
hämmästyin tämän muotoilun täydellistä itseriittoisuutta*. **Izvestija** tosin julkaisi saman
kommentin, mutta ilman kommentointia. Toimittaja oletti kai lukijoiden ymmärtävän
ilmaisun täydellisen itseriittoisuuden omin päinkin. Yleensä ottaen Izvestija kommentoi
hyvin harvoin ja harkiten presidentin puheita. Tämä saattaa johtua myös uhkailuista, joi-
ta lehti on saanut kritisoituaan joitakin presidentti Putinin toimia liian kärkkäästi (ks. lu-
ku 6.4.1.). Pääministeri Fradkovia kohtaan moista varovaisuutta ei sen sijaan tarvinnut
noudattaa.

Eliittien etuajo-oikeus kävi selkeästi ilmi Rossiskaja Gazetan zametkan lisäksi ainakin
Izvestijan ja Vedomostin jutuista. Presidentti Putinin puhe otettiin vastaan hiljaisen hy-
väksyvästi, mutta hierarkiassa alempana olevan pääministeri Fradkovin puheita kom-
mentoitiin vapaammin. Myös muut uudet ministerit tuntuivat olevan ”vapaata riistaa”.
Ääneen pääsivät vain eliitit: ainoastaan Kommersantin reportaasista löytyi Kremlin hal-
linnon avustajien puhetta, sekin hieman asian vierestä. Vedomostin artikkelissa pääsivät
muita eliittejä useammin ääneen nimenomaan talousalan asiantuntijat.

8. Hallituksen rakenneuudistuksen uutisointi

Hallituksen rakenneuudistuksen uutisoinnin ei voi sanoa olleen suoranainen mainospala presidentti Putinista. Putin sai paljon ylimääräistä huomiota ennen presidentinvaaleja ilmestyneissä ”tavallisissa uutisjutuissa”, mutta suhtautuminen presidenttiin saattoi olla hyvinkin kriittistä. Venäjän journalistien liiton tarkkailijat totesivat raportissaan, että presidentti Putinin esittäminen Rossiskaja Gazetan vaalien alla ilmestyneissä jutuissa oli joko positiivista tai neutraalia (Monitoring SMI, 104). Tämän huomasi myös itse tutkiessani hallituksen rakenneuudistukseen liittyviä juttuja. Valtion linjaa ei hallituksen lehdessä juuri kritisoitu, eikä varsinkaan presidentti Putinia henkilönä arvostelevia juttuja näkynyt. Venäjän laatulehdistöstä sen sijaan löytyi poleemisia tekstejä, jotka kyseenalaistavat vallitsevan ideologian. Soraääniä suvaitaan, tosin vain eliiteille suunnatuissa lehdissä, joiden levikki on yleensä häviävän pieni. Silloinkin kritiikki on usein puettu ironiaan tai huumoriin.

Venäjän journalistien liiton tarkkailijat jakoivat vuoden 2004 vaalien alla tutkimansa lehdet Putinille myönteisiin (Rossiskaja Gazeta, Trud, Komsomolskaja Pravda), neutraaleihin (Gazeta, Nezavisimaja Gazeta) ja opposition julkaisuihin (Novaja Gazeta, Sovetskaja Rossija). Tutkimani laatulehdet kuuluivat ehkä lähinnä neutraaleihin, vaikka varsinkin Kommersantista saattoi löytää ajoittain yllättävän vihamielisiä Putinista kertovia tekstejä. Olisi mielenkiintoista tutkia myös, millaisen vaihtoehdon avoimemmin oppositiota kannattavat lehdet tarjoavat.

Kaikki laatulehtien jutut edustivat mallikelpoisesti omia lajityyppejään omilla persoonallisilla tavoillaan. Länsimaisena lukijana miellyn tietysti Vedomostin asialliseen artikkeliin, joka muistutti eniten länsimaista uutista ja oli siten vaivattomin lukea. Venäläinen lukija sen sijaan saattaisi hyvinkin pitää Kommersantin tai Izvestijan reportaaseja mielekkäämpinä. Poliitiikan riisuminen siihen liitetystä jäykkyydestä ja arvokkuudesta ei Venäjällä nimittäin ole tehtävä helpoimmasta päästä. Myös ihmisten kiinnostuksen lisääminen politiikkaa kohtaan voi osoittautua hankalaksi.

Suorimmin opposition asialla tutkimistani lehdistä oli Kommersant, mutta reportaasin selkeys saattoi kärsiä taustoituksen puutteesta, liioitellusta poleemisuudesta ja kärjistämisestä. Toisaalta venäläinen lukija lienee tottuneempi asioiden uutisoimiseen tavalla, joka länsimaisesta lukijasta saattaa vaikuttaa hyvinkin yksisilmäiseltä. Izvestijan reportaasin varovaisen skeptinen ote tuntui inhimillisemmältä, eikä jutun toimijoita käynyt

samalla tavalla sääliksi kuin Kommersantin irvailua lukiessa. Kommersantin tyyli saattaa uusintaa lukijan käsitystä siitä, ettei yksittäisen kansalaisen mielipide kansallisessa päätöksenteossa juuri paina. Poliitikko kuvataan suurena farssina, jolle tavallinen kansalainen voi vain naureskella. Vaikka tällainen tyyli tekee politiikasta mielenkiintoisempaa, saattaa se samalla vieraannuttaa lukijaa ruohonjuuritason politikoinnista. Toisin sanoen ironinen lähestymistapa maan asioihin voi johtaa kansan passivoitumiseen entisestään. Toisaalta venäläinen yleisö lienee jo turtunut ylilyönteihin, joita maan mediassa on nähty viimeisen kahdenkymmenen vuoden aikana lukuisia. ROMIR Monitoringin tutkimuksen mukaan vain kahdeksan prosenttia kansasta luottaa valtakunnalliseen lehdistöön (tilasto: ROMIR Monitoring).

Myös lehtien yleisö on varsin eriytynyt ja varmasti tavallista kansaa aktiivisempaa. Ainakin toimittajat näyttävät olettaen lukijoiden olevan todella perillä asioista. Luultavasti lukija tietää, millä tavalla värittyneen lehden ostaa. Ne, jotka eivät tiedä, eivät myöskään osta. ”Tavallinen” lukija olisikin vallan hukassa Venäjän laatulehtien juttujen toimijoiden sekamelakassa, kun taustoitus on unohdettu. Ja kun juttutyypitkään eivät ole enää samoja kuin ennen, on keskivertolukija lopullisesti unohdettu ja vähintään eksyksissä. Toisin sanoen monipuolista ja kriittistä tietoa maan tapahtumista on tarjolla, mutta se on paketoitu luotaantyöntävään elitismiin.

Elitismien voi kuitenkin tarjoilla vähemmän luotaantyöntävästi, kuten Vedomostin esimerkki osoittaa. Juttu muuttuu hetkessä luettavammaksi, kun sen taustoittaa kunnolla. Ironista tilanteesta onkin se, että Vedomostilla on tutkimistani lehtistä kaikista alhaisin levikki ja todella eriytynyt lukijakunta, sillä se on vahvasti talouteen painottunut julkaisu. Lehti tarjosi etusivun jutussaan monipuolisen ja luettavan paketin hallituksen rakenneuudistuksesta. Jutusta löytyi kaikki tarpeellinen: faktat, kattava taustoitus ja keskenään ristiriitaisia näkökulmia. Artikkelit eivät olleet kuitenkaan yhtä kevyttä luettavaa kuin esimerkiksi Izvestijan versio tapahtumasta.

Omalla tavallaan lehtien, varsinkin Kommersantin ja Izvestijan, tyyli on jopa viihteellinen. Kun valtion Rossiskaja Gazeta oli valinnut kuivan asiallisen linjan tapahtumien uutisointiin, olivat Kommersant ja Izvestija onnistuneet kertomaan asioista huomattavasti vähemmän puuduttavalla tavalla. Ahmavaaran mukaan viihteellisyys syntyy, kun tapauksia rinnastetaan yllättävällä tavalla tai kun dokumenttiin liitetään kielellinen kommentti (Ahmavaara, 22, 32). Kommentti sallii rikastaa dokumenttisanomaan liittyvää ajatusta liittämällä siihen muuta tietoa ja solmimalla laajempia ajatusyhteyksiä (emt.,

23). Lars Furhoff puolestaan toteaa, että hyvä journalismi on yllättävää, jännittävää ja älyllisesti stimuloivaa. Toisin sanoen hyvä journalismi voi olla viihdyttävää. (Furhoff, 79.)

Viihdyttävän asiallinen tyyli ja toimittajien aktiivinen läsnäolo saattavat länsimaisen lukijan silmissä syödä jutun uskottavuutta. On syytä kuitenkin muistaa, että journalisteja pidetään usein ”objektiivisina” vain, koska he antavat yleisesti hyväksytyjen lähteiden sanella uutiset. On helppo pitää toimittajaa puolueellisena, kun tämä käyttää omaa asiantuntemustaan tai vetää omia johtopäätöksiä. (Shoemaker, 244.) Länsimainen lukija tulee harvoin ajatelleeksi, että toimittajan tunnistettavuus saattaa auttaa, jos jollekulle toimittajalle tulevaisuudessa käy yhtä ikävästi kuin taannoin Tšetšeniassa kaapatulle Andrei Babitskille. Yleisön mielipide on varmasti ennemmin tutun kuin tuntemattoman toimittajan puolella.

Monipuolisuutta uutisoinnissa on siis tarjolla, mutta vaihtoehdot epäilyttävät. Izvestija ja Kommersant tuntuvat painottavan enemmän jutun kirjallista sujuvuutta ja tyyliä kuin lähteiden monipuolisuutta. Siten monet taustatekijät jäävät tavalliselle lukijalle väkisin avautumatta. Tutkimani lehdet toimittivat selkeästi erilaisia tiedotuksellisia tehtäviä. Tämä näkyi juttutyypin valinnan lisäksi juttujen tyyllillisissä piirteissä sekä lähteiden valinnoissa. Kommersant ja Izvestija halusivat tarjota lukijoilleen mahdollisuuden ”nähdä” tapahtuma toimittajan silmin. Tämä tapa esittää asiasta ”vain yksi puoli” on hyvin tyyppillinen Venäjän lehdistössä. Toisaalta näinkin suuren uutisaiheen paketoiminen reportaasin muotoon voi olla keino väistellä koko toimituksen vastuuta vallanpitäjien edessä. Onhan reportaasi vain yhden toimittajan henkilökohtainen näkemys tapahtuneesta. Rossiskaja Gazeta sen sijaan oli referoinut maan päämiehen sanomiset lyhyeen uutiseen. Tuloksena oli yksipuolinen uutinen, jonka kielelliset ansiot jäivät vähäisiksi. Vedomosti puolestaan julkaisi aiheesta artikkelin, jonka uskottavuus rakentuu nimenomaan lähteiden kattavuuden varaan.

On tietysti vaikea arvioida, miten venäläinen lukija olisi tulkinnut samoja lehtijuttuja. Olisiko hän pitänyt Kommersantin irvailevaa tyyliä Vedomostin asialinjaa tarkoituksemukaisempänä? Kaipaaako venäläinen lukija taustoitusta? Mitä lukija lehdeltä oikein odottaa? Mitä hän siitä saa? Voihan olla, että venäläiseen poleemiseen lehtikirjoitteluun tottunut lukija on jo oppinut lukemaan rivien välistä jutusta kuin jutusta. Meillä toimittajat jatkavat tavallisen kansalaisen sivistämistä pureksimalla jo pureksitun asian tutunlaisiksi uutisiksi, jotka voimme aamupalapöydässä vaivatta niellä. Venäjällä on sen si-

jaan totuttu olemaan uskomatta mihinkään. Tältä osin tutkimukseni jää tietenkin puutteelliseksi. Voin arvioida juttuja vain oman kokemukseni ja kielitaitoni perusteella. Monet juttujen kielelliset ansiot jäivät varmasti huomaamatta vain siitä syystä, että puhun äidinkielenäni suomea, en venäjää. Olen myös tottunut aivan toisenlaiseen lehtikirjoitteluun, oma taustani poikkeaa täysin omanikäisten venäläisten menneisyydestä, ja kulttuuritaustani on aivan toinen.

Toisaalta olen samasta syystä myös voinut ottaa luontevaa etäisyyttä tutkimiini juttuihin, sillä minulla ei ole juuri minkäänlaista aiempaa kokemusta tutkimieni lehtien lukemisesta. Siinä mielessä saatoinkin muodostaa mielipiteeni lehtien kirjoittelusta vailla ennako-odotuksia. Narratologia osoittautui varsin toimivaksi työkaluksi tarinallisia uutisjuttuja tutkiessa. Olisin mielelläni ottanut mukaan useampiakin uutisjuttuja, mutta se olisi ollut tämän tutkimuksen puitteissa mahdotonta.

Tutkimus herätti tietysti myös valtavan määrän uusia kysymyksiä. Olisi mielenkiintoista tutkia, kuinka laatulehtien linja kehittyy jatkossa. Kiristääkö presidentti Putin otettaan maan tiedotusvälineistä? Mahtuuko Venäjälle edelleen laatulehtiä, jotka uskaltavat jatkaa kommentoivaa, polemisovaa ja provosoivaa venäläistä lehtiperinnettä? Varsin mielenkiintoista olisi seurata myös, mitä tapahtuu Izvestijalle, joka päätynee kevään 2005 kaupassa valtion Gazpromille. Muuttuuko lehden linja uuden omistajan myötä, niin kuin usein on käynyt? Kuka presidentti Putinia ja hänen järjestelmänsä jatkossa kritisoi? Hyviä tutkimuskohteita olisivat myös uudemmat laatulehdet ja suuremmin oppositiota kannattavat julkaisut kuten Novaja Gazeta. Olisi myös aiheellista tutkia, millaista on populaarimpien lehtien uutisointi. Venäjä tarjoaa tutkijalle paljon avoimia kysymyksiä ja loputtomasti tutkittavaa.

Vaikka venäläinen laatulehti voi ensi näkemältä vaikuttaa väröttömyyttään hieman luotaantyöntävältä, on se mielestäni paikkansa ansainnut. On pakko ihmetellä venäläisten toimittajien työntöä ikävissä poliittisissa olosuhteissa, pienellä palkalla ja toisinaan oman hengenkin uhallalla. Laatulehdistö on kaikesta huolimatta onnistunut pitämään yllä venäläistä aktiivisesti kommentoivan ja analysoivan lehdistön perinnettä. Nimenomaan pitkät analyysit ovat lehtien parasta antia. Siinäpä piirre, josta suomalaisilla kollegoilla on vielä paljon oppimista.

9. Laatulehdistö Putinin ohjatussa demokratiassa

Jukka Pietiläinen lainaa Fosteria pohtiessaan väitöskirjassaan, tarvitseeko demokratia toimiakseen vapaat tiedotusvälineet vai tarvitsevatko tiedotusvälineet toimiakseen demokratian (Pietiläinen, 159-160). Mielestäni Venäjällä, joka ei ole vielä nähnyt demokratiaa, on todistettu ainakin se, etteivät ainakaan pienille eliiteille suunnatut tiedotusvälineet välttämättä ”tarvitse” demokratiaa kyetäkseen toimimaan vallan vahtikoirina. Venäjällä ei ole tähän mennessä alettu laajamittaisesti sensuroida maan laatulehtiä, vaan ne saavat kritisoida valtaeliittejä vielä suhteellisen vapaasti. Vaikka valtamediat alkavatkin olla tiukasti keskusvallan käsissä, tarjoavat laatulehdet joka tapauksessa vaihtoehdon, vaikka usein hieman luotaantyöntävässä muodossa.

Toki maiden hallitusmuodot vaikuttavat mediaan ja sen toimintamahdollisuuksiin. Venäjän ohjattu demokratia on tuonut omia hankaluuksiaan ja erityisyyksiään maan joukkoviestintään. Kuten omasta aineistostanikin kävi ilmi, presidentin asemaa pyritään usein korostamaan. Putinista annetaan lehdissä poikkeuksetta toimelias ja aktiivinen kuva, vaikka hänen toimiaan saatetaankin arvostella. Presidenttiin kohdistettu kritiikki on usein huomattavasti muihin poliittisiin toimijoihin kohdistettua arvostelua sievistelympää. Putinin ohjatun demokratian hedelmänä voidaan pitää toimittajien kasvavaa itsesensuuria, joka estää vapaan tiedonvälityksen. Vielä suurempana uhkana riippumattomalle tiedonvälitykselle, varsinkin laatulehtien tapauksessa, pitäisin kuitenkin lehtien taloudellista riippuvuutta omistajista. Monet mediat eivät selviä omillaan (ts. yrityksinä, jotka ovat sinänsä tuottavia) ja siten ne ovat hylänneet ideologiansa neljäntenä valtiomahtina. Mediaa on käytetty suoraan omistajiensa (valtion tai yksityisten henkilöiden) tarpeisiin, ja niin lukijoiden on taas opeteltava lukemaan rivien välistä. (Hagström, 213.)

Uutisointi saattaa siis olla monipuolista, mutta usein omistajatahon intressien värittämää. Lehdistön vapaus käy lukijoille jotakuinkin rasittavaksi, kun ymmärtääkseen koko tapahtuman täytyy lukea ainakin puoli tusinaa sanomalehtiä päivässä (Fadin, 259). Tiedonvälityksen kieroutuminen puolestaan hidastaa Venäjän demokratiakehitystä, sikäli kun riippumatonta tiedonvälitystä pidetään demokratian kehityksen kannalta välttämättömänä.

Venäjä on myös vahvasti presidenttijohtoinen maa, jossa yhden henkilön käsiin kasautuu paljon valtaa. Tällöin presidentistä tulee väkisinkin hahmo, joka saa toisiin toimijoihin verrattuna kohtuuttoman paljon julkisuutta osakseen. Samalla ylimitoitettu julkisuus

luo kuvan presidentin toimeliaisuudesta. Tämä puolestaan saattaa vaikuttaa mm. presidentinvaalien tuloksiin ja siten heikentää vaalien merkitystä poliittisena instituutiona. Toisaalta, samalla kun länsimaiset tutkijat suhtautuvat karsastaen presidentti Putinin toimintaan, on tällä kotimaassaan takanaan vankkumaton tukijoukko, joka uskoo Putinin vievän maata oikeaan suuntaan. Venäjää tutkittaessa on muistettava yrittää ymmärtää kulttuuria sen omin ehdoin eikä arvottaa sen linjaa länsimaisin kriteerein.

Läntiset tarkkailijat pitävät liberaalia demokratiaa usein itsetarkoituksena, väistämättömänä ja haluttavana. Miltei huomiotta on sen sijaan jätetty kapitalistisen kehityksen materiaaliset seuraukset ja ne ihmiset, jotka joutuvat kokemaan kehitykset varjopuolelta. (ks. Ekecrantz, 7.) Jos yhteiskunnan ensimmäisenä veloitteena pidetään äärimmäisen karsimisen estämistä, voidaan ajatella, että Venäjän nopea ”demokratisoiminen” 1990-luvun alussa oli Putinin ohjattua demokratiaa julmempi toimenpide.

Venäjän ohjatun demokratian kritisointi lännessä on usein myös kovin tekopyhää. John Keanen mukaan jokaisen demokraattisen hallinnon ydin sisältää myös despotismin siemeniä (Keane, 95). On myös huomattava, ettei demokratia yksinään takaa tiedotusvälineiden toimivuutta. Vapaa tiedonvälitys osoittautuu usein saavuttamattomaksi ihanteeksi ”läntisissäkin” demokratioissa. Toisaalta tiedotusvälineet eivät viime kädessä edes kaikkein totalitäärisimmissä valtioissa voi luoda illuusiota todellisuudesta.

Paletz ja Entman muistuttavat, ettei kansalaisten lojaalius valtaeliittejä kohtaan perustu ainoastaan niihin käsityksiin, joita mediat vahvistavat, vaan myös kokemuksiin todellisesta elämästä. (Paletz & Entman, 166.) Tästä hyvänä venäläisenä esimerkkinä mainittakoon kevään 2005 laajat mielenilmaukset presidentti Putinin eläkepolitiikkaa vastaan.

On syytä muistaa, ettei mikään poliittinen järjestelmä ole pysyvä, vaan kaikki järjestelmät muuttuvat (Dahl, 1971, 93). Vain täydellinen valtio voi muuttua ainoastaan huonompaan suuntaan. Venäjä on muuttunut sadan viime vuoden aikana monarkiasta sosialistiseksi valtioksi, siirtynyt kommunismista hapuilevaan demokratiaan ja lopulta Putinin ohjattuun demokratiaan. Myös Venäjän ohjattu demokratia tulee muuttumaan, niin hyvässä kuin pahassakin.

Lähteet

Painetut lähteet

- Ahmavaara, Yrjö (1969) Informaatio, tutkimus tiedotuksen logiikasta. Helsinki: Weilin+Göös
- Alapuro, Risto (1993) Kansalaisyhteiskunnan mahdollisuudet Venäjällä. Teoksessa Itä-Euroopan murros ja Suomi. Helsingin yliopisto: Gaudeamus, 121-141
- Asp, Kent (1986) Mäktiga Massmedier. Studier i politisk opinionsbildning. Stockholm: Akademilitteratur
- Belin, Laura (2002) The Kremlin Strikes Back: The Reassertion of State Power over the Russian Media. Teoksessa Price, Monroe E.; Richter, Andrei & Yu, Peter K. (toim.): Russian Media Law and Policy in the Yeltsin Decade. The Hague: Kluwer Law International, 273-301
- Becker, Jonathan (2004) Lessons from Russia. A Neo-Authoritarian Media System. European Journal of Communication, 19 (2004): 2, 139-163
- Brudny, Yitzhak M. (1997) In Pursuit of the Russian Presidency: Why and How Yeltsin Won the 1996 Presidential Election. Communist and Post-Communist Studies, 30 (1997): 3, 255-275
- Chatman, Seymour (1978) Story and Discourse, Narrative Structure in Fiction and Film. Ithaca: Cornell University Press
- Colton, Timothy S. & McFaul, Michael (2003) Popular Choice and Managed Democracy: the Russian Elections 1999 and 2000. Washington D.C.: Brookings Institution Press
- Dahl, Robert A. (1971) Johdatus politiikan tutkimukseen. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi
- Dahl, Robert A. (1989) Democracy and its Critics. New Haven: Yale University Press
- Davis, Howard H. (1985) Discourse and Media Influence. Teoksessa van Dijk, Teun A. (toim.): Discourse and Communication. New Approaches to the Analysis of Mass Media Discourse and Communication. Berlin: Walter de Gruyter, 44-59
- Ekecrantz, Jan (2000) Introduction: post-communism and global culture. Teoksessa Ekecrantz, Jan & Olofsson, Kerstin (toim.): Russian Reports. Studies in transformation of media and journalism. Stockholm: Almqvist & Wiksell International, 1-30
- Eronen, Risto (1991) Journalismin lingvistiset strategiat yhteiskunnallistajana. Tampere: Tampereen yliopisto

- Fadin, Andrei (2002) In Russia, Private Doesn't Mean Independent: Bankers and Oil Tycoons Use the Media as a Business Weapon. Teoksessa Price, Monroe E.; Richter, Andrei & Yu, Peter K. (toim.): Russian Media Law and Policy in the Yeltsin Decade. The Hague: Kluwer Law International, 257-259. Julkaistu alunperin vuonna 1997
- Fairclough, Norman (2003) Analysing Discourse. Textual Analysis for Social Research. London: Routledge
- Fairclough, Norman (1997) Miten media puhuu. Tampere: Vastapaino
- Fish, M. Steven (1998) Democratization's Requisites: The Post-communist Experience. Post-Soviet Affairs 14 (1998): 3, 212-247
- Fiske, John (1992) Merkkien kieli, johdatus viestinnän tutkimiseen. Tampere: Vastapaino
- Foster, Frances H. (2002) Izvestiia as a mirror of Russian Legal Reform: Press, Law, and Crisis in the Post-Soviet Era. Teoksessa Price, Monroe E.; Richter, Andrei & Yu, Peter K. (toim.): Russian Media Law and Policy in the Yeltsin Decade. The Hague: Kluwer Law International, 60-88. Julkaistu alunperin vuonna 1993
- Fowler, Roger (1991) Language in the News. Discourse and Ideology in the Press. London: Routledge
- Furhoff, Lars (1986) Makten över journalistiken, natur och kultur. Stockholm: KK Grafiska/ de Besche-Nilsson Offsettryck AB
- Gambrell, Jamey (2002) After the Bloodshed: Survey of Russian Press from 1993 to 1995. Teoksessa Price, Monroe E.; Richter, Andrei & Yu, Peter K. (toim.): Russian Media Law and Policy in the Yeltsin Decade. The Hague: Kluwer Law International, 18-28. Julkaistu alunperin vuonna 1995
- Hagström, Martin (2000), Control over the media in post-Soviet Russia. Teoksessa Ekecrantz, Jan & Olofsson, Kerstin (toim.): Russian Reports. Studies in transformation of media and journalism. Stockholm: Almqvist & Wiksell International
- Hartley, John (2002) Communication, Cultural and Media Studies. The Key Concepts. London: Routledge
- Hartley, John (1982) Understanding News. London: Methuen
- Hemánus, Pertti (1973) Kantaa ottavista uutisotsikoista sanomalehdessä. monistesarja. Tampere: Tampereen yliopisto
- Hujanen, Jaana & Pietikäinen, Sari (2000) Syrjäinen ja aito, vallan pitäjä ja ulkopuolinen, paikka ja etnisyys ”meidän” ja ”toisten” rakentumispintana journalismissa. Tiedotustutkimus 23(2000): 4, 4-21
- Ishiyama, John T. (1999) Political Integration and Political Parties in Post-Soviet Russian Politics. Demokratizatsiya, 7 (1999): 2: 188-203

- Jack, Andrew (2004) *Inside Putin's Russia*. London: Granta Books
- Tilastokeskus (2005) *Joukkoviestimet 2004*. Kulttuuri ja viestintä 2004:2. Helsinki: Hakapaino Oy
- Juntunen, Alpo (2000) *Suurvallan vakiintumisen kausi*. Teoksessa Kirkinen, Heikki (toim.): *Venäjän historia*. Helsinki: Otava, 156-204
- Karppinen, Antti (2003) *Minne troikka rientää?* Helsinki: Werner Söderström Osakeyhtiö
- Karvonen, Erkki (1997) *Imagologia: imagon teorioiden esittelyä, analyysiä, kritiikkiä*. Tampere: Tampereen yliopisto
- Keane, John (1991) *The Media and Democracy*. Cambridge: Polity Press
- Kenez, Peter (1985) *The Birth of the Propaganda State. Soviet Methods of Mass Mobilisation 1917-1929*. Cambridge: Cambridge University Press
- Kirkinen, Heikki (2000) *Venäjän juuret*. Teoksessa Kirkinen, Heikki (toim.): *Venäjän historia*. Helsinki: Otava, 17-80,
- Korkonosenko, S. G (2000) *Provovaja i etitšeskaja kultura žurnalista*. Teoksessa Korkonosenko, S.G. (toim.): *Osnovy tvortšeskoj dejatelnosti žurnalista*. Sankt-Peterburg: Obštšestvo "Znanie" Sankt-Peterburga i Leningradskoi oblasti, 168-219 [Journalistinen laki ja etiikka. Teoksessa Toimittajan luovan työn perusteet]
- Kroitšik, L.E. (2000) *Sistema žurnalistskih žanrov*. Teoksessa Korkonosenko, S.G. (toim.): *Osnovy tvortšeskoj dejatelnosti žurnalista*, Sankt-Peterburg: Obštšestvo "Znanie" Sankt-Peterburga i Leningradskoi oblasti, 126-160 [Journalististen lajityyppien järjestelmä. Teoksessa Toimittajan luovan työn perusteet]
- Kunelius, Risto (1996) *The News, Textually Speaking. Writings on News Journalism and Journalism Research*. Tampere: University of Tampere
- Kuusinen, Martti; Ollikainen, Veera & Syrjäläinen Julia (1999) *Uusi venäläissuomalainen suursanakirja*, 1. osa. Porvoo: Werner Söderström Osakeyhtiö
- Kuznetsov, S.A. (1998) *Bolshoi tolkovyi slovar russkogo jazika*. Sankt.Peterburg: Norint [Suuri venäjänkielen selittävä sanakirja]
- Käyhkö, Salla (1998) *Uutinen Venäjän laatu-lehdistössä. Pro gradu -tutkielma*. Tampere: Tampereen yliopisto
- Lipman, Masha & McFaul Michael (2001) "Managed Democracy" in Russia. *Putin and the Press*. *Harvard Journal of Press/Politics* 6 (2001): 3, 116-127
- Lukin, Aleksander (1999) *Electoral Democracy or Electoral Clanism? Russian Democratization and Theories of Transition*. *Demokratizatsiya* 7 (1999): 1, 93-110

Mathews, Jessica, T. (2003) Foreword. Teoksessa Shevtsova, Lilia (2003): Putin's Russia. Washington D.C.: Carnegie Endowment for International Peace, ix-xi

Mathews, Jessica, T. (2004) Foreword. Teoksessa McFaul, Michael; Petrov, Nikolai & Ryabov Andrei (toim.): Between Dictatorship and Democracy. Russian Post-Communist Political Reform. Washington, D.C.: Carnegie Endowment for International Peace, vii-viii

McFaul, Michael (2000) Russia's 1999 Parliamentary Elections: Party Consolidation and Fragmentation. Demokratizatsiya 8 (2000): 1, 5-23

McFaul, Michael; Petrov, Nikolai & Ryabov, Andrei (2004) Introduction. Teoksessa McFaul, Michael; Petrov, Nikolai & Ryabov, Andrei (toim.): Between Dictatorship and Democracy. Russian Post-Communist Political Reform. Washington, D.C.: Carnegie Endowment for International Peace, 1-22

McFaul, Michael & Petrov, Nikolai (2004) Elections. Teoksessa McFaul, Michael; Petrov, Nikolai & Ryabov, Andrei (toim.): Between Dictatorship and Democracy. Russian Post-Communist Political Reform. Washington, D.C.: Carnegie Endowment for International Peace, 23-55

McFaul, Michael; Treyger, Elina (2004) Civil Society. Teoksessa McFaul, Michael; Petrov, Nikolai & Ryabov, Andrei (toim.): Between Dictatorship and Democracy. Russian Post-Communist Political Reform. Washington, D.C.: Carnegie Endowment for International Peace, 135-173

McNair, Brian (1991) Glasnost, Perestroika and the Soviet Media. London: Routledge

Monitoring SMI (2004) Venäjän journalistien liiton tarkkailijoiden raportti vuoden 2004 presidentinvaalien uutisoinnista Venäjän tiedotusvälineissä

Märkälä, Hannu (1976) Johdanto Neuvostoliiton joukkotiedotukseen. Teoksessa Märkälä, Hannu; Taari, Juhani & Wiman, Maria (toim.): Tiedotustutkimus Neuvostoliitossa. Helsinki: Oy Gaudeamus Ab, 9-37

Möra, Tuomo (1996) Journalistit rutiinien verkossa. Teoksessa Luostarinen, Heikki; Kivikuru, Ullamaija; Ukkola, Merja (toim.): Sopulisilppuri. Jyväskylä: Gumerrus, 105-116

Nimmo, Dan & Savage, Robert L. (1976) Candidates and their Images. Concepts, Methods, and Findings. Santa Monica: Goodyear Publishing Company

Paletz, David L. & Entman, Robert M. (1981) Media, Power, Politics. New York: The Free Press

Paloheimo, Heikki & Wiberg, Matti (1996) Poliitiikan perusteet. Porvoo: WSOY

Pasti, Svetlana (2004) Rossiski žurnalist v kontekste peremen. Tampere: Tampereen yliopistopaino Oy [Venäläinen toimittaja muutoksen kontekstissa]

- Petukhov, Vladimir & Ryabov, Andrei (2004) Public Attitudes About Democracy. Teoksessa McFaul, Michael; Petrov, Nikolai & Ryabov, Andrei (toim.): *Between Dictatorship and Democracy. Russian Post-Communist Political Reform*. Washington, D.C.: Carnegie Endowment for International Peace, 268-291
- Pietilä, Veikko (1988) Narratologia ja uutisjournalismi: eräitä metodologisia huomioita. *Tiedotustutkimus* 11(1988): 4, 5-17
- Pietilä, Veikko (1992) Beyond the News Story: News as Discursive composition. *European Journal of Communication* 7 (1992): 1, 37-67
- Pietilä, Veikko (1993) Ikkunako maailmaan? Uutisgenre ja uutisen todellisuusvaikutelma. *Tiedotustutkimus* 16 (1993): 2
- Pietiläinen, Jukka (2002) *The Regional Newspaper in Post-Soviet Russia. Society, Press and Journalism in the Republic of Carelia 1985-2001*. Tampere: Tampere University Press
- Pipes, Richard (1974) *Russia under the Old Regime*. London: Weidenfeld and Nicolson
- Price, Monroe E. (2002) Law, Force and the Russian Media. Teoksessa Price, Monroe E.; Richter, Andrei & Yu, Peter K. (toim.): *Russian Media Law and Policy in the Yeltsin Decade*. The Hague: Kluwer Law International, 31-46. Julkaistu alunperin vuonna 1995
- Prince, Gerald (1982) *Narratology, The Form and Functioning of Narrative*. Berlin: Mouton Publishers
- Przeworski, Adam (1999) Minimalist Conception of Democracy: a Defense. Teoksessa Shapiro, Ian & Hacker-Cordón, Casiano (toim.): *Democracy's Value*. Cambridge: Cambridge University Press, 23-55
- Raittila, Pentti (2004) *Venäläiset ja virolaiset suomalaisten toisina*. Tampere: Tampere University Press
- Richter, Andrei (2002) The Russian Press after Perestroika. Teoksessa Price, Monroe E.; Richter, Andrei & Yu, Peter K. (toim.): *Russian Media Law and Policy in the Yeltsin Decade*. The Hague: Kluwer Law International, 5-17. Artikkelin on alunperin julkaistu vuonna 1995
- Ridell, Seija (1994) Kaikki tiet vievät genreen. Tutkimusretkiä tiedotusopin ja kirjallisuustieteen välimaastossa. Tampere: Tampereen yliopisto
- Ridell, Seija (1990) Miten uutinen puhuttelee? Uutisen ja yleisön suhteen tarkastelua diskursiiviselta kannalta. Tampere: Tampereen yliopisto
- Rimmon-Kenan, Shlomith (1983) *Narrative Fiction: Contemporary Poetics*. London: Methuen

Ryabov, Andrei (2004) *The Mass Media*, teoksessa McFaul, Michael; Petrov, Nikolai & Ryabov, Andrei (toim.): *Between Dictatorship and Democracy. Russian Post-Communist Political Reform*. Washington, D.C.: Carnegie Endowment for International Peace, 174-194

Romanenkova, V.M. (1994) *Formirovanie izdaniya katšestvennogo tipa v sredstvah massovoi informatsii Rossii*. Vestnik moskovskogo universiteta, serija 10, žurnalistika:1, 3-9 [Laadukkaiden julkaisujen muotoutuminen Venäjän tiedotusvälineissä]

Sailas, Anne; Susiluoto, Ilmari & Valkonen, Martti (1996) *Venäjä, jättiläinen tuuliajolla*. Helsinki: Oy Edita Ab

Sakwa, Richard (2004) *Putin, Russia's Choice*. London: Routledge

Schumpeter, Joseph A. (1976) *Capitalism, Socialism and Democracy*. London: George Allen & Unwin Ltd

Setälä, Maija (2003) *Demokratian arvo, teoriat, käytännöt ja mahdollisuudet*. Helsinki: Gaudeamus

Shevtsova, Lilia (2003) *Putin's Russia*. Washington D.C.: Carnegie Endowment for International Peace

Shlapentokh, Vladimir (1990a) *Soviet Intellectuals and Political Power. The Post-Stalin Era*. London: I.B. Tauris & Co Ltd Publishers

Shoemaker, Pamela J. & Reese, Stephen D. (1996) *Mediating the Message. Theories of Influences on Mass Media Content*. New York: Longman Publishers

Sirkkunen, Esa (1996) *Yksi uutinen – monta puntaria, aivovoimistelua sanomalehtiutisen ympärillä*. Teoksessa Luostarinen, Heikki; Kivikuru, Ullamaija & Ukkola, Merja (toim.): *Sopulisilppuri*. Jyväskylä: Gumerrus, 61-82

Skott, Staffan (2001) *Sovjet unionen och det nya Ryssland, 1900-2000*. Stockholm: Hjalmarson & Högberg

Sosnovskaya, Anna (2000) *Social portrait and identity of today's journalist*. Teoksessa Ekecrantz, Jan & Olofsson, Kerstin (toim.): *Russian Reports. Studies in transformation of media and journalism*. Stockholm: Almqvist & Wiksell International, 139-196

TACIS (2000) *Monitoring the media coverage of the 2000 Russian presidential elections. Final Report*. The European Institute for the media

Tertytšni, A.A. (2000) *Žanry perioditšeskoi petšati*. Moskva: Aspekt Press [Lehdistön lajityypit]

Tuchman, Gaye (1978) *Making the News. A Study in the Construction of Reality*. New York: Free Press

- Vahros, Igor & Kahla, Martti (1967) Venäläisten sanojen translitteroinnista. Helsinki: Valtion painatuskeskus Offset
- van Dijk, Teun A. (1985) Structures of News in the Press. Teoksessa van Dijk, Teun A. (toim.): Discourse and Communication. New Approaches to the Analysis of Mass Media Discourse and Communication. Berlin: Walter de Gruyter, 69-93
- Vartanova, Elena (2002a) Corporate Transformation of the Russian Media. Teoksessa Price, Monroe E.; Richter, Andrei & Yu, Peter K. (toim.): Russian Media Law and Policy in the Yeltsin Decade. The Hague: Kluwer Law International, 249-253. Julkaistu alun perin vuonna 1996
- Vartanova, Elena (2002b) Media Structures: Changed and Unchanged. Teoksessa Nordenstreng, Kaarle; Vartanova, Elena & Zasurski, Jassen (toim.): Russian Media Challenge. Helsinki: Kikimora Publications, 21-72
- Vartanova, Jelena (2002c) Sovremennaja mediastruktura. Teoksessa Zasurski, Jassen N. (toim.): Sredstva massovoi informatsii postsovietskoi Rossii. Moskva: Aspekt Press, 10-85 [Nykyaikainen mediajärjestelmä. Teoksessa Neuvostoliiton jälkeisen Venäjän joukkotiedotusvälineet]
- Vartanova, Jelena (2002d) A global balancing act: New structures in the Russian media. Media Development 49 (2002): 1, 13-17
- Venäjän vaalilaki (2002) Teoksessa Price, Monroe E.; Richter, Andrei & Yu, Peter K. (toim.): Russian Media Law and Policy in the Yeltsin Decade. The Hague: Kluwer Law International, 480-482
- Zassoursky, Ivan (2004) Media and Power in Post-Soviet Russia. New York: M.E.Sharpe
- Zasurski, I. I. (2002) SMI i vlast. Rossija devjanostyh. Teoksessa Zasurski, Jassen N. (toim.): Sredstva massovoi informatsii postsovietskoi Rossii. Moskva: Aspekt Press, 86-134 [Joukkotiedotusvälineet ja valta. Venäjä 90-luvulla. Teoksessa Neuvostoliiton jälkeisen Venäjän joukkotiedotusvälineet]
- Zassoursky, Yassen N. (2002a) Freedom and Responsibility in the Russian Media. Teoksessa Price, Monroe E.; Richter, Andrei & Yu, Peter K. (toim.): Russian Media Law and Policy in the Yeltsin Decade. The Hague: Kluwer Law International, 89-94. Artikkelin julkaistu alunperin vuonna 1997
- Žibrova, I. I. & Simonova, Z. P. (toim.) (2003) Sistema Sredstv Massovoi Informatsii Rossii. Moskva: Aspekt Press [Venäjän joukkotiedotusjärjestelmä]
- Žirkov, G. V. (2000) Istorija tsensury v Rossii XIX veka. Sankt-Peterburg: Sankt-Peterburgski gosudarstvennyi universitet, Fakultet žurnalistiki [1800-luvun Venäjän sensuurin historia]

Luennot

Ivan Zasurskin luento Tampereen yliopistolla 20.9.2004
Elena Vartanovan luento Tampereen yliopistolla 28.9.2004

Sähköiset lähteet

CIA World Fact Book: <http://www.cia.gov/cia/publications/factbook/>

Maaailmanpankin World Development Indicators Database:
<http://devdata.worldbank.org/external>

Maaailmanpankki: www.worldbank.org

New Russia Barometer XII (12-22 December 2003):
http://russiavotes.org/Mood_rus_cur.htm

Putinin kotisivu: www.kremlin.ru

ROMIR Monitoring: <http://rmh.ru/>

Suomen ulkoasiainministeriön kotisivu: www.ulkoministerio.fi

Suomenkieliset artikkelit

Aamulehti, Tampere, 14.2.2004
Aamulehti, Tampere, 12.3.2004
Etelä-Suomen Sanomat, Lahti, 25.2.2004
Helsingin Sanomat, Helsinki, 1.2.2005
Helsingin Sanomat, Helsinki, 4.6.2005
Journalistin ohjeet, Journalisti 7.1.2005, 8-9

Venäjänkieliset artikkelit

Izvestija 10.-12.3.2004
Kommersant 10.-12.3.2004
Rossiskaja Gazeta 10.-12.3.2004
Vedomosti 10.-12.3.2004

ИСПОЛНЯТЬ

Страна встречает своих министров

презентация

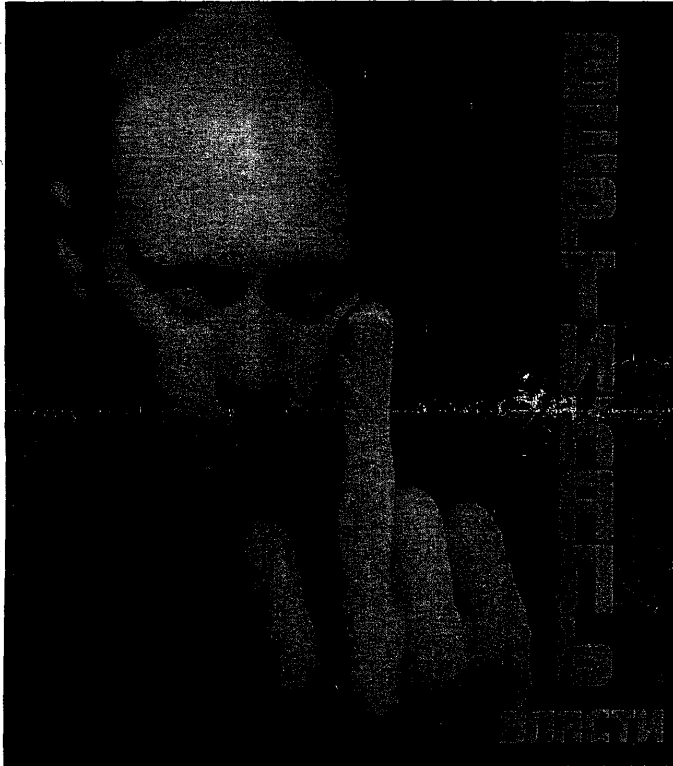
Вчера специальный корреспондент „Ъ“ АНДРЕЙ КОЛЕСНИКОВ, будучи в Кремле на заседании нового кабинета министров, все пытался разглядеть по лицам его участников, в какой стране нам предстоит жить ближайшие четыре года. И вот что ему удалось.

Все произошло, как это все чаще и случается в последнее время, неожиданно. То есть на самом деле о том, что в Кремле на три часа дня готовится такая грандиозная новость, было известно еще утром. Но до последнего мгновения, видимо, решалось, деять ли журналистов ее поведомственным свидетелем. В результате было все же принято единственно правильное решение, и мы оказались в зале заседаний, где президент РФ Владимир Путин по понедельникам уже не первый год встречается с членами правительства.

Длинный стол, за которым обычно нет свободных мест, на этот раз был наполовину пуст. Все, кого назвали на это заседание, сели поближе к пустующему креслу президента. Кто же был в зале и кого не было? Первым бросился в глаза сидящий слева от этого кресла и, о, министра по чрезвычайным ситуациям Сергей Шойгу. Он не смотрел ни на коллег, ни на журналистов. Он смотрел в стол. Возможно, он хотел, чтобы казалось, что он думает.

И, о, вице-преьера Виктор Христенко, напротив, со странной веселостью рассматривая журналистов. На него это было не похоже. Сказалось такое впечатление, что наконец-то расслабился человек. Но главное — расстроенных лиц и взглядов у присутствующих я вообще не заметил. Да и в самом деле, откуда бы ни пялись? В этом зале сидели люди, у которых и повода-то расстраиваться, прямо скажем, не было. Те, у кого повод был, остались дома.

Тем временем я ждало все искал и искал глазами знакомые лица — и не находил некоторых из них. Не было ни и. о. министра культуры Михаила Швыдкого, ни и. о. министра труда Александра Починок. Не было и. о. министра иностранных дел Игоря Иванова и Игоря Юсуфова, и. о. министра энергетики, тоже не было. Впрочем, в какое-то мгновение мне показалось, что вот же он, господин Юсуфов Конечно, в такой суматохе, когда одним взглядом пытаешься охватить невиданное и запомнить выраже-

Назначенные правительства случайно сошлись по времени с выкаткой ковров предвыборных плакатов (см. стр. 8), большинство из которых посвящено Владимиру Путину (на репродукции)

Кто вошел в состав нового правительства

Михаил Фрадков, председатель правительства	Сергей Шойгу, министр по делам гражданской обороны, чрезвычайных ситуаций и ликвидации последствий стихийных бедствий	Игорь Левитин, министр транспорта и связи	Алексей Гордаев, министр сельского хозяйства
Александр Жуков, первый заместитель председателя правительства	Юрий Чайка, министр юстиции	Алексей Кудрин, министр финансов	Михаил Зурабов, министр здравоохранения
Рашид Нургалиев, министр внутренних дел	Виктор Христенко, министр промышленности и энергетики	Герман Греф, министр экономического развития и торговли	и социального развития
Сергей Иванов, министр обороны	Юрий Трутнев, министр природных ресурсов	Александр Соколов, министр культуры и массовых коммуникаций	Андрей Фурсенко, министр образования и науки
Сергей Лавров, министр иностранных дел			Дмитрий Козак, министр — руководитель аппарата федеральных министров

„Ъ“ не смог опубликовать биографии новых членов кабинета из-за нехватки места. Они будут напечатаны в следующем номере.

ние лиц сразу у всех, и не для себя же, нет (иже-то зачем?), а для истории... В общем, можно в таком состоянии и ошибиться.

Вот и я ошибся. Это был не Игорь Юсуфов. Это был Сергей Лавров, до сих пор бессменный представитель России в ООН. Но что же это они все так друг на друга похожи? Игорь Юсуфов на Сергея Лаврова, Игорь Иванов на Михаила Швыдкого, Михаил Швыдкого на Михаила Фрадкова... Так ведь когда-нибудь и сами запутаются. А может, уже запутались.

— А Трутнев кем будет, ты не знаешь? — тихо спросил, стоя в дверях, один сотрудник президентской администрации другого.

Точно, среди новой группы единомышленников находился губернатор Пермской области. Он сидел в самом центре стола.

— Сейчас все скажут, — осторожно ответил ему коллега.

— А ты знаешь, что ли? — ревниво спросил его коллега.

— Кем угодно может быть, кроме министра обороны, по-моему, — покал тот плечами.

— Смотри, и Козак здесь. Из администрации, значит уйдет.

— И еще вот сидит... Это Левитин.

— А это кто?

— Не знаю, А, художник был такой!

— Да ты с Левитаном путаешь.

— Да нет, был такой художник, Левитин!

— Видимо, очень известный; даже я такого не знаю!

Я, честно говоря, удивился, что люди в такой ситуации в состоянии говорить об искусстве.

Между тем одно обстоятельство не оставляло никаких сомнений: коэффициент информированности людей в этом зале оставался желать лучшего. Впрочем, он существенно вырос, когда в зал быстро вошли глава администрации президента Дмитрий Медведев, председатель правительства Михаил Фрадков и президент России Владимир Путин.

Президент России напомнил всем, для чего он отправил в отставку Михаила Касьянова и весь его кабинет. Это было сделано, по его словам, для того, чтобы представить стране нового председателя правительства и Новый кабинет. Я, привыкший, как мне казалось, ко многому, все-таки поразились абсолютной самодостаточности этой формулировки.

(Окончание на стр. 3)

Kommersant 10.3.2004

Исполнять

презентация

(Окончание. Начало на стр. 1)

Президент вспомнил, как предполагалось, что реорганизация высшего исполнительного органа власти должна быть проведена качественно, но в то же время на завершающем этапе достаточно быстро, без существенных потерь для самого процесса управления.

Он, правда, не вспомнил, удалось ли воплотить задуманное в жизнь. Так или иначе, в результате появилось более компактное правительство с одним вице-премьером и практически вдвое меньшим числом министров. Было вместе с председателем правительства тринадцать, стало семнадцать.

Президент обратил внимание на то, что новые министерства будут более самостоятельными.

— Но делается все это, хочу особо подчеркнуть, уважаемые коллеги, не для того, чтобы все мы, собравшиеся в этом зале, надудились от чувства собственной важности.

А для чего же тогда, чуть было не вырвавшись у меня из уст, этот вопрос?

Впрочем, разгадав, оказалось, лежит на поверхности. Это было сделано для того, чтобы существенным образом повысить персональную, личную ответственность каждого назначенного сегодня министра за порученный ему участок работы.

На этих словах я перевел взгляд на новых министров. Оказалось, я давно их не видел. Никто из них уже не улыбался. Но никто, похожему и не найдется от чувства собственной важности. На их лицах явно было что-то написано, и это было что-то новое, слава различное, почти неуловимое, но все-таки нечто такое, чего раньше явно не было. Но вот что?

И вдруг я понял. Да что же это я! Ну конечно! Эти люди сидели с сознанием лич-

ной, персональной ответственности за порученный им участок работы!

Президент сказал еще несколько очень добрых слов членам нового кабинета. Им, как и всей стране, теперь не о чем беспокоиться. После 14 марта, когда по закону они должны будут сложить свои полномочия, их просто перерегистрируют в новых должностях.

Под занавес Владимир Путин попросил присутствующих как можно скорее набрать необходимый темп. Начали с Михаила Фрадкова. Ему президент предоставил слово. Председатель правительства представил своих сотрудников. Он объяснил, из чего исходили при их назначении. И тут выяснилось, что имел значение не только профессионализм, но и человеческие качества (какие, кстати!), а также «заряженность на те или иные действия».

Михаил Фрадков сказал, что Александр Жуков будет единственным вице-премьером:

— Жукова хорошо знают в стране, он обладает сочетанием позитивных качеств, взвешенный, решительный...

О личных качествах Германа Грефа не было сказано ни слова. Достаточно было и того, что его полномочия в результате реорганизации значительно расширены. Как сказал Михаил Фрадков, ему достались очень содержательные министерства. Неизвестно, больше или меньше повезло Михаилу Зурабову. В его министерство (результат слияния министерства здравоохранения и социального развития) Михаил Фрадков считает не содержательным, а нагруженным повышенной ответственностью.

— Сергей Иванов — известный человек, — скупо (это первый раз за все это вре-

мя) улыбнулся Михаил Фрадков. — Представлен на должность министра обороны Дмитрий Козак — руководитель аппарата правительства в ранге федерального министра... Благодарен администрации президента, что он делегирован ему...

— И главное, — неожиданно перебил премьер Владимир Путин, — он является одним из авторов новой структуры правительства.

Президент явно хотел подчеркнуть, что не считает новую должность Дмитрия Козака резким понижением по сравнению со старой (первого замглавы своей администрации).

Премьер продолжал перечислять. Алексей Гордеев, Алексей Кузрин, Сергей Лавров (рекомендован Игорем Сергеевичем Ивановым...), Рашид Нургалеев... Я поймал себя на том, что становится скучно. Стоп! Но такого просто не может быть, сказала себе. Ведь в разгаре назначение нового кабинета министров. Уравнение со многими неизвестными... Давать все ответы не на все вопросы... Но скучно же. А может, так и должно быть? А что если в этом и есть самая главная цель происходящего на наших глазах? Разве не о такой политике, скучной даже в мгновение самого бурного ее расцвета, и должна мечтать страна? И не в том ли смысл приезда из Брюсселя Михаила Фрадкова, чтобы сделать ее такой?

Но кажется, я ошибался. Кажется, тут и самому Михаилу Фрадкову стало скучно. И он заговорил по-другому. Как раз дошла очередь до Юрия Трутнева.

— Рекомендован на должность министра природных ресурсов. Знает специфику работы на земле — в прямом и переносном смысле, — снова улыбнувшись, произнес премьер.

Рекомендованные на должности министров тоже обменялись несмелыми улыбками. Рекомендованные давали понять, что им уже нравятся шутки нового премьера, тоже пока еще несмелые.

— Андрей Фурсенко — на министра образования и науки... Знает все, что связано с реальным сектором экономики. Виктор Христенко — Министерство по промышленности и энергетике... Задачи очевидные: больше внимания уделять реальному сектору экономики...

И еще кто-то должен был как можно пристальнее обратить внимание на реальный сектор. А кто? Уже обратили и теперь должен поднимать его. Михаил Фрадков несколько раз за время своего выступления обратился к реальному сектору экономики. Очевидно, что проблемы именно этого сектора беспокоят его ничуть не больше проблем всех остальных секторов, вместе взятых.

Вот наконец дошла очередь и до Игоря Левитина. Бывший сотрудник «Северстали-транс» и одиофамилец художника, до сих пор вызывающего споры у наших современников, станет, как выяснилось, министром транспорта. Ему, как объяснил Михаил Фрадков, будет не очень трудно, так как он уже послужил в армии и позанимался бизнесом. И все, вот он, готовый министр!

Нового министра культуры и массовых коммуникаций Александра Соколова, до сих пор работавшего ректором Московской консерватории, премьер назвал хорошим менеджером и подчеркнул, что это качество необходимо ему в новой должности... Премьер говорил просто и понятно. Более или менее понятно все становилось и мне. Нет, все-таки не показавшись. Будет скучно. Андрей Колесников, Хрюма

Kommersant 10.3.2004

У России — новый кабинет министров

«Не нуждаются. В представлении»

«Расчитываю, что мы любим страну от некабинетного, длительного и вредного периода рассаживания в бюрократические кресла и деления министерской портфелью», — заявил Владимир Путин, за пять дней до завершения наставления о том, как намерен работать во время второго срока президентства.

Александр САДЧИКОВ

В ожидании главного

— А это кто такой? Да вот тот, создавший, рядом с Чайкой? — интересно спросил друг у друга журналисты до начала официального совещания. Не все узнавали в собравшихся будущих министрах.

По сложившейся номенклатурной практике все, кто участвует в первом совещании, либо попадает в состав нового правительства, либо получает хорошую должность в Кремле. Аутсайдеров уже не жуют.

Во вторник в Кремле уважаемые лица чередовались с новыми, «чужеродными телами» смотированного представления. Россия при ООН Сергей Лавров. Своим присутствием еще до начала мероприятия он выдал, что будет главой ИИИ. Не было ни Александра Починка, ни Галины Кареловой, а сошедшего за своим плечом (Уткинского фонда) Михаила Зурабова быстро красноречиво как новое лицо отечественной кооперации. Непонятно было, в каком месте присутствует Дмитрий Козак. И уж совсем выходя из привычных рамок губернатор Юрий Трутнев.

Александр Жуков и Алексей Фрадков по разные стороны стола сидели. Ближе всех к президентскому креслу (свободные места совсем рядом с президентом) потом заняли Михаил Фрадков и глава внешней администрации Дмитрий Медведев. Сергей Шойгу и Юрий Чайка сидели рядом на скамейке. Другая пара — Руслан Куртулганов и Сергей Иванов — показывали МВД и Минобороны вперед, как своих хвостов.

«Неразрешимые» же и остались Игорь Левитин, Андрей Буравкин и еще несколько человек.

Компактные и малые

Восхи Михаил Фрадков и Дмитрий Медведев. Только заняли места — пришлось резко вставать, по инициативе Путина.

— Ровно 14 дней тому назад лично Путин отправлено в отставку правительство. Напомню, это было сделано для того, чтобы еще до выборов президента представить парламенту и всей стране напор предсказателя правительства, закончить начатую работу над новой структурой и завершить, по возможности, формирование персонального состава нового кабинета министров, — отмечая президент. — При этом предполагалось, что реорганизация высшего исполнительного органа власти должна быть проведена оперативно.

Путь людей, с которой называли министры, было трудно. Когда дошла очередь до Игоря Левитина, нового министра транспорта и свя-

Михаил Фрадков и Алексей Фрадков

зи, характеристика премьера стала вышестоящей.

— Пока человек для широкой общественности неизвестен, но, надеюсь, он проявит свои лучшие качества, — заявил премьер, проходя службу в Советской армии.

Несколько лет назад, в конце 10, пошел в бизнес и достиг там важных результатов. Полагаю, что такое сочетание опыта и предпринимательского таланта позволит ему успешно работать в транспортной отрасли.

Представление характеризовало не столько новых министров, сколько

самого Фрадкова. Выявилось, премьер не входит в людей «кардинальских сочетаний»: «представитель культуры и одновременно хороший менеджер. Это уже о министре культуры и массовых коммуникаций Александре Соколове, который был коммуникационным (он отстоял на совещаниях «Был в командировке»).

Премьер порвал Фрадкова лишь раз — когда Дмитрий Козак представил правую аппарату правительства. Он является одним из авторов структуры нового правительства.

Министерские «номера»

В таком порядке Михаил Фрадков назвал членов своего кабинета:

1. Александр Жуков, вице-премьер;
2. Герман Греф, министр экономического развития и торговли;
3. Михаил Зурабов, министр здравоохранения и социального развития;
4. Сергей Иванов, министр обороны;
5. Дмитрий Козак, руководитель аппарата правительства, министр;
6. Алексей Фрадков, министр сельского хозяйства;
7. Алексей Кудрин, министр финансов;
8. Сергей Лавров, министр иностранных дел;
9. Руслан Куртулганов, министр внутренних дел;
10. Юрий Трутнев, министр природных ресурсов;
11. Андрей Фурсенко, министр образования и науки;
12. Виктор Христенко, министр промышленности и энергетики;
13. Юрий Чайка, министр юстиции;
14. Сергей Шойгу, министр по делам гражданской обороны, чрезвычайным ситуациям и ликвидации последствий стихийных бедствий;
15. Игорь Левитин, министр транспорта и связи;
16. Александр Соколов, министр культуры и массовых коммуникаций.

Кто что получил

«Ну, все не так плохо, как могло бы быть», — была бы первая реакция «политического рынка» на изменение назначения в кабинете министров, который после появления при Фрадкове был готов уже к самым экстравагантным и неординарным решениям.

Светлана БАБАЕВА

Кудрин трансформировали компетентно и компетентно. Попытки построения бюрократических сетей до сих пор случались и во времена путинского президентства, но много жаловались, реформы, каждый шел из этих ведомств, отныне растительность и требовали от них сотрудничества: уже на ходу.

То, что ему прочли, обрет и Виктор Христенко — промышленность энергетики плюс практическая векторный комплекс. Если министр не контролирует, если министр не контролирует, он станет главным игроком в реальном секторе. Из ожидаемых кадровых решений

стало известно в правительстве Бориса Ашманова, который за последние недели был, пожалуй, самым ужасным министром — встречаясь с Фрадковым, рассказывал о всех проблемах федеральных служб, включая финансовый мониторинг и формирование концепции сбора налогов (принятие нормативных актов и их реализацию, сам процесс сбора налогов перешел к МФР). Теперь главное, чтобы и Герман Греф, и Алексей

12 vestija 10. 3. 2004

Путин раскрыл кадры

Министров стало вдвое меньше

Александр Беккер
Анфиса Воронина
Виталий Иванов
Юрий Грановский
Ведомости

Владимир Путин сдержал свое обещание. За пять дней до выборов главы государства избирателям предьявлено компактное и, по расчетам Кремля, более эффективное правительство. В новом кабинете усилится позиция Пермана Грефа и Алексея Кудрина, а за доведением административной реформы до логического конца присмотрит Дмитрий Козак.

Прямую новость о структуре и составе нового кабинета министров президент приберет для совещания с ключевыми членами правительства. Источник в Белом доме рассказывает, что еще в субботу утвержденный накануне премьер-министром Михаил Фрадков собрал кабинет министров и объявил судьбу каждого чиновника. В администрации президента говорят, что информативно о назначенных гасит в секрет, чтобы не гасить праздником ее значимость.

17 вместо 33

В кабинет Михаила Касьянова входило 33 человека: сам премьер, шесть вице-премьеров и 23 руководителя федеральных министерств. Еще три чиновника — Владимир Зорин, отвечавший за международные отношения, Станислав Ильясов, курировавший восстановление Чечни, и глава аппарата правительства Константин Мерзликин — были министрами "без портфеля".

Новый кабинет, как и обещал Путин, стал компактнее. Вместо шести вице-премьеров в нем бу-

дет только один — Александр Жуков. Вместо 23 министров останется только 14. Руководить аппаратом правительства будет теперь уже бывший первый замруководителя президентской администрации и начальник предвыборного штаба кандидат в президенты Владимир Путин Дмитрий Козак. Путин вчера назвал его одним из авторов новой структуры правительства. А кремлевский чиновник утверждает, что возглавить аппарат Белого дома Козак попросил сам Путин: "Президент считает, что никто другой не сможет осуществить фантастическую по сложности административную реформу и перестройку аппарата". Сам Путин, сказал вчера, что за последние время бюрократия Белого дома превратилась в "темное правительство".

В правительстве сохранены оба символа либеральных реформ. Бывший вице-премьер, министр финансов Алексей Кудрин прибавит к своей спартаки налоговую службу, созданную на основе Министерства по налогам и сборам. А министр экономического развития и торговли Перман Греф приплюсует к своим полномочиям кураторство над таможенной службой (наследницей Государственного таможенного комитета), тарифами инфраструктурных монополий (интерпретической комиссии) и управлением госсобственностью. "Это будет очень содержательное министерство", — охарак-

теризовал вчера новую спаркию Грефа премьер Фрадков.

Два бывших вице-преьера — Виктор Христенко и Александр Гордеев возглавят два отраслевых "суперминистерства". Христенко стал руководителем Министерства промышленности и энергетики, образованного на базе Минпромнауки, Минэнерго, Госстроя и Минатома, а Гордеев помимо сельского хозяйства будет курировать еще и рыболовство.

Не нашлось места в новом кабинете двум вице-преерам. Экс-губернатора Санкт-Петербурга Владимира Яковлева президент трудоустроил своим полпредом в Южном федеральном округе. Судьба Бориса Алешина, который курировал оборонно-промышленный комплекс и административную реформу и которого еще неделю назад провозили в руководителе суперминистерства промышленности, оставалась неясной.

Делегат от бизнеса

Вчера в российском правительстве появилось новое суперведомство — Министерство транспорта и связи, которому отошли функции управленческих Минтранса, МПС и Минсвязи. Его возглавил 52-летний Игорь Левитин, который до вчерашнего дня работал заместителем гендиректора компании "Северстальтранс". 50% этой компании с оборотом около 41 млрд принадлежит холдингу "Северсталь групп", который контролирует Алексей Мордашов, а оставшаяся половина — трем топ-менеджерам компании (Левитин не входит в их число). В "Северстальтрансе" Левитин курировал железнодорожные перевозки и транспортное машиностроение, говорит пресс-секретарь компании Анна Вострукова.

Сам Левитин вчера был недоступен для комментариев. Вострукова говорит, что это назначение в компании "связывают с его большим профессиональным опытом". Левитин больше 30 лет проработал в транспортном секторе, 24 года занимался военными железнодорожными перевозками.

"Сочетание офицера и предпринимателя позволит нам посмотреть свежим взглядом на нашу инфраструктурную отрасль и двинуть ее вперед", — объяснил назначение Левитина Фрадков.

Экс-депутат Госдумы Константин Ремчуков рассматривает назначение Левитина как успех Мордашова — "доверенного лица кандидата в президенты Владимира Путина". Люди (Мордашова) — доверенные лица президента", — рассуждает Ремчуков. Но председатель Совета по национальной стратегии Станислав Белковский не разделяет такую интерпретацию: "Левитин — не человек Мордашова. Наоборот, в свое время Левитин к Мордашову был направлен путинским окружением, когда тот захотел заручиться дополнительной поддержкой в борьбе против [председателя совета директоров "Базиса" Олега] Дерипаски".

Телекоммуникационные аналитики пока не знают, радоваться или грустить по поводу отставки министра связи Леонида Реймана. "Важно понять, кто будет замом

Левитина по телекоммуникациям, — говорит аналитик ИК "Тройка Диалог" Евгений Полоцкий. — Левитин, как человек далекий от отрасли, не сможет в полной мере разбираться во всех тонкостях управления в этой сфере". Начальник отдела исследований компании "Ренессанс Капитал" Александр Казбегин убежден, что фондовый рынок "скорее всего будет жутко несчастлив, что Рейман перестанет давить на "ВымпелКом" Права, и он отмечает, что стратегия нового человека "может оказаться для отрасли не такой уж приятной".

Сокращение видов

До вчерашнего дня в России существовало шесть видов органов исполнительной власти министерства, госкомитеты, федеральные комиссии, службы, надзоры и российские агентства. Эта система была создана президентским указом от 14 августа 1996 г. Функции министерств и ведомств были прописаны в нем очень общо: например, министерство должно было "осуществлять управление в установленной сфере деятельности", а госкомитеты и комиссии — проводить межотраслевую координацию по отнесенным к их ведению вопросам и функциональное регулирование в определенной сфере.

Путин радикально упростил эту систему, сократив количество видов до трех (министерство, служба, агентство) и четче прописав их общие функции.

Министерства отвечают за выработку государственной политики и нормативно-правовое регулирование в своей сфере. В их ведении находятся службы и агентства. За службами — функции по контролю и надзору, а также специальные функции в области обороны, государственной безопасности, борьбы с преступностью и т. д. Агентства оказывают госуслуги, управляют госуниверситетами и осуществляют правоприменение. Службы и агентства могут издавать только индивидуальные (ненормативные) правовые акты.

В окончательном виде структуру правительства внес в администрацию президента министр экономического развития Перман Греф, рассказывают независимые друг от друга чиновники Белого дома и администрации президента. "В сущности, реализована модель, которую мы изложили в своем докладе об административной реформе два года назад", — говорит ректор Высшей школы экономики Ярослав Кузьминов.

Путин ответ три месяца своему Главному государственному правовому управлению на подготовку поправок к закону о правительстве. Первый замминистра экономического развития Михаил Дмитриев полагает, что, пока не будут рассмотрены нормативные акты, министерства и ведомства будут работать в текущем режиме. Дмитриев не может уверенно сказать, сохранятся ли комиссии по административной реформе и кто будет писать положение о новых министерствах и регламент работы аппарата правительства. "Новая структура и функции аппарата, очевидно, будут пересмотрены", — говорит источник в Белом доме, — но как — это вопрос к Михаилу Фрадкову и Дмитрию Козаку".

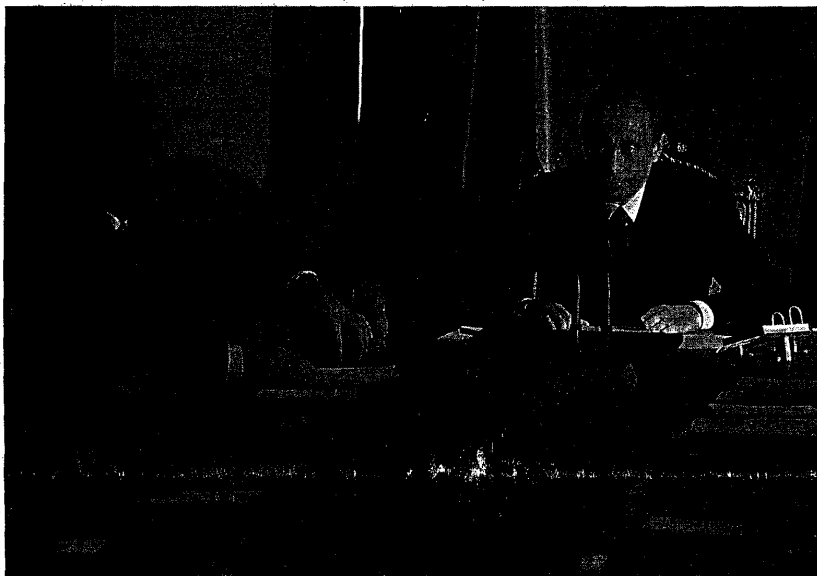
Особенно трудной может оказаться переналадка государственного аппарата. "Новая структура правительства утверждена, а механизма реализации его деятельности не видно", — говорит чиновник именованного аппарата правительства. — Кто будет урегулировать межведомственные разногласия? Если [единственный] вице-премьер Александр Жуков замкнет согласительные процедуры и весь поток документов на себя, тогда захлебнется через неделю".

Vedomosti 10.3.2004

10.7.2004
10.7.2004

Семнадцать фамилий весны

В новой структуре Правительства будет 17 министерств вместо 30

Правительства

ПРЕЗИДЕНТ России Владимир Путин подписал вчера указы о новых назначениях в состав Правительства. Все указы подписаны в соответствии с пунктом 83 Конституции РФ и вступают в силу со дня подписания. Таким образом структура Правительства будет более компактной и Президент обещает не менять состав в случае своей победы на президентских выборах.

«Для представляемого сейчас кабинета министров это будет чисто формальным актом, рассчитываю, что мы избавим страну от неизбежного, длительного и вредного периода рассаживания в

бюрократические кресла и дележа министерских портфелей», — сказал глава государства на совещании в Кремле. «Именно данная команда немедленно примет в свои руки эстафету по дальнейшему укреплению страны и улучшению жизни». Он поручил новому Правительству «уже сейчас набрать необходимый темп и приступить к реализации намеченных планов». Новый кабинет министров будет состоять из одного вице-преьера и практически вдвое меньшего числа министров. «Было 30 вместе с председателем, стало 17», — отметил глава государства.

Будет изменена роль аппарата Правительства: «из параллельного теневого Правительства он должен превратиться в эффектив-

ный и современный инструмент администрирования». Путин также объяснил, что реорганизация проведена не для того, чтобы «мы все собравшиеся в этом зале надлись от чувства собственной важности, а чтобы повысить персональную, личную ответственность каждого назначаемого сегодня министра за порученный ему участок работы». «В соответствии с новой структурой сами министерства заметно укрупняются и усиливаются», — сказал Президент. — Но суть дела, разумеется, не механическое слияние, а в том, чтобы уйти от дублирования, логически соединить ранее разбросанные и разрозненные функции, сделать новые министерства более эффективными и влиятель-

■ Вчера Владимир Путин провел совещание с новым кабинетом министров.

ными». Он особо отметил, что изменения в кабинете министров проведены, чтобы «придать (новым министерствам) большую динамику и самостоятельность».

«Реорганизация высшего исполнительного органа власти должна быть проведена качественно», — сказал Президент. Он также напомнил, что реорганизация Правительства «готовилась в рамках административной реформы почти два года, но в то же время, на завершающем этапе, достаточно быстро, без существенных потерь для самого процесса управления».

Состав Правительства РФ

- Фрадков Михаил Ефимович**, председатель Правительства,
- Жуков Александр Дмитриевич**, заместитель председателя Правительства,
- Греф Герман Оскарович**, министр экономического развития и торговли,
- Козак Дмитрий Николаевич**, руководитель аппарата Правительства — министр,
- Шойгу Сергей Кужугетович**, министр РФ по делам гражданской обороны, чрезвычайным ситуациям и ликвидации последствий стихийных бедствий,
- Иванов Сергей Борисович**, министр обороны,
- Лавров Сергей Викторович**, министр иностранных дел,
- Чайка Юрий Яковлевич**, министр юстиции,
- Нургалиев Рашид Гумарович**, министр внутренних дел,

- Зурабов Михаил Юрьевич**, министр здравоохранения и социального развития,
- Трутнев Юрий Петрович**, министр природных ресурсов,
- Левитин Игорь Евгеньевич**, министр транспорта и связи,
- Кудрин Алексей Леонидович**, министр финансов РФ,
- Гордеев Алексей Васильевич**, министр сельского хозяйства,
- Соколов Александр Сергеевич**, министр культуры и массовых коммуникаций,
- Христенко Виктор Борисович**, министр промышленности и энергетики,
- Фурсенко Андрей Александрович**, министр образования и науки.

Такие данные о новом составе Правительства стали известны на момент подписания номера. По сообщениям информантства.